

Herkulov kip.

Starogrška parábola.

Po trgu aténskem od kraja do kraja
Poét Philaleth se počasi sprehaja.
Pred Herkula kipom nakrat obstoji,
Z rokama na hrbtu junaka motrí.

»Kaj gledaš zamišljen na kip ti takó?«
Znan glas zazveni mu od zadi v uho.
Glej, kakor bi vzrasel bil baš izpod tál,
Sofist Misaleth poleg njega je stal,
Prisiljeno-sladko se držal, smehljál.

»A tebi se tá ne dopada herój?«
Na Herkula pesnik pokaže z rokój —
»Tá močna, visóka, junaška postava,
Tá krasna, resnóbná in moška tá glava!
Glej, vrat imá silen ko mlad kakov bik,
Té prsi so prave možatosti lik!
In kij, ki ga roka mu jaka drží,
Sofistom opasen bi bil, se mi zdí. —
Polbog po pravici od pět do temena,
Pač slavnega vreden zarés je imena!
Kip tá, prě, iz sámege broná je vlit.
A čuda, motrim spomeník že cel čas —
No broná ne vidim, kjé neki je skrit?
Pred saboj le Herkula vidim tù jaz.«

»Ne véš, da ves bron se je v kip spremenil
Tá hip, ko umétnik je Herkula vlił?«

»Izvrstno povedal si zdaj, Misaleth!«
Po strani pogleda sofista poét.

»V gimnaziji včeraj jaz pésem sem bral,
 In tí mej slúšateljí tudi si stal;
 Še véš, kaj mi včeraj bil tam si dejal?
 Ko pésem »Sokráto va smrte« sem pročítal,
 Da v njej idealov ní, si mi očítal!
 Tí, téle učéno, si videl le tó,
 Kak Sókratu čašo podajo v rokó,
 Kakó on izpije jo vsò brez strahú,
 Čeprav smrtonosni otróv je na dnu.
 Tí videl potem sí, kak mirno umira,
 Kakó on očí na vse veke zapira;
 Prijateljé žalostne videl okróg,
 Njih videl si solze in slišal si jok . . .
 Vse videl si v pésmi podrobno, vse, vse —
 Zakáj ideala nikakega ne?
 Zató, ker bron sám se je v kíp spremeníl,
 Tá hip, ko umétnik je Herkula vlíl! —

Ljubezen do svete resnice velika —
 »Sokráto va smrte« je nje plastična slika.
 Resnica nad vse! — to je čist ideal,
 Ki v zgódbi vpodóbil se je, ko kristál . . .

Razúmeš sedaj, tí prijatelj sofist,
 Da vsak realist je res — idealist?«

A. Aškerc.

Najboljši svet.

Mudrost naj vso izpil si Hipokrene
 In drznih vajen pesniških poletov,
 Posvetil stótime si mu sonetov,
 Možú opél dovoljno nisi cene.

Zatorej, če si táko našel diko,
 Veselo v prséh duša ti zavrísni,
 Postoj pred njo, spoštljivo se jí čúdi!

Možú, ki sreče mu obeti — pene,
 Ki trd resnici slúži brez uvetov,
 Pred sabo vzgledé imajoč očetov,
 Možú, ki ne majó ga žítja mene.

A peti slavo móžu se ne trudi —
 Za njega vzorno oduševljen sliko
 Poteze nje si rajší v srce vtisni:

Miroljub.

Abadon.

Bajka za starce. Pripoveduje Nejaz Nemcigren.

(Konec.)

XII.

Leta 1893. se je dičila Severna Amerika s Kolumbovo razstavo, v kateri je prekosila dosedanje svetovne izložbe stare Evrope. Nepričakovano velika množica radovednih in ukazeljnih omikancev iz Evrope je romala gledat to divno podjetje v Chicagu: v mestu, katero je kakor čudo našega premogovega stoletja amerišanska iznajdljivost, odločnost in vztrajnost ustvarila v močvirnih puščavah ob michiganskem jezeru. Na prostrano novo zemljo brez srednjeveških razvalin, brez vojništvenih bremen in brez grmadnih državnih dolgov se je selilo tudi premnogo krepih sinov bogate Evrope, katerim se je jelo odrekati krilo in živilo na domači zemlji. To so bili nekaj taki, ki so se nadejali, da v Ameriki najdejo nova domišča, in nekaj taki — zlasti iz vinorodnih pokrajin slovenskih in hrvaških — ki so šli srečo lovit ónkraj vélike vode samó za nekaj časa, toliko da razbremené evropska svoja domovja od lihvarskih dolgov, narejenih v dôbi, ko še nista trtna uš in strupena rosa zemljiščem jemali pridelkov in vrednosti. —

Nekateri takovi rojaki so si opomogli. Nekateri so od silnega napora ali od gladú legli v grob, katerega domačini nikoli ne bodo kropili in kitili. Največ pa je bilo takih, katerih ni toliko domotožje kolikor žalostna spoznava, da niso našli, kar se jim je obetaló, nujno opominjalo na odhod domóv. Končano delo na polji, nenavadno veliko trgovinskih porazov, bližnje zaključje svetovne razstave in mržnja domačih težakov proti inozemskim, vse to je činjevalo, da se je odslovilo mnogo evropskih delavcev.

Prve dni meseca oktobra 1893. leta je bila na velikem trgu v Chicagu tolpa nad tisoč takih Slovencev in Hrvatov, odstavljenih od dela in kruha. Živo so se pogovarjali slovenski in hrvaški vse vprek, pretresujoč najnujnejše življensko vprašanje: kakó bodemo odslej težili glad, kje se bodemo greli to zimo, ob čem bode živela naša deca v Evropi: v domovini, katera nam je takó daleč in brez denarjev nepristopna? Na preprosti klopi pod drevesom, katero je že trosilo jesensko listje, poslušal je te nesrečnike mlad gospod, po lici njih rojak, in sodèč po obrazovih potezah, ne menj gladen nego tolpa okolo njega.

To je bil naš znanec Samorad Veselin. Smilili so se mu bedni rojaki; spomnil se je, da ima na vratu čudotvoren obroč in da bi z jedno besedo mogel oblagodariti vse te nesrečnike. Ali spomnil se je hkrati, koliko je že učinil nesreče, denar trosèč. Naglo vstane, da ga izkušnja ne zavéde v radodarnost, in se napoti proti stranskim ulicam.

Ko stopi nekaj korakov, pride mu naproti naš znanec Ivan Jaroslavič, dobrosrčno ga pozdravlja. Jako se Samorad preseneti, ko vidi tega možá v Ameriki. Nedoumno čudna pa mu je novica Ivanova, da ni bil nikoli nič dolžan gorenjskim tovarnikom in da on in Bara nikoli nista našla tisoč forintov. Ivan je v Ameriki že vse leto. Jutro dan pa se vrne v domovino, ker je bil toliko srečen, da si je prihranil denar za vožnjo nazaj. — Pozdravi Zagorje in Bizeljsko! izusti Samorad, stisne Ivanu roko in se naglo izgubi med šetalci, da ne bi Ivan videl solz v njega očéh. Samorad se pehá med naglo vrvečo množico in jedva pazi, da ni stlačen, pohojen, povožen. V tej gneči ga nekdo krepko prime za rame. Bil je nekdanji oskrbnik Plahtalič.

Naglo seže Samoradu pod pázduho in ga odvéde daleč, baje proti kraju obširnega mesta. V dôkaj zapuščenem perivoji sédeta na samotno klop. Tam Plahtalič pripoveduje, da je še tisto noč, ko sta se v Parizu izgrešila med tolpo gladnih ponočnjakov, odpotoval nazaj v Monako, kjer je za nekaj dnij doslužil Abadona in od njega dobil veliko denarja za mnogoletno službovanje. Potlej se je takoj preselil v Chicago in sedaj je tukaj tolmač pri svetovni razstavi, ker govori jezikov kakor malokdo. Hkrati tudi svojim rojakom Slovincem preskrbuje službe in pošilja denar njih ženam domóv, sedaj jim pa največ piše po denar za vrnitev v domovino. Sploh je v takih ugodnostih, da ne bode stradal na stare dni.

Samorad ga nasproti opomni na njiju skupno potovanje po bodoči Evropi, na Slovogoja in Rudovara. Toda Plahtalič ne vé o vsem

tem potovanji ničesar, temveč trdi, da more vsak dan svojega bivanja v sedanjosti dokazati z verojetnimi listinami. Samorad mu potlej pové vse svoje dogodbe do obupnega skoka Cvetáninega v pogubne valove, in nadaljuje: — Abadon mi je vrnil teló in obleko. Obleka je bila kakor nova; teló pa se mi je zdelo nekamo ostarelo in oslabelelo; tudi moj duh se v njem ne čuti več takó domá kakor pred zamenom za lev. Ko me je Abadon ves srdit ostavil, hotel sem še jedenkrat skočiti za Cvetáno v prepad; vendar premagal sem se. Z nekaj zlati, ki sem jih našel v žepih, dospel sem v Chicago. Tukaj sem iskal zaslužka, kakor sem védel in znal. Odrekli so mi ga ali odkladali vedno od danes do jutri. Zlati so pošli, na pisma v Evropo ni odgovora. Prodati sem moral uro žepnico za četrtno vrednosti, in sedaj pride na vrsto poslednja dragocenost, ki jo imam: prstan velike vrednosti. Podarila mi ga je Cvetána za srečnih dnij. Nádejem se za ta prstan toliko iztržiti, da se prepeljem v Evropo. Tam se javim sodišču, ki me išče . . . Ali me res išče? . . . Kar sem danes doživel z nekim Jaroslavičem in z vami, podira mi tolikanj vero v resničnost mojih spominov, da se mi vse meša po glavi. Ne verjel bi, da sem v Ameriki, a tega ne morem tajiti; ne verjel bi, da živim, toda glad me opominja na življenje; celó tega bi ne verjel, da sem občeval z Abadonom, ali pereči obroč na vratu me vedno spominja nánj. Zgolj pred ugankami strmim in sam sebi sem največja zastavica. Kaj naj počnem, gospod Plahtalič? —

— Svetoval bi vam po svoji izkušnji, dé Plahtalič zaupno. Pobogajte se z Abadonom! V sedanjem mučnem položaji vam ne kaže drugače. Trd gospod je sicer, kruto sovraži človeški rod, vendar mož beseda je in rad nam prizanese človeške napake. Služil sem res hudo, toda take dobre penzije, kakeršno imam sedaj, ne bi bil dosegel v nobeni službi človeški. Popolnoma sem sloboden, celó spokoriti se smem, ako me bode volja. —

— Niso mi znane zaveze vaše pogodbe, odgovorí Samorad, zatorej jih ne morem primerjati svojim. Vam pa je moja pogodba znana, in povedal sem vam vse, kakó je ravnal Abadon z menoj. Izvestno mi pritrdite, da me je sestavno varal in zavajal v pogibelj. Vse mi je vzel, celó Cvetáno, zaradi katere sem se baš udal v pogodbo ž njim. Ali morem pričakovati, da mi bode mož beseda odslej, ko dosihdob ni bil nikoli? —

— Dragi prijatelj, Abadona ne smeva soditi po kratkovidnih človeških nazorih. Vse, kar se vam zdí prevara, vzemite za izkušnjo. Abadon vas mora izkusiti, kakor se izkuša vsak novák; on mora

videti, kakó trdni ste in koliko se vam smé nakladati, predno na vas zida in opira, kar vam je namenil na korist. —

— Jaz pa pravim, da imam že dovolj take izkušnje; zatorej se postavim na svoje noge. —

— Kakó hočete to zvršiti? V Ameriki ne morete, v Evropi ne smete. —

— Prav v Evropo si želim nazaj. Ondu naj me kaznujejo, ako sem zaslužil kazen; ako ne, pa si operem poštenje in srečen bodem kakor nikoli ob Abadonovem povodci. —

— Pomislite, prijatelj, kaj ste gledali, dočim ste bili v steklenici priča kazenskim obravnavam! Ali vas ni strah tolikanj negotove človeške pravice? Pomislite i to: Abadon, ki je dosedaj tolikanj ugodno deloval za Cvetáno, toda iz vzroka, nama neznanega, ni dogotovil ničesar, utegne vso stvar takó zasukati, da bodele gotovo obsojeni in pogubljeni; to tem lože, ker ni več Cvetáne in se vsa krivda zvrne na vas. Ako si v duhu obnovite vso obravnavo, spoznate pač, da je to prav zeló možno. —

— Ali morete razjasniti, blagi gospod, zakaj je Abadon s čudnim svojim ravnanjem pri obravnavi zaprečil nad vse verojetno oprostitev nedolžne Cvetáne, zakaj jo je odtegnil sodbi in jo potlej vodil po Ameriki, kakor bi bil jaz njen spremljevalec? —

— Marsikaj sem že videl in izkusil, gospod, ali v Abadonovem vedenji ne najdem nič sumnjivega. Cvetáne niso mogli takoj pri prvi obravnavi oprostiti; to bi bilo proti sodnemu redu. Morala bi v ječi čakati do druge porotne seje. Bila je pa že prej predolgo v zaporu; zatorej ji je Abadon zgolj iz dobrote naklonil slobodo in razvedritev. Nabralo se je tudi že pri prvi obravnavi toliko gradiva za oprostitev, da bi bila Cvetána pri drugi obravnavi oproščena, dasi ni bila navzoča. Toda o tem ni več govora; ubožica je prebila življenje! Bežati je morala v Ameriko, ker ji v Evropi ni bilo varnega mesta. Abadon je imel vaš život, katerega je izvestno potreboval pri obravnavi. V vašem telesi se vender Cvetáni ni smel izdajati za peklenskega duhá. Videz jo je miril in ji zdravil dušo. V vašem telesi je Abadon posnel vašo nprav, in spoštoval je Cvetáno kakor sveto, nedolžno bitje. Tudi vi bi ne bili ravnali drugače. O poštenji vaše neveste torej ne smete dvojiti, ako jo resnično ljubite. Pomislite še: Abadon bi gotovo ne bil dopustil, da stopite pred Cvetáno, ako je ž njo namerjal kaj vam ali nji kvarnega. Takó vam pravim, da ste samó vi z nepreudarno svojo prenačlico zakrivili Cvetánin samomor. Svarjeni ste bili, predno vam je bilo stopiti prédno, in premisliti bi morali, da Cve-

tánini živci vzpričo dolgega zapora niso še prišli v pravi red in da razgled na slap, na vabeče valove, ki drevé drug drugega v nižavo, liki življenje v večnost, mami človeka že sam na sebi . . . Kakor stoji razmerje, ne preostaje vam drugega nego se pobogati z Abadonom. —

Samorad nagne glavo in se globoko zamisli. Plahtalič pa molčé opazuje, da nastopa mrak in hlad in da se pohajkujoča svilena gospôda že umika prteni, toda podjetnejši drhali, kateri noč nemara bolj ugaja nego dnevna svetloba. Opomni torej Samoradu, da pozná ne daleč odtod poštenega dragotinarja. Ta bode vestno povedal, po čem da kupi ali v zastavo vzame dragoceni prstan. Samorad sname prstan, in Plahtalič ga odnese, rekši, da se v dvajsetih minutah vrne k tej klopi, potlej pa gresta na njega dom obedovat in po obedu v nemško gledališče. —

Samorad se zopet udá premišljevanju nedoumne minulosti in prežalostne sedanjosti. Ne sedí še takó pet minut, ko se mu približa lepa, mlada gospá v spremstvu póstarne ženske in strežnika. Samorad spozná lepo gospó za tisto vdovo Ljudmilo, s katero je nekoč ljubeznivo govoril v salonih menjača Padelesa. Mlada gospá uzrè tudi njega. Radostno vzklikaje speje k njemu, objema in poljublja ga ter hití govoriti: — Našla sem te, hvala Bogú! V tolikih skrbéh sem bila záte in bala sem se že, da si se ponescréil, ljubi moj mož! —

Samorad strmí, izmika se ljubeznivim objemom in kliče: — Nimam časti biti vaš mož, milostiva gospá! Občeval sem pač z vami nekov večer v Parizu, ali jedva se spominjam tistega večera. —

— Ali si blazen, Samorad moj, da več ne poznaš svoje Ljudmíle? —

— Res mi je zmedena vsa glava; vender to vém za gotovo, da nisem bil nikoli vaš mož. —

Ljudmila in nje mati sédeta v velikih skrbéh k Samoradu in pokušata z ljubeznivimi besedami vzdramiti njega spomin. Iz njiju besed nas morebiti zanimlje jedva to le: Jutrodan po prvem sestanku v Parizu je baje Samorad zasnubil Ljudmilo, in praznovali so veselo zaroko. Srečna zaročenca in Ljudmilina mati so se skoro odpeljali v Ameriko, da se tam nastanijo. Ljudmilin oče pa je odpotoval na Dunaj, da tam s Samoradovim pooblastilom prodá vso njegovo imovino, podedovano po očetu in materi. Oče je prišel potlej za njimi v New-York, in vsi so bili veseli lepe kuphine za prodano imovino, dasí je bila za polovico manjša, nego je pričakoval Samorad. Takoj potem sta se poročila. Kakor je bil Samorad pred poroko ljubezniv,

takó je bil potlej neprijazen in malobeseden. Po več dnij ga ni bilo domóv, in nihče ni mogel zvédeti, kje in s čim se bavi. Napósled je odpotoval, češ, da gré po Ameriki pozvedovat, kakó bi se otele tiste velike vsote, katere je nekoč vteknil Ljudmilin oče v ameriške železnice. Pred petimi dnemi pride pismo, da se mu potovanje ni posrečilo in da ga Ljudmila, ako ga hoče še videti, ta dan in to uro dóbí v tem perivoji v Chicagu. Odšli so na pot Ljudmila, mati in oče, da se nastanijo v Chicagu in da Samorad morda tukaj dóbí dobrega zaslužka, ker novci, iztrženi za njega imovino, poidejo kaj skoro . . . Sedaj pa se je treba vrniti v hôteľ, zakaj mračí se in tod okolo se plazijo sumnjive osebe.

Samorad se obotavlja in rotí, da se ni nikoli poročil z Ljudmilo in da nikoli ni dal nje očetu pooblastila, naj zapravi njega svojino. Ljudmila prosi in vije roke. Njena mati pa vstane in obsiplje Samorada s tolikimi obrékami, da jo moramo zmatrati za vzor vsem taščam. Ko je očitanje najognjevitejše, pa se Samoradu od druge strani približa druga lepa, mlada ženska, ki naglo séde k njemu in se strastno oprime njega levice, katera je še prosta. Ta ubožneje oblečena ženska je tista nazvividova Darinka, katero smo s Samoradom vred opazovali v Monaku in pozneje tudi pri Padelesovih v Parizu. Z Darinko pristopi tudi póstarna ženska. Ko ta spremljalka vidi, kakó se od óne strani Ljudmilina mati obréguje na Samorada, obudí se tudi nji slja posnemati vzorno taščo in jezik se ji izproži. Tudi Darinka ne molčí.

Iz besedovanja obeh naj posnamem samó toliko, da bi se bila Darinka v New-Yorku poročila z visokim dostojanstvenikom in da je Samorad, prišedši v Ameriko, to poroko razdrl, slepèč Darinko z bogastvom in z ljubeznijo. Nedolžna, neizkušena Darinka mu je verjela in udala srce in roko. Skoro po poroki je spoznala, da mož nima prave ljubezni do nje. Često je izostajal podnevi in ponoči ter se potlej grdo togotil, če ga je žena opominjala. Napósled je šel popolnoma od nje, in Darinka bi bila umrla od gládú, da ni prodala vsega do najpotrebnejših rečíj. Iskala ga je po časnikih in napotila se je v Chicago, da ga morda tukaj najde. Sedaj ga je našla in ne izpustí ga več iz rok. —

Zaman se Samorad izvija rokam razvnete Darinke in zaman se rotí, da se tudi ž njo ni poročil nikoli. Mladi ženski sta vsaka na jedni stráni, trdo se ga držèč, jokali in prosili, in starki sta mu hoteli razpraskati obraz. Napósled se pa starki sporečeta in malone spopadeta. To dá Samoradu toliko duška, da svoji ma usiljevanima ženam

odkrito pové, da nima službe ali dóma, niti drugega imetka razven obleke na sebi in da si nocoj ne more kupiti niti kosa kruha; torej jima prav nič ne hasne, ali je njiju mož ali ne. Pomen teh besed, prav verjetnih gledé na Samoradovo zunanost, razumela je Darinka takoj. Vstala je in kričala v množico pohajkovalcev, da zahteva svoje pravice. Če ne bode ta mož njen, ne imej ga tudi óna druga. Možaki naj pristopijo, naj začujejo nje tožbo in naj takoj kaznujejo možá, ki je imel hkrati dve ženi, kateri je obe osleparil in ji sedaj obe zatajuje. Kár na to drevó naj ga obesijo! — Na vpitje obdivjane Darinke res tolpa možakov neprikupne zunanosti obstopi Samorada in ženske. Možem se zná na obrazih, da bi jim ne bila napačna zabava, ako obvisí ta nepretežki mladenič na pripravní veji nad svojim sedežem, in že stopi podjeten capin na mizo pred Samoradom ter s krepkim glasom kliče svoje továriše in jim razklada, kaj je učinil ta inozemski postopač z dvema poštenima mladenkama v naši Ameriki, kjer je toliko premalo žensk, da si marsikateri poštenjak še jedne ne more prisnubiti. — Kaznujmo tega zločinca po domače v strah in vzgled vsem inozemskim kruhoborcem! —

Samorad je bil ves potrít in je že pričakoval trenutka, da se na njem zvrší američanska lynch-pravica; kár pristopi od zadi junaški orjak v opravi mestnega redarja in z revolverjem v desnici. Ta zapové z mogočnim glasom mir, prime Samorada čez pas in ga krepko in odločno odnese iz okroga te opasne tolpe. Nihče se ni lotil samozavestnega orjaka.

Ta mož odnese Samorada iz perivoja na hojeno cesto; tam ga postavi na noge; seže mu pod pázduho in ga odvêde proti hiši preprostega in malovabečega lica. Vender se Samorad razveselí te hiše, ko nad okni pri tleh prečíta na veliki deski z debelimi, kričečimi črkami naslikan napis v slovenskem jeziku: »Gostilna pri poštem Kranjci«. V veži te gostilne se mestni redar posloví od Samorada in mu velí v čisti hrvaščini: — Spoznajte me za rojaka Primorca, ki vas je v Parizu ovadil redarskemu oblastvu zaradi ponarejenega bankovca, ki pa ni bil ponarejen, kakor se je potlej osvedočilo. Dlje sem vas že opažal in še o pravem času spoznal, da sem vas otél nagle lynch-sodbe. Tudi tukaj sem v redarstveni službi za razstave, potlej pa se vrnem v Pariz k ženici svoji. Ne čudíte se, da sem vedno redar. Hrvat sem od dobrosrčnega národa, in mi smo že često marsikaj oteli v silah in nadlogah ter opravljali nesebično redarstveno službo od turških bojev sém do najnovejše dóbe. V Parizu sem vam delal morebiti krivico. Odplačal sem vam ravnokar nekaj svojega dolgá. Ča-

kajte me do zjutrà v tej gostilni. Jutri vam poplačam še nekaj. Vém, da ste brez novcev, torej oprostite, da vam tukaj ponudim dva dolarja. Več nimam pri sebi. Jutri bodem pri denarjih. — Samorad izreče srčnemu rojaku iskreno zahvalo, da mu je otél življenje, odločno pa se brani ponudeni dveh dolarjev. Nekdo stopi iz gostilne v temno vežo ter opomni pol slovenski pol hrvaški: — Pri meni se dolarji ne odklanjajo. Ako jih nečete, pa jih dajte meni, prijatelj! — Primorec pa odreče: — Če jih neče, kdor jih potrebuje, ne dobí jih, kdor jih ne potrebuje — in se izgubí na cesti med šetalci.

Mož, ki ni prejel zahtevanih dolarjev, prijazno odvéde Samorada v gostilno. Bila je to srednjevelika soba brez pivcev, razsvetljena z majhno, brlečo petrolejevo svetilko. Krčmar »pri poštemem Kranjci« spozná svojega gosta takoj za starega znanca Samorada Veselina, ta pa krčmarja za nekdanjega vseučiliškega vrstnika Živka Tratilka. Neprijetna iznenada obema! —

— Anti si zaigral svoje novce v Monaku? vpraša Živko Tratilek.

— Vse sem zaigral, samó novcev ne, odgovorí Samorad žalostno.

— Oj, ti srečni človek! Pri meni je baš narobe. Vse imam, samó denar sem zaigral. Nocoj sem še v tej hiši, ubog in lačen, da mi pajki predejo po želodci. Jutri me gospodar postavi pred káp; vender še bodemo ptiči, če imaš káj drobiža? —

— Dobiti bi bil moral še nocoj dôkaj novcev. Ali poseglo je nekaj vmes, da moram čakati jutra, pravi Samorad in pove dalje, kakó je dal Plahtaliču dragocen prstan, da ga vdenari. Predno pa se je vrnil Plahtalič, napadli sta Samorada dve tuji ženski, in capinska drhal bi ga bila obesila, da ga ni otél blagi Primorec.

— Kdo pa je tisti Plahtalič? vpraša Tratilek radovedno.

— Vés, to je tisti suhi, póstarni gospod, ki je bil s teboj vred v Monaku in oskrbnik dvorcu ruskega kneza, kjer sem prenočil in dobil tebe. Govoril je tudi slovenski. —

— Oh, že se poznamo! Tista suha južina je bil strežnik kakor jaz, po rodu Furlan, sicer pa velik slepar. Tudi dvorec ruskega kneza ni bil drugega nego zloglasna zakotna igralnica. No, če ima ta Plahtalič tvoj prstan, onda z Bogom novci in Plahtalič! Védi, ta človek je premeten zmikavt in nevaren vsem žepom, samó mojim ne! . . . Vender ne žaluj, ne obupuj! Sédi za mizo! Uboga sva kakor nekđaj Job na gnojišči; in če nimava jesti in piti, pa se grejva ob spominu veselih dnij in pasiva se ob načrtih boljše bodočnosti! —

Samorad séde za dolgo mizo in se čudi, da v gostilni ni gostov, dočim je sedaj za razstave toliko tujcev v mestu, da marsikdo rad

plača po dolar samó za trd stol, da more na njem presloneti dolgo noč. Ali Tratilek odgovori: — To je posebna smola, ki se me vedno drži. Opremljen s tvojim denarjem sem prišel zopet na Dunaj. Toda z učenjem ni šlo več. Sličen sem bil tovarišu modroslovcu, ki se je toliko let učil grščine, da je napósled pozabil grški alfabet. Moral sem torej z Dunaja in šel sem preko Budimpešte, Belega Grada in Trsta v Ameriko do Chicaga, nadejaje se, da se tukaj naredi kàj denarja. V zakup sem vzel to gostilno, v katero so prej zahajali sleparji, tatje, lamači in drugi katilinski značaji. Ti ljudje imajo sedaj za razstave zlate dneve in ne hodijo v takó preprosto beznico. Da privabim gostov, kupil sem to desko, na kateri se košati napis »Pri poštem Kranjci«. Prišel je k meni marsikdo izmed priseljenih rojakov, toda nihče nad jedenkrat. Oglej si sobino opravo in zdajci vidiš, zakaj. Težke debele mize so pribite k tlòm, takisto klopi k stenam. Na mizah so kositarne skledice trdno vdlane v mize vdolbine. Kozarci od pocinjenega železa tiče vsak v svoji luknji, in sléharni je z močno železno verižico priklenjen k mizi. Potiplji pod mizji rob! Na poličici so žlice, noži, vilice, vse visi na močnih železnih verižicah. To je beznica za lopove, in vzel sem jo v zakup, ker drugačne niso bile na ponudbo. V taki gostilni pa naš Slovenec ne vztrpi, najsi je še takó oskromen. Nocoj mi poteče zakup, ker nisem plačal zakupnine naprej, in zjutrà se dostojno, kakor sem vaju, umaknem neznanemu nastopniku. To noč bodeva prebedela. Gostilničar sem sicer, ali postreči ti nimam z ničimer negoli s svežim zrakom, nekaj časa z lučjo, potlej pa s temò. Prebito bode dolgočasno, ko nimava nič za usta! . . . Vender, našel sem nekaj — velikanska ideja! Čemú mi bode jutri deska s »poštem Kranjcem«! Takoj jo zadrobižim, in dosti bode jedi in pijače. —

Kakor bi trenil, skoči Tratilek na okno, vzpnè se skozi nje in sname desko raz čavlje; potlej plane na cesto in se izgubi z desko na ramenih v temò. Ne mine četrta ure, in že je na mizi obilo smodek, kruha in mrzle pečenke ter liter močnega žganja. Gladnika sédeta k večerji, in čudno škrabotajo verižice na vilicah in nožih, ko si zakladata lačna usta.

Ko se takó hlastno krepčata, naglo vstopi človek srednjih let. Bil je prav lično opravljen, vender takšnega lica, da se ga ustrašiš, ako ga srečaš na samoti. Ta človek se postavi pred Samorada in mu zakliče z odurnim glasom:

— Dobil sem vas, gospod Samorad Veselin, in ne ubegneta mi več iz pestij! Kaj me gledate, kakor da me več ne poznate? Takoj

me spoznate in pomnili me bode vse žive dni, če je kaj pravice na svetu. Vaš sorodnik sem, dasi vam je zibelka tekla v tolstem Zagorji, meni pa daleč doli na skopih bregovih Jadranskega morja. Prav to sorodstvo je vzrok, da sem največ nesreče prebil baš zaradi vas: ne zató, ker se bogatin neče spominjati ubogih svojcev, temveč zató, ker jih celó preganja. Bil sem v Odesi v dobri politiški službi. Ondaj je vaš nekdanji váruh mojo mater — vašega očeta sestričino — terjal za star dolg, katerega je bil vaš oče pravoveljavno odpustil. Ta daritev se ni mogla več dokazati, torej se ni verjela. Prišlo je do tožbe in napósled do sodne prodaje materinega dóma. Da se mati otmé, pošljem zadostno vsoto v ruskih rubljih. Bile so tedaj v moji domovini nekove borbe in spletke, in po časopisih je bilo dôkaj hrupa »o potujočem rublju«. Tamošnje oblastvo je moj ruski denar zaplenilo, in predno je bila dokazana materina in moja nedolžnost, prodali so materin dom na sodni dražbi za slepo ceno. Okoristil se je pri tem nekov Žid. Mati mi je skoro potem umrla za žalostjo. Ko sem vse to zvedel, odposlal sem tamošnji vladi ostro pritožbo. Posledica mojemu odporu je bila, da me je ruska gospóda odslovila iz službe, češ: rabiti ne more človeka, ki je tolikanj nespreten politiški uradnik, da pošilja v inozemstvo rublje namesto inozemskega denarja in da še s pritožbami nagaja tujim vladam. Šel sem iz Odese naravnost v Pariz. Ondu sem dobil važno policijsko službo, bolj težavno, menj mastno; vender sem si opomogel in se oženil ter srečno v zakonu prebil nekaj let. Prišli ste v Pariz vi, gospod Veselin, in za vami ali nemara zaradi vas nekova gospica Darinka, lepa, živahna ženska. Znanka mi je bila iz detinskih let, in vnela se je med nama ljubezen toliko brezpametna kolikor nepremagljiva. V omami te rastoče strasti sem se naveličal težavne službe v Parizu in vedno opozarjan na razstrelbe in dinamitovce, izumil sem strašen načrt. Zavaroval sem si življenje za visoko vsoto. Zakonski svoji družici sem povedal, da bode v malo dneh razstreljeno policijsko poslopje uprav tam, kjer je moja službena soba. V moji uniformi bodo našli razmesarjeno truplo in porekó uradno, da je moje. Ali to ne bode moje truplo. Ko se to zgodí, naj si dá žena osvedočiti mojo smrt, potegne naj zavarovano vsoto in naj gré za mano v Ameriko, kjer je bodem čakal na izvestnem kraju pod novim imenom »Nikon Ubeg*«. To je bil dogovor z ženo. Drugačen je bil s krasno Darinko, katero sem bil iz raznih razlogov vzprejel v policijsko službo. Nje naloga je bila, da omreži človeka, meni kolikor možno podobnega, in ga zavéde v mojo služabno sobo; tam naj mu obleče uradno mojo uniformo ter ga omami z omotno pijačo.

Potlej bode tam shranjeni dinamit brez nevarnosti záse užgala z navito uro, ki izproži samonét ob izvestnem času. Kadar se razstrelba posreči, pa takoj odrineva proti Ameriki preoblečena, preobražena in pod tujim imenom. Tisti večer, ko je bilo vse to namenjeno in pripravljeno, bili ste vi pri denarstveniku Padelesu v gostéh. Tam sem bil tudi jaz z Darinko in opozoril sem jo na vas, ker ste mi jako podobni. Omreževala vas je, kakor je védela in znala, in izšlo bi se bilo vse točno, ako bi ne bila odločno izrekla, da vas neče za žrtvo, ker ste ji rojak in ker ste ji podarili dôkaj novcev; te pa bodeva potrebovala v prvih dneh svojega bivanja v Ameriki. Vaš prijatelj, plemeniti Plahtalič, jako plemenita duša, ki je imel tudi obresti pri tej igri, pa je Darinki baje povedal, da nosite na sebi nekov amulet ali talizman, ki bi naredil, da se samonét ne izproži. Darinka in vaš Plah-talič sta našla drugo žrtev za moj naklep, in ondaj, ko sem vas zasačil v Primorčevi gostilni, bil je nova žrtva, vaš namestnik, že zaprt v moji uradni sobi. Omamljenega z opijem so ga trapile orijentalске sanje, dočim mu je bila poslednja ura že navita in na nji nastavljen smrtonosni kazalec. Jedno uro še mu je bilo živeti, ko smo vas dovédli v policijsko hišo. Povedali ste mi tisti večer, kdo ste; zatorej sem vas dal zapreti v nadstropji nad svojo sobo, da se osvetim za krivico, katero ste storili moji materi. Razstrelba se je izvrstno obnesla — toda ne popolnoma, zakaj prizanesla je vam. Ko dospem z Darinko v Ameriko, že vas najdem tam in ne morem razumeti, kakó ste se oteli iz razvalin in kakó ste prehiteli mene in Darinko. Za nekaj dnij mi je ušla Darinka z vsemi novci: kam in kalkó, to najboljše veste vi, gospod Veselin! Ali to še ni vse. Jeli ste me preganjati. Izvežban sem v trgovinskih vedah in policijskih tajnostih, dober risar in fotograf sem ter popolnoma véšč hrvaškemu, laškemu, nemškemu, ruskemu in francoskemu jeziku; vender nikjer nisem mogel doseči stalne službe. Jedina nádeja mi je bila, da skoro pride žena in prinese zavarovano vsoto, katero je že potegnila, kar so povedala pisma, poslana Nikonu Ubegu. Napósled pa pride pismo, da je moja žena zvédela, kakó se Nikon Ubeg v Ameriki postavlja z nekovo sumnjivo Darinko; zatorej žena rajši ostane v Parizu in si ondu izbere poštenega domovinca; saj je vdova in mlada, zavarovana vsota pa tudi ni majhna. Nihče drug me ni zatožil pri ženi nego vi, ker samó vi ste po Darinki zvédéli tajnost. S tem ste me uničili . . . Sprl sem se s človeško družbo. Prej sem zasledoval in lovil sleparje, lamače in dinamitovce; sedaj sem se pridružil nekdanjim svojim sovražnikom, da jih z umetnostjo, pridobljeno v policijski službi, branim zasledo-

vanja. Takó se živim še dôkaj dobro, dokler traja razstava. Tudi vaš Plahtalič je v mojem krdelu in uprav on mi je povedal, kje naj vas iščem. Smem vas takoj usmrtiti, ne da bi se bal kazni. Pa nečem. Meni življenje toliko preseda, kolikor je vam nepotrebno, in v Ameriki sva; zatorej se bodeva dvobóрила po američansko. —

Samorad se zaklinja in rotí, da od tistega večera v Parizu, ko je bil napósled odvêden v ječo, do nocoj ni videl ne tega gospoda ne Darinke. Ali Nikon Ubeg se ne dá pregovoriti, ampak potegne iz žepa črno in belo kroglico, dene obe v klobuk Tratikov in zapové Samoradu, bodalce nádenj zavihtivši, naj potegne jedno kroglico iz klobuka . . . Samorad potegne črno kroglico . . . Nató zarohní Nikon Ubeg: — Torej se usmrtiš sam, črna duša! V dvanajstih urah se mora to zvršiti, sicer te moji pomagači spravijo iz svetá. Nikar ne misli, da uideš mojim pestém! —

Tujec naglo odide. Pod okni se začuje burno govorjenje več ljudi, in Samorad, bojêč se novih napadov, naprosi Tratika, naj zaklene gostilno. Toda Tratik pravi, da tega ne smé zaradi strogega redarstvenega nadziranja, in se zopet udá prejšnji veselosti ter jédi in pijači. Samorad se pa ne dotakne jedí in žgane pijače, nego si želí samó vode, zakaj trpinči ga huda žeja; hkrati pa se spomni, da ne smé piti vode. Živko Tratik ga potolaži: — Kaj bi mislil na vodo, dokler imava dovòlj žganja! Žganje je na mizi, voda je sicer tudi blizu tikoma za hišo, toda ni za pijačo, nego samó za to, da kdo utoni v nji. Na smrt pa ne misliva, kaj bi se bal trenutka, ki nekoč mora priti? Ne trpinči se še sam, dočim te že drugi preveč! Misli rajši na življenje! V teh dvanajstih urah, ki jih bodeš še živel, doletí te morda iznenadna sreča. Saj te zjutrà poseti tvoj rojak, ki ima nekaj denarja. Kolikrat se je že razbila in potopila moja ladja, toda vselej so me še valovi vrgli na rešni breg! Ali si ti menj vreden negoli jaz? Torej razjásni se in loti se žganja! To ti je najboljše zdravilo proti žalosti, zlasti ko nimava drugega. Če nečeš piti, pa si zapali smodko in pripoveduj mi svoje dogodbe, da si okrajšava noč, ki nama bode še dolga. —

— Povej ti svoje! odgovorí Samorad. Moje so prežalostne in neverjetne. —

— Moje pa so predolgočasne, zavrne ga Živko Tratik.

Nató začujeta iz temnega kota pri peči prijazen glas: — Če nečeta vidva pripovedovati, pa dovolita meni. Morda povém nekaj zanimljivih novic. —

Osuplo se oba ozreta v kot, kjer sedi neznan mlad človek, ne da bi védela, kakó je prišel v sobo. Tratilek ga pozove, naj prisede k jedi in pijači. Tuji mladenič pa se ne gane iz omračja pri peči, in ko mu dovolita govoriti, povzame:

— Kakó mi je ime in kje sem se porodil, nima pomena. Najbolje je, ali pravše, najbolje bi bilo, da vsakdo veljá, kar je, ne gledé na ime in rojstvo in da se vsakdo rabi, kakeršen je in ne kakeršen bi moral biti. Roditelji so mi bili imoviti in pošteni. To poštenost naglašam, ker sem tolikrat čul in čital: »J. J. je bil sin ubogih, a poštenih roditeljev«, dočim se pridevek o poštenosti navadno opušča, kadar je J. J. sin bogate obitelji. Ne zdí se mi pravilno, da se poštenost nekamo pridomišlja pri bogastvu, a za izjemo zmatra pri uboštvu. Pogled v življenje nas učí narobe, da ubožcu, čegar področje je majhno, vsakdo gleda na prste, in da ubožca ob oskromnih njegovih potrebah navadno ne vabi izkušnja, da bi se odtezal stezi ravne poštenosti; zakaj bil bi brez imetka, ako izgubi jedino svoje bogastvo: mirno vest. Nasproti pa je bogatinovo področje veliko, potrebe so mu obsežne in rastoče; in uprav bogastvo s svojim vplivom in z mamečim pohlepom po vedni množitvi je vsakdanja izkušnja, ki te neprestano miče v nenravnost. Zatorej se očita takó rado bogatinom, da so po krivih potih prišli do bogastva. Mojim roditeljem se ni očitalo kaj jednekega. Oče mi je sedél na velikem podedovanem posestvu, poleg katerega je opravljal veliko trgovino, takisto podedovano; mati mi je bila blaga, omikana gospá. Oče je marljivo in razborno vodil gospodarstvo od zora do mraka. Prav takó je tudi mati uvaževala, da je čas naše najdražje blagó, zakaj ne dá se nadomestiti z ničimer, védela pa je tudi, da žena in mati tega dragega nenadomestnega časa ne more rabiti bolje nego za vzgojo svojih otrók. Jaz sem ji bil jedinec, bodro, živahno dete. Ne pomnim, v kateri dóbi sem se naučil čitati črke in številke, takó zgodaj me je mati naučila vsega tega in še mnogo več. Vender mati moje nadarjenosti ni hvalila očitó in znala je vselej govorico takó zasukati, da me tudi drugi ljudje niso hvalili vpričo mene. Često je povabila deco iz vasí, moje vrstnike, na naš dom. Onda smo se prosto igrali, in mati nas je ljubeznivo vodila ter skrbno pazila na to, da sem bil vseh dečkov najuljudnejši in da nisem razkazoval večjih svojih ved ali udobnostij gospodskega dóma. Odtezala me tudi ni družbi odraslih ljudij. Tam pa sem moral molčati, in gledala je na to, da nisem zinil brzoustne šaljive besede, kakeršno otroci radi povedó, kadar jih nos srbí, da jih potlej poslušalci, časih celó roditelji, pohvalijo, kakó so duhoviti. Ako

pa mi je ušla napačna beseda, naredila je mati, da sem odšel v svojo sobo, ne da bi bil kdo zapazil, kdaj in zakaj. Tam me je pokarala, toda nikoli vpričo drugih ljudi, in poučila me je, kakó naj se drugóč védem ob taki priliki. Zgodaj me je naučila strahú božjega; navadil sem se spoštovati starčke, ljubeznivo ravnati s siromaki in prijazno občevati z vsakomer. Največja skrb materina je bila, da mi blaži srce in naudá vsespočetno otroško dušo s krščanskimi nazori. Še sedaj ne morem pozabiti, kakó mi je narekovala molitev, kakó me je učila sklepati ročice — vedno se mi je zdelo, da moli pobožneje negoli jaz. Kakó sem bil često vesel hvaležnega pogleda ubožca hromaka, kateremu sem pol boječe pol srčno prinesel materin dar na domači prag! To je bila zlata moja dóba, ko še nisem posedal na šolskih klopéh. Ondaj mi je bila šola vsa pisana zemlja, knjige vse, kar je zanimalo zvedavo detinsko glavo od Bogá nad zvezdami do črvička v prahu, in to knjigo mi je čitalo materino okó, in razlagalo z blagimi nauki materino srce. Ne véim, kdo je bil bolj vesel, ali jaz matere ali mati mene, in kdo bolj srečen?

Potlej so mi dali domačo učiteljico, in hodil sem nekoliko v selsko osnovno šolo. V tej šoli sem vse znal najbolje, in učitelj me je hvalil med vsemi najbolj. Domá me je učiteljica vežbala v šolskih naukih, v nemščini in francoščini, celó po klavirjevih tipkah sem moral raztezati prstke. V vsakdanji moj čas je nastopil nekov red in za igro in prosto zabavo je ostajalo malo ur. Tudi za materine nauke je bilo menj prilike od nekđaj, ali kakó rad sem poslušal mater, saj je govorila vse presrčneje in umevneje nego hladna učena učiteljica! Za osnovno šolo je nastopila gimnazija. Ostal sem na očetnem dómu, in pridejali so mi k učiteljici tudi domačega učitelja. Ta dva sta razdelila moj čas médse, tekmovala sta, kdo me bode bolj olikal, in čas za igre in za občevanje z materjo se mi je prikratil še bolj nego prej. Nastopila je dóba, ko so mi tlačili vsakojake nauke v glavo, vzgoja srca in značaja pa je zaostajala — in to samoumevno, saj pri vsakoletnem privatnem izpitu nisem bil vprašan, kaj je v srci, ampak le, kaj je v glavi. Čutil sem nekakšen dolgčas po materi, dasi sem jo videl vsak dan, in zdelo se mi je, da mi nekaj nedostaje, dasi sem dobro napredoval v vseh predmetih. Rad sem se učil, vendar mi je bilo učenje nekamo praznotno in suhoparno. Morebiti zató, ker so me vzgajali, kakor pitamo gosí in pure jeseni, da so tolstejše. Tudi pri meni se je gledalo samó na tolščo: na veliko vednosti v glavi; za zdrave krepke mišice, za trdne kosti ali za značaj in za prósto, živo gibanje mladega duhá ni skrbel nihče razven matere v tistih

malih urah, ki so nama ostale po učnem redu. To je trajalo štiri leta na očetnem dômu. Ko sem uspešno završil četrti gimnazijski razred, ponesreči se moj oče. On in njega prijatelj, vlastelj iz soseske, vozila sta se čez veliko reko ob povodnji in utonila. —

— Dovolite, gospod, seže mu Samorad v besedo, da vas vprašam, ali je slučaj ali namen, da pripovedujete moj životopis? —

Tuji mladenič nadaljuje: — Resnično pripovedujem svoj životopis, in veselí me, da vas zanimlje, čim nahajate v njem sliko svoje mladosti. Toda prosim, ne motite me, ako morda najdete pozneje še katero podobnost med svojim in mojim življenjem ter pomislíte, da se veliko mladine vzgaja po jednem načinu, zato je tudi lahko možno, da so prav jednaki usodni slučaji odločevali moje kakor vaše življenje. Naj torej povzamem povest. Po nagli smrti očetovi se je težko breme velikega gospodarstva naložilo na rame materino, in jaz sem namesto očeta dobil tujega sovaruha. Mati je namerjala nekaj prodati, nekaj dati v zakup in se z menoj preseliti v veliko mesto, da bi se ondu izšolal pod njenimi očmi in imel za pomočnika pri učenji dobrega sošolca. Sovaruh pa je menil: »Mati ostani domá, zakaj imovina se mora ohraniti; deček pojdi sam v mesto, toda ne v javno šolo, ampak v zasebno vzgajališče. Za mladeniče, ki lahko plačujejo, je dôkaj izvrstnih takovih zavodov.« Obveljala je varuhova volja, in vzprejet sem bil v sloveč zavod. Nastopila je nova dôba, ki je trajala štiri leta višje gimnazije. Prejšnja leta je bila moja vzgoja osebna, odslej je bila združna. Vsi gojenci smo nosili jednolično opravo; takisto jednolična je bila vsem tudi vzgoja po strogem domačem in učnem redu kakor Prokrustova postelja. Kdor izmed učencev je bil slab ali nagajiv, s tem so se naši učitelji bavili posebe. Jaz sem bil z dôma vajej pokorščine, reda in marljivosti, torej z mano ni bilo posebnega opravka, ker brez tega sem zadobival propisano mero učenosti in se gibal med mejami hišnega reda. Prinesel pa sem s seboj tudi svoje mladeniške sanje in nazore, želje in sodbe. Za ta moja svojstva, sploh za razvitek moje pojediné osebe ni bilo mesta v hišnem redu. Zdelo se mi je, da sem preziran, ko sem bil med najboljšimi učenci, in da sem takó zeló osamel, ko ni bilo nikogar, da bi poravnal svojstvene moje nazore in želje, ako so bile napačne, ali jih pospešil, če so bile dobre. Med stotino živahnih vrstnikov sem bil sam svoj vodnik, sam sodnik svojega srca. Čimdalje bolj je bila mučna ta samotnost; in da jo preženem, pribežal sem h knjigam. Čital sem vse vprek, karkoli se mi je dovolilo in kadarkoli mi je čitanje dopustil hišni red. S tem sem res pregnal čustvo osamelosti, in knjige

so mi bile družice in zabava — toda ne v korist. Pristopilo je namreč k rednemu šolskemu uku toliko neuredovanega berila, da moj duh ni mogel prebaviti vsega po vrsti. — V šolskih klopéh se je slej kakor prej skrbelo za duševno tolščo, z berilom domá pa sem malone pokvaril tudi to tolščo. Spomin sem imel izvrsten, pametoval sem malone vse, ker sem čital pazno in slastno; ali često se mi je zdelo, da ne morem urediti nabranega gradiva v svojih možganih in da v njih nedostaje prostora za izvirne moje misli in sodbe.

Pač, bil je prostor, toda v možganih mi je bilo vse nanošeno kakor v prodajalnici stare železnine in vse v neredu kakor v izborni knjižnici, kadar potres na jeden kup vrže vse knjige, ki so bile prej razvrščene na raznih policah. Skoro sem čutil, da sem se polagoma navadil samó to izreči za plod svojega mišljenja, kar sem si izposodil iz knjig. Takó se mi je polenila mislenost, oslabela je moč slobodno misliti; in spoznal sem, da mi je svojelastna sodba čimdalje menj gotova in stanovita. Pa že sem bil toliko zavêden, da se nisem izpreobrnil. Ne da bi uril svojo mislenost in razsodnost, iskal sem le še naporneje po vsakeršnih knjigah tujih mislij in nazorov. Bili so učitelji, ki moje izredne vednosti, nakopičene iz knjig, nerabljenih v šoli, niso cenili in so prédme stavljali součence, ki so menj čitali, nemara celó menj védeli negoli jaz, toda so znanje svoje pridobivali s svojim umovanjem. Črtil tem take učitelje kakor tesnosodne in pristranske. Vzor so mi bili drugi učitelji, ki so hvalili moj spomin, neutrujeno moje marljivost in vednost, ki preseza obično mero moje dôbe.

Dovršivši gimnazijo, védel sem res veliko, ali še več sem si domišljjal. Ponosen na većinoma izposojeno in neprebavljeno vedo, preziral sem svoje vrstnike; ošabno sem obsojal vse, kar se ni ujemalo z mojimi nazori; govoril sem o vsaki réči brzoustno in nadležno; vsakomur sem usiljeval nezmotno svojo sodbo, in kdor mi je kâj prerekel, ali se drznil dokazovati, da se motim, njega sem uvrstil med »profanum vulgus«. Žalostno je mati opazovala sumnjivi vzlet mojega duhá. Nasproti sem pa jaz mater miloval, da je tolikanj zaostajala v duševnem delovanji, dočim sem jaz napredoval nedosežno za njen razum. Še na misel mi ni prišlo, da je hudo izgrešil pravo stezo, kdor več ne more umeti matere svoje . . . Takó mi je glava pokvarila srcé. In kje je ostal značaj? — Saj nisem bil živodušen mladenič, nego suh herbarij namesto svežih prirodnih cvetic: neurejena zbirka nezanesljivih posnetkov — »de omni re scibili — et quibusdam aliis«, namesto lahkokrilih mladeniških nazorov in nebotičnih namenov.

S takim duševnim imetkom in svojstvom sem vstopil na vseučilišče in takšen sem ostal ondu. Dočim so si moji znanci, ne zane-marjaje knjig, bistrili nazore in si jeklenili značaj ob živem, polnem človeškem življenji, tičal sem jaz v sobi in v priljubljenih knjigah takisto brez osnovane zméri kakor na gimnaziji. Najbolj me je mikalo prirodoznanstvo, zlasti kemija; uglabljal sem se tudi v matematiko in v strogo modroslovje, bavil se celó s tehniškimi in montanistiškimi vedami. Pri teh raznih ukih mi je bila učenost sama na sebi jedini namen. Zakaj bil sem mlad, strokovne vede so mi ugajale, in pode-dovano bogastvo me je opráščalo vseh skrbíj. Ni mi bilo torej treba dogotoviti studij v izvestnem času ali se baviti z vedami, ki naj mi pozneje dajó vsakdanji kruh. Ko sem takó zapravljal zlati čas in brez-črtežno iskal novih učenostnih resnic, prišla je staroverska resnica, prejeta od matere in na gimnaziji, do nasprotja z novimi nazori moje učene glave. Začel sem dvojiti, in kdor dvoji o verskih naukih, ta je že izgubil vero.

Vender iznebiti se nisem mogel tistih prvih nauk, vtisnjenih najgloblje v detinsko dušo. Večkrat me je večerno zvonjenje spominjalo, kakó srečen sem bil nekdaj, ko me je mati učila moliti, in rekel mi je notranji glas: »Sedaj nisi srečen!« Res nisem bil srečen. Iskal sem sreče v učenosti; toda kakor v nji nisem našel prvotne resnice, takó tudi nisem mogel najti blaženstva. Samega sebe sem zmatral sicer za popolnega človeka, ali celotno človeštvo se mi je zdelo nesrečna slabotna množ, žrtva trpljenja in smrti. Iskal sem razvedritve, ne da bi se udal razkošju in razuzdanosti, toda nisem je našel brez nastopnega kesa in dolgočasja. Veliko sem potoval ob počitkih in opazoval vseobče človeško življenje. Posledica temu opazovanju je bila, da nisem mogel rešiti vprašanja, zakaj sem našel največ veselja in petja med ubožci, največ udanosti in nadeje boljših dnij med bolniki in največ zadovoljstva in ljubezni ondu, kjer sem, sodèč po zunanosti, slutil bedo in strastí; jaz, popoln, imovit človek na vrhunci izobražbe, pa sem nesrečen? Anti nemara res nevednost oživlja in veda morí? . . . Sam s seboj popolnoma nezadovoljen sem se pogreznil v vrlinomorno svetožalje, tolažèč se, da tudi razsvetljeni pesniki trpé bol vsega človeštva . . . Oh, kolika razlika med mojim svetožaljem, izvirajočim iz napačne vzgoje, in med svetožaljem veleumnih pesnikov, doumljenim iz vzvišenega opazovanja solzne doline človeške! Jaz sem čutil svetožalje kakor mèdel bolnik; pesnik čuti svetožalje kakor sočuten lečnik ob bolnikovi postelji. Na svojem dômu sem se tedaj malo bavil. Mati mi je pač prigovarjala: »Ostani domá, rabi svojo učenost pri domačem

gospodarstvu; leta so mi yzela moč, in več ne morem zdelavati sama. Jaz pa sem trdil, da mi imovina ne more izginiti, učenost pa beží od mene, ako je vedno ne ponavljam in ne pridobivam, in še dolgo ne bodem toliko učen, da bi smel biti zadovoljen sam s seboj. — Domá mi je bilo vse takó malotno, okorno in tesno, kakor bi moral zopet leči v zibelko detinskih let. —

Takó sem se dolgočasil nekaj tednov domá pri materi in se baš odpravljaj na potovanje v inozemstvo; kár mi zasinejo v srce gorki žarki prve ljubezni. Vlastelj, ki se je bil ponesrečil hkrati z mojim očetom, ostavil je lepo imovino nedaleč od mojega dóma in prelepo jedinko. Bila je blizu pet let mlajša od mene. Do nje dvajsetega leta sem jo videl malokdaj, ker je bivala največ v mestu pri sorodnikih. Slučajno se snideva pri neki veselici v bližnjem trgu, menda ni še leto odonda. Zdí se mi, da sva se takoj vnela drug za drugega, kakor nekđaj Romeo in Julija v znani žali igri Skakespearovi. Razveselila se je moja mati, da se ji izpolni mnogoletna nadeja, in takisto so bili zadovoljni sorodniki moje ljubice. Najbolj in nepopisno pa sva bila vesela midva, ko sva se ljubila iskreno in brezmejno in me je prevzela vera, da bivajo idealí tudi na zemlji in da se mi odpira dosedaj neznan svet, novo življenje in blažena bodočnost. Skoro sem jo zasnubil, in slovesno sva se zaročila. Zdajci pa je začel nevestin varuh, katerega prej nihče ni vprašal, pregovarjati in posvajati, češ, da sem premlad, presanjav, premalo praktičen. Mož je bil sicer dober človek, jednako pošteno in varčno je upravljal imovino moje neveste kakor svojo, toda malo je bil omikan, in jaz sem bil njemu preučen. Zatorej sva si bila nasprotnika, in ker so bili nevestini sorodniki na moji strani, pokazal sem mu večkrat, kakó ga črtim. Zaresno sem bil razjarjen na tesnosrčnega možá; on pa je mirno trpel mojo jezo, in to me je razburjalo še bolj. Napósled je dal mojo nevesto izreči za polnoletno, češ, da se iznebí vse odgovornosti gledé na nje nepremišljeno ljubezen. Vender jeza na varuha me ni minila, tem menj, čim je on, neomikan dedec, trdil, da bi bil on sam boljši ženin, negoli jaz, sanjavi knjižji molj.

Često igra slučaj važno nalogo, in spotaknemo se ob kamen, ko smo se baš umeknili brunu, ki je pretilo glavi. Kake štiri tedne pred določenim poročnim dnevom mi je mlad cigan, katerega so moji ljudje že večkrat zasačili na tatvini, kradel neka posebna jabolka v ovočnjaku. Cigani so v mojem zavičaji práva deželna nadloga; nihče jih ne mara, vsakdo pa se jih bojí. Strahoval sem dečka s pasjim bičem, ciganček pa mi je zažugal, da ga bodem pomnil vse žive dni. Pristavec, ki je stal poleg mene, opomni, da se mi cigani osvetijo.

Jaz pa se nisem bal, zakaj poslopja so bila zavarovana proti ognju, konjski hlevi pa so imeli umetne ključanice. Kake tri dni po tem dogodku sedim v orehovi senci pred svojim dvorcem in štejem dneve do poroke, ki mi tekó toli počasno. Prédme stopi umazana ciganka in stiska v naročaj na pol nago in očito bolno dete. Zasmili se mi in podarim ji nekaj drobiža. Ženska me lokavo zahvali in se ponudi, da mi vedežuje iz roke. Bodisi, mislim si, imej ženska svoje veselje. Ženska se ozrè na dlan moje desnice in se hipno ustraši prav očitvidno ter hoče oditi. Radoveden sem in trdo vprašam, zakaj se je ustrašila. Ona odgovori: »Nevesta se vam je izneverila. Nje bodoči mož bode takoj tod mimo jahal črnega konja.« Glasno se zasmejem in jo odpodim. Vranec je tukaj prav redk konj, in takisto redka prikazen je jahalec na samotni cesti pred mojim dvorcem. Mahoma začujem konjska kopita, ugledam prav črnega vranca, in na vranici sedí nekdanji varuh moje neveste, mož, o katerem nisem nikoli čul, da zná jezdití. Prijazno me je pozdravil, toda bral sem mu na obrazu nekaj, česar na njem nisem opazil še nikoli. Zdelo se mi je, da se mi roga. Vse to me je osupnilo in malone razburilo. Nisem vražen, vendar iznebiti se nisem mogel cigankinih besed. Šel sem v dvorec, tam sem stopal po sobi in ves v živem spominu na ciganko, na vranca in na varuha nisem mogel zasnuti redne misli. Težko sem čakal določene ure, ko se popeljem na posete k nevesti. Hlapec napreže, ukažem mu naglo voziti. Dospem v nevestin dvorec pred navadno uro. Vratar mi pové, da gospice ni domá; šla je v vas v siromašno kočó, kamor so jo nujno prosili. Mislim si, blaga duša je šla tolažit bolnika in mu darit okrepčál. Grem ji naproti po znanem kolovozu, in skoro jo zapazim na gomi-lastem griči sredi ravnega polja pod šatorom, odkoder se razgrinja diven razgled daleč na okolo. Hitim k nji naravnost čez njive. Zgane se, ko me zapazi, lica so razvnetá, in solze ji silijo iz očij. V skrbéh sedem k nji, nevesta se glasno razjoče in se zgrudi na moje rame. Razburim se, ker ne morem raztolmačiti tega joka, in tolažim, mirim, prosim; sam ne vé, kaj sem govoril. Iz nevestinega joka in ihta jedva razločim pretrgane besede: »Ni ubožnejše sirote od mene! Nesrečna ljubezen! Sedaj vé, zakaj sva si tolikanj podobna, zakaj me je vedno nekaj vleкло k tebi, predno si slutil mojo prijazen, in zakaj se je obema pri prvem sestanku vnela takó goreča ljubezen! Vso skrivnost mi je razkrila tam doli v vasi umirajoča ženska, moja nekdanja dovilja. Védi torej, tvoja sestra sem, in gorjé, ne smem biti tvoja žena! Vzemi v zakon gospico, katero kaže ta-le podobica (v roko mi je podala fotografijo obema znane mladenke). To devico si nekoč iskreno

ljubil, in ona še vedno záte gorí in mrè. Ona ni tvoja sestra in ker je uboga, dam ji jaz za doto polovico svojega inetka in tebi v zakon ves sestrin blagoslov. Z drugo polovico pa pojdem v samostan, a v mislih bodem vedno pri tebi, kakor ne more pozabiti sestra jedinega brata.« — Nevesta je brezupno zrla k tlòm, jaz pa sem trdil, da nisem nikoli ljubil druge device nego njo; da ona ni moja sestra, da to nikakor ni možno in da se je proti nama naperilo peklenško kovarstvo. Gotovo je to zasnoval nje nekdanji varuh! — Spomnil sem se v tem hipu, kakó se mi je rogal pred jedno uro. Nevesta mi je dejala: »Dojilja je govorila vpričo več ljudij. Res ali ne res — ljudje bodo govorili in s prsti kazali za nama, da sva mož in žena hkrati brat in sestra. Rajši se pogreznem živa v zemljo, nego da začujem táko ogrdo! Vedno pošteni moj varuh pak . . .« — . . . »je sedaj tvoj ženin,« pristavim naglo, nekaj mislèč na ciganko, nekaj razdražen po trdih besedah. A takoj me je spekla vest, da sem izustil to besedo. — Cvetána uprè v mene nebeške svoje oči. V nje pogledu sem bral osup, žal in jad. To je bil pekel záme! . . . —

— Nehajte, gospod! zakliče Samorad za mizo. To je zgolj moja povest! —

— Oprostite! — odgovorí tujec odločno. Malo besed imam še dodati. — Omračilo se mi je pred očmi, kri mi je zavrela v glavo, in ostavil sem nevesto, sam ne vém, kakó. Naglo sem pobegnul k vozu, ki je stal pred nje dvorcem, sédel sem spredí k hlapcu, sam vzel povodce v roke in gnal potlej konje na vso moč, dasi je hlapec pregovarjal, da se vsi pobijemo. Najprej sem vozil proti dômu, potlej sem krenil na drugo stran, da na Kranjskem posetim znanca, katerega nisem videl že tri leta. Ne vém več, kaj sem mu imel povedati takó nujnega, in to baš tisti dan. Pridrevimo se do brežiškega broda, kjer prevažajo čez Savo. Treba je bilo nekoliko čakati, ker brodnikov ni bilo na brodu, ko so baje tačas južinali na svojem dômu. To priliko sem hotel porabiti, da se nekoliko skopljem v Savi, kakor mi je bila tedaj vsakdanja navada. Zeló mi je bilo vroče, in naglo sem skočil v valove. — Več se ne vém spomniti. Tukaj prestane mojega življenja resnična povest, in tukaj se je začela tvoja bajka, moj Samorad Veselin! —

— Oh, kakó sem nesrečen! zakliče Samorad. Srce mi zastaja, in tiščí me nekaj na glavo, kakor da se pogrezujem v zemljo in da padajo zvezde náme! Odjenjaj, duh, in ne trpinčí me! Béži, béži, nesrečni spomin! —

— Ne béži sam pred seboj, povzame tujec sočutno. Jaz nisem tuj duh, temveč del tvojega duhá: tista boljša polovica, katere ni

mogel osvojiti zli duh Abadon; tista polovica, katera je ohranila blage nauke in večne resnice, ki ti jih je v dušo vtisnila tvoja in moja mati. Jaz sem glas tvoje vesti. Vsakdo ima vest sam v sebi; ti pa si mene izločil iz sebe, ko si sklenil pogodbo z Abadonom. Spremljal sem te tudi potlej po tvojih blaznih potih, ali moja moč je pešala, in sedaj umiram, ko ne bivam več v tvojih prsih. Svaril sem te nedavno. Koliko žalosti meni in koliko kesa sebi bi bil prihranil, da si me slušal ondaj! Nocoj te svarim poslednjič, umirajoč . . . . Ako me slušaš, tedaj si otet; ako ne, umrem. Z menoj ti umrè glas vesti, in ostane ti jedino tisti del duhá, ki je podan Abadonu. Potlej bodeš ves z duhom in telesom priveržen rob peklenške oblasti brez oporeke, ker jaz se ne bodem več oglasil. Deležen bodeš tiste blaženosti, katero ti je Abadon obetal proti temu, da ne poslušaš mene . . . . Moj namen ni, da te učim. Saj te je že dosti izučil Abadon. Samó nekoliko obnóvi v duhu, kaj si doživel z Abadonom in vzpričo njegove pogodbe, kaj si videl, s kom si občeval, kaj si prebil, in zdajci spoznaš, da si sestavno lezel v robstvo in brezvoljstvo. Kazal ti je celó krščanstvo, ideale, blaga načela, in baš v tem se je očitovala najhujša njegova zloba; ker hkrati ti je podiral mostove do teh idealov in do prave blaženosti ter te uverjal, da jih zbok nedostatne kreposti ne moreš doseči. Vse to je bila premišljena dejanska šola pesimizma, ki véde do prevrata, da prej ali slej obupaš sam o sebi.

Ko ti je Abadon vzel prejšnjo osebnost, ko ti je strl vso blago voljo in te vkoval v sponse, ondaj ti je končno podal slepèč nauk o blaženosti, s kakeršno razpolagajo on in služni mu duhovi. Vedno zdravje! Življenje, zdravje ti je dolžnost, a ne pravica. Vedno ti pretí bolezen. S čim se bodeš tolažil in blažil v trpljenji? In končno pride smrt. Proti nji si se čudil Rudovarovemu leku, po katerem bi bil človek sam gospodar svojega zdravja in življenja. Ako si pa sam gospodar svojemu življenju, ali ga nimaš takisto pravice končati, kadar hočeš, kakor je usmrtil Rudovar Slovojoja? . . . . To je završetek pesimizma — samomor!

Potlej duševno zadovoljstvo, vzlet duhá nad človeško sredomernost! Kam dovède neomejena spoznava in veda ter ogledovanje samega sebe v modroslovstvu? V brezkraven kolobar. Kdaj dospesh takim težnjam do meje, naj se vzpneš celó do Slovojojevih let, in kje zadobiš vero, da je tvoja modrost vzvišena nad človeško zmoto? To ti je vse liki vedno debelejši svinčen šlém, ki glavo čimdalje bolj obtežuje, ne da bi jo ščitil. Abadon sam ni bil dosleden. Dva učenjaka ti je kazal: Slovojoj je zabredel v smešnost, Rudovar v podlo zločinstvo. Kazal ti je, da je človeštvo podano vseobči bedi, ker je zapustilo načela krščanstva. Ali je

pa tebi za pravo blaženost priporočal količkaj krščanstva? Napósled bodeš pa vender, ko dospeš na vrhunec učenosti, moral vprašati: Od kod in kam? Kaj je zemeljski namen človekov? Odgovor na to ti bode, da si izgrešil svoj poziv, da si zapravlil svoje življenje — sploh obup v sponah Abadonovih brez utehe, brez osetja — ker jaz se več ne bodem oglasil!

Hvalisal ti je bogastvo. Bogastvo sámó na sebi ne daje užitka, pač pa podjarmlja človeškega duhá pod oblast minljivih stvarij. Že stari Horacij je rekel: »Crescentem sequitur cura pecuniam.« Tudi je vse bogastvo sámó relativno, in modri Salamon pravi: »Marsikdo je bogat, vender nima ničesar; marsikdo je ubog, pa ima veliko bogastvo.« Ali nisi največ dobrovoljstva in čistega veselja našel pri ljudeh, katere s svojega stališča zmatraš za siromake? Ali nam ni iz bogastva izvirajoče skopuštvó najpodlejša strast?

Čast in slava! Kakšno ti je obetal Abadon? O poštenosti, o nrvnosti, o zadovoljstvu, kakeršno podaja mirna vest, o vsem tem je jedva zinil; pač pa je na vsa usta hvalil zunanje časti brez časti v prsih in slavo, pridobljeno brez truda ali celó s sleparstvom. Takó te namerja osrečiti, da ti nasiti napuh, lakomnost in nečimernost. S čim pa te potlej obvaruje spoznave, da je vse to puhlo? In kadar se vsega tega naveličaš, kadar se dověš, da te ljudje na videz slavé, v srci pak zaničujejo, kakó bodeš ondaj preganjal praznoto, gnus in kes? Razjedala te bode prevéra, da si žrtvoval človeško dostojanstvo in tratil prekratko življenje brez koristi, brez istinitega užitka. Za to bol pa Abadon nima leka, ker kazal ti je, da se ne moreš več vzpeti do krščanskih nazorov. Nastopilo bode torej, kar je posledica pesimizmu: topoglavost, blaznost, obup. Da uničiš življenje, ki ti je bilo teža brez koristi in ti je napósled sámó predmet kesu in obupu, Abadon morda podá nov pomoček, ali te morda prekamení, kakor si videl Rudovara: tistega Rudovara, ki je bil vseh nrvstvenih nakaznij, kolikor ti jih je Abadon izbral za pokvaro tvojih nazorov, najgabnejši zlódej in hkrati — ne brez namena — tvoj potomec.

Ne bilo bi prišlo do tega, da je bila tvoja vzgoja, odkar si bil odtegnjen materinemu nadzorstvu, pravilna, ali da si nisi na jedno rame nakladal preveč, na drugo premalo. Učil si se brez osnove in brez zmotra. Osnovan, po črteži napredovalen uk, čegar plodove vzprejmeš váse, da se ti izpremené v sestavino mislij in sodstev ali sploh v neločljivo tvojo svojino: takov uk je človeku potreben, ker mu pomnoží duševno imovino. Tvoja ukobér pa je bila liki bér v prosjakov koš in nakladanje tistih ved na glavo, katerih niso mogli prebaviti možgani. To pa tlačí in ovira v gibanji. Hkrati si pozabil, da človek

ne more živeti vse dni liki v retorti, da mora priti med svet, med razne ljudi in da si je v ta namen treba ustanoviti in ojekleniti značaj. Posledica temu je bila brezvoljnost, negotova mislenost in sodnost. Ta duševni nedostatek si moral neprijetno čutiti, občujoč z ljudmi, ki so po tvojih mislih menj učeni, in to so bili malone vsi; zakaj, kdor je zaljubljen sam v svojo učenost, ne pripozna duševne zmožnosti nad svojo. Mislil si torej, svet me ne umeje, in zatekel si se zopet k tistim knjigam, ki ti obtežujejo um, ne da bi ga bogatile — kakor se pijanec vrača k opojni pijači, da si uteši živce, pokvarjene po opoji. Več nisi bil sam svoj; izgubil si vero v sebe, da bi mogel doseči človeški namen; otrpnila ti je krepost, da bodeš kdàj vrl člen človeške zadruge; in ni se ti vzbudilo tisto blago častiželje, ki ne išče ljudske hvale, temveč činov, ki so sami na sebi častni. Samotaril si sredi človeške zadruge, kateri se ne moreš in ne smeš odtegniti. Samotaril si — sam sebi vesoljnost — sam sebi nezgoda — in takó ti je usehnila ljubezen do človeštva, čegar beda je po tvojih nazorih neutešna, do národa, kateri te ni posebe prosil pomoči, do svojcev, kateri te ne čislajo dovòlj, in napósled celó do matere svoje, katera te več ne umeje. Po taki vzgoji si se ves prilagodil težnjam in zmotru tistega Abadona, ki je po ošabnih svojih besedah vodilni genij našega veka. Bil si že davno njegov, in bilo je samó čakati prilike, da se obelodani njegova oblast do tebe.

Nastopila je prilika: naudala te je ljubezen do Cvetáne z vso silo prve ljubezni onda, ko je bila tvoja duševnost vsa pohabljena in ti je bilo preobraziti vse nazore, da se usposobiš za človeško zadruge in da resnično osrečiš nevesto svojo. Anti še pomniš, kaj ti je Abadon pravil o usodnem koraku v zakonski stan? In kaj je bila tvoja ljubezen? Zgolj nova, koperneča strast, ki ostrmi pred najmanjšo oviro, zgolj sladka, boječa sanja, ki omedlí pod najtanjšo meglico. Pokazala se je meglica; prekipel si, zabledel — in Abadon te je potegnil iz savskih valov. Pravil ti je, zakaj te je otél. Verjemi mu, saj je sam povedal, da je duh laži in prevare! Dejanski mu ni bilo mnogo do tebe, ko te je dvignil iz vrtincev — saj si bil že prej njegov; ampak do tistih mu je, ki mu jih utegneš pridobiti. Takšen, kakor si sedaj, bodeš mu izvrsten vabnik na lovišči sedanjega veka, kadar bode nastavljal mreže pesimizma. Sedaj si liki blesteče ivje na drevesi vrhu gore. Abadon potrese to drevó, in ivje bode plaz, ki se zadreví v dolino rastoč in širèč se ter podere s seboj v pŕepad vse, kar more zajeti.

Abadon ti je prepovedal, da bi se doteknil vode. Zakaj? Ko si bil prvič oblit z vodo, vzprejet si bil v krščanstvo in odpovedal si se

hudiču in njega napuhu, ki veli: »Eritis sicut Deus.« Vender udal si se pozneje zlemu duhu in dobil si v znak robstva neodtezen obroč na vrat. Ta obroč se ti more odprati baš z vodo. A samó to ni zadosti. Pregnati moraš Abadona tudi iz srca; to pa bode teže, zakaj ojačiti bode treba oslabele voljo. Vender se moraš dvigniti in se navzeti notranjega krščanstva, po katerem sedaj koperní vse človeštvo: notranjega krščanstva, katero se ne kaže samó na lici, ampak javlja v delih pravice in ljubezni. Brezkrščanstvo je tebe zavédlo v sedanjo bridkost; Evropo, ako se ne izpreobrne, pa zavéde v položaj, ki bode sličen bodoči evropski državi, kakeršno ti je predočeval Abadon, sevéda vse pretirajoč po svoji navadi in ne svaréč, ampak, da utrdi tvoj pesimizem, varavo kažoč, kakó se Evropa nikoli ne more vrniti k načelom krščanstva. Vender, vrnila se bode, in moraš se tudi ti. Moj namen ni, da te učim, da ti dokazujem; ampak zapovedujem ti pokorščino . . . Očiti pojavi, katerim se ni mogel najti prirodén vzrok; bistveni učinki, katerim nihče ni mogel preumiti činitelja, spominjali so od nekdanj človeštvo, da nad nami biva neka višja, človeku nedoumna sila. Bogove si je samojed vpodobil od lesá in ilovice, Homer jih je zamislil kakor vsemogočna, nanebna bitja s človeškimi svojstvi; Fidijska je Zena izobrazil od zlatá in slonove kostí, in modrijan si ga sestavlja po človeški mislenosti kolikor toliko popolno, kakeršne so njegove misli. To vse je malikovanje! Ti pa moraš priznati osebnega Bogá in zmatrati za nedvojbeno resnico, da se nam je takó razodel, kakor nam narekuje vera. Tej veri moraš ukloniti ošabno svojo modrost in učenost; upogniti se moraš zakonom, ki ti zapovedujejo samozatajbo in ponižnost, in zmatrati moraš za nezmotno resnico, česar ne moreš doumeti s pomočki človeškega modroslovja. Stóri to, in nova modrost, novi nazori ti razsvetlé um, resnično bodeš blažen in užival bodeš tisti duševni mir, katerega ti je Abadon vzel v podobi spanja! Ukazujem ti, svarim te, milo te prosim, slušaj me! Malo trenutkov imaš še. Torej izreci odločilno besedo, ali hočeš ostati v sponah peklenske sile — da se pogrezneš, ali se hočeš podati zapóvedi Tistega, čegar imena Abadon sam ne more izreči brez trepeta — da se dvigneš v odrešenje? Ali Abadon — ali krščanstvo; druge rešitve nimaš! Slušaš me pa tem lože, ker je Abadonova sila pretrgala vse vezí med teboj in svetom . . . Pretí ti smrt od gládú ali od razbojnikov v Ameriki — na vešalih v Evropi; vzeto ti je pošteno ime in vsa podedovana imovina; umrla ti je mati, in Cvetáno, zaradi katere si se žrtvoval Abadonu, pokopali so nijagarski valovi. Torej . . . —

— Oprostita opombico! vmesne se Živko Tratilek. Davi sem čital v časopisu, da je neka gospá, najbrže vajina Cvetána, oteta iz nijagarskih slapov. Skočila je v brezdno, valovi so jo priplavili k bregu in vrgli na skalne prage pod vrhovi izpodmletih stranskih sten. Gospá se je tam zavedela in po tistih znanih podmolih nad reko srečno ušla slapovjemu območju. Napósled so jo zapazili dobri ljudje in oteli. Takó sem čital v časniku. —

Kár se odpró vrata. V sobo stopi živa Cvetána, prihití k Samoradu in mu presrčno seže v roke. Samorad je toliko omamljen, da se jedva zavé iznenadnega prizora. Cvetána ga bodrí s prosečo besedo: — Poglej me, spoznaj me, tvoja Cvetána sem, čudno oteta! Prišla sem póte, da se otmeš tudi ti gladá in sramote. Slušaj me, Samorad! Abadon, tvoj pokrovitelj, razodel mi je vso skrivnost. Dotakni se nevidnega obroča, ki ga nosiš na vratu, in oba sva oteta in brezkončno srečna! —

Samorad gleda krasno prikazen in se drami kakor iz težke sanje. — Kam naj se rešiva, draga Cvetána? vpraša polglasno. Saj ni záme na vsi čiharni zemlji varnega prostorčka! —

Toliko da to izgovorí, že se oglasi svaritelj izza pečí:

— Ne poslušaj, Samorad, zavedne izkušnje! To je Abadonovo vabilo. Rešiti sebe in Cvetáne ne moreš drugače negoli po moji zapóvedí. Gostilničar, prinesi vode! Vode! Vode! —

Na opetovani klic po vodi prideró v sobo neznani ljudje razbojniških obrazov, med njimi Nikon Ubeg, Darinka in Ljudmila ter obstopijo mizo, za katero sedí Samorad.

Cvetána, vsa drhteča, zakliče Samoradu: — Naglo, naglo primi za obroč, skrajni čas je! —

Nikon Ubeg dvigne dolg jatagan proti njemu, rohněč:

— Nikamor se ne ganeš odtod; tukaj se pogubiš! —

Darinka izdere bodalce in dé s hripavim glasom Nikonu Ubegu:

— Dovóli, da jaz poderem rušilca najine sreče! —

Ljudmila kričí in prosi: — Prizanesite mojemu možu, ki je zblaznel! Ta tukaj — (na Cvetáno kazaje) — je kriva vse nesreče! To usmrtite! Moj mož je nedolžen! —

Svaritelj za pečjó zahteva vedno glasneje: — Vode, vode! —

Živko Tratilek pa stopi pred mizo ter 'zapové mir:

— Danes sem jaz tukaj gospodar! Počakajte barem toliko, da vam napravim luč, predno se vsi pokoljete. —

Luč v svetilki je res malone ugasnila. Živko Tratilek pa izlije ostanek žganja iz steklenice v mizno skudelico, razbije petrolejevo svetilko in vrže plameneči stenj v žganje. Zelenkasta medla luč švigne visoko proti stropu. Vsi obrazi so kakor mrtvaški in pošastni, in vsa tolpa za trenutek osupne ob tem pogledu.

Samorad počasi vstaja. Nikon Ubeg vrže bodalce prédenj na mizo, zapovedujoč: — Zabôdi se takoj, kukavica! Ako ne, pil bode moj jatagan tvojo kril! —

Samorad prime bodalce in gleda z bridkim nasmehom gladko ostrino. Že ga stisne v pest in obrne ost na svoje prsi; vender omahuje in dviga drugo roko k vratu. Kâr plane svarilec izza peči, dvigne se za mizo k Samoradu in ga trdo objame čez obe roki. Nikon Ubeg dvigne jatagan proti svarilcu, takisto Darinka bodalce proti Samoradu, Ljudmila pa z brzokresom, ki ga je izdrila sosedu iz rok, pomeri na Cvetáno. Cvetána omedlí in se zgrudi. Padajočo ujame na roke Abadon, ki zdajci stoji sredi te tolpe, vseh pošastnih obrazov najgroznejša pošast. Vsi ostrmé, boječe se ozirajo na prišleca, in roke z orožjem upadajo. Na cesti pred sobo se začuje hrum ljudij in ropot vóz, ki se ustavljajo uprav pred hišo. Nikon Ubeg in továriši molčé ter se boječe spogledujejo. Samorad si je v tem malce oddehnil. Upré oči na Cvetáno, ki sloni nezavestna v naróčaji Abadonovem. Nje obličje vabi s čarobno lepoto; in zdí se Samoradu, da je nad njo razlit nebeški sij in da nje solzorosne, na pol odprte oči milo prosijo: — Dotakni se obroča! —

Samorad zopet dviga roko k rešnemu obroču, ali prestreže ga svarilec, ki mu šepne na uho: — Odreci se, skrajni trenutek je! — Toda Samorad polglasno izusti: — Pogledj Cvetáno! Nimam močí! Pomôzi mi ti, blagi duh! —

Na te besede se svarilčevo teló prime Samoradovega, in obe telesi se združita v jeden život. Razbojniška tolpa se preseneti in se umakne od mize. Cvetána se zavé, prime Samorada za roko in mu jo dviga k obroču na njega vratu. Abadon ponosno stopi k mizi. V tem hipu uzrè Samorad na Cvetáninem vratu obroč, ki je sličen obroču na njega vratu, in na Abadonovi roki tisti prstan, katerega je bil nocoj oddal Plahtaliču, da ga iztrži. —

Odložil se je Samorad. — Rahlo potegne svojo roko iz desnice Cvetánine in izusti z zamolklím, vender odločnim glasom: — Zdravstvuj, Cvetána! Ne bodem se tebe deležil s kraljem kobilic! — in proti Abadonu: — Poberi! . . . Druga beseda mu obtiči v grlu, zakaj obroč na vratu mu zadrigne sapnik kakor tedaj, ko ni smel stopiti v dvorec

svoje matere. Abadon se skloni na mizo in se odurno grohoče Samoradu v obraz, s prstom kažoč na obroč, ki vedno tesneje zadržuje in smrtno davi. —

V tem so se zunaj na cesti postavili mestni gasilci, da pogasé neobični plamen v naši gostilni. Okno se zdrobí, in iz nastavljene ceví bruhne krepak voden curek na strop.

Samorad začuti goste, hladne kaplje po obrazu, zadrgeče, omahne in omedlí. — — —

Bilo je lepo jesensko jutro, ko se je Samorad prebudil in zavédel v domačem dvorci. Pri postelji sedeči pobratim dr. Kres mu govóri: — Prebolel si hudo vročnico, ne smeš pa še govoriti, da se ne vznemiriš. V očéh ti berem mnogo vprašanj. Nemara utegnem odgovoriti vsem. Ljuba mati je zdrava. Nádejem se, da bodeš smel že jutri videti Cvetáno. Gospod Peter Pavlič, ki je sedaj tukaj, ponese ji takoj poročilo, da si se osvestil in otél nevarnosti. Ciganka, ki ti je vedeževala takó usodno, bil je tisti ciganček, katerega si bil pred nekaj dnevi strahoval. Nazvi-dojilja, ki je lagala Cvetáni, bila je njegova mati. Peter Pavlič jo je zasačil še tisti večer. Cvetánina prava dojilja pa je tebi stregla v bolezní, v kateri se je záte jako trudil tudi tvoj sošolec Živko Tratilek, ki je sedaj brat milosrčnik. Bil si že nekaj dnij neobično razburjen, in prav tedaj, ko ti je našemljeni ciganček vedeževal, hitel je Peter Pavlič na prošnjo Cvetánino po bližnjici mimo tvojega dvorca k meni, da se takoj tisti dan ob tvoji navadni uri pri Cvetáni sestanim s teboj in premotrim tvojo razburjenost. Toda prišel si preneglo, in videl sem te stoprav ondaj, ko so te brodniki oteli iz Save. Bil si že ves v bolezní in blaznosti.

Pojave čudne, bolestne tvoje blodnje sva zapisovala jaz in Cvetána, ki je tolikanj medlela pri tvoji postelji. — »Forsan et haec olim meminisse juvabit«. — Bodi ti preboleno dušebolje liki vinsko vrenje. Oprósti to pripodobo, ker baš sedaj smo v veseli trgatvi. Sladki sok vinske trte v sodu izpremení slajo in podobo; in dočim kipí in se greje in kisa, vse iztrebí iz sebe, kar ne smé ostati v vinu. Takó bodi tudi ti, kadar te osreči sveta zveza s Cvetáno, čistega, krepkega, stanovitega značaja liki naše sloveče vince, ki razveseljuje srce! . . .

Še nekaj. Razborna Cvetána je opomnila, de je povod umobolnosti morda tičal v tvoji knjižnici. Zakoj često si ji pravil, da prespiš preveč časa in da za življenje štejejo samó tiste ure, ki si jih prebil v koristnem delovanji, kar je gotovo res. — Ko pa si povedal, s čim

si se bavil, onda ti je očitala, da bi bilo bolje spati nego tratiti toliko ur z brezuspešnim in brezsmoternim modrovanjem. Povabila je torej stara knjižobrska Nemcigrena v tvojo knjižnico; in ta je ondu našel premnogo duhomornih bacilov. Kakor sem ti jaz lečil život, takó je on razkuževal tvojo duševno čumnato in odpravil iz nje knjige, na katerih je bila zasluga umetnega knjigoveza večja od zasluge pisateljeve; knjige, pri katerih bi bil ozir na pisatelja in takisto na občinstvo zahteval, da jih je pred tiskom prečital strog umolečnik; knjige, v katerih se resnica išče, liki je v ribniški pravljici mož iskal izgubljenega konja v daljni dolini, dasi je védel, da se pase v bližnji; knjige, ki sljavo parajo človečanske rane, ne da bi jih celile, in katere podirajo naše ideale in nazore ter stare temelje človeške zadruge, ne vedoč, kaj naj zgradé na razvalinah — sploh vse mnogovrstne izrodke kipečih možgán in negodnega slavohlepja našega nervoznega veka!

Vse te knjige je zaklenil v velik zaboj in na pokrov je zapisal vzklik iz svetega Avgustina izpóvedij:

Surgunt indocti et caelum rapiunt; et nos cum doctrinis nostris sina corde, ecce, ubi volutamur? —

KONEC.

Uveli list.

Odtrgal piš. je list z drevesa,
Odneseł ga čez dol in plan;
In daleč del ga od domovja
Na tujo zemljo sred polján.

Povej mi, drobna moja pesem.
Káj nisem lističu jednak?
Moj dom tam doli daleč, daleč,
A jaz v tujini siromak!

Srcé mi hrepenenja gine
Po naših dolih in bregéh;
Kopni mi dan na dan silneje
Po nji, po nji na tujih tléh!

Rádinski.

Pogubni malik svetá.

Spisal dr. Simon Šubic, profesor na vseučilišči v Gradci.

(Konec.)

XII. Poguba trinogov na Martu.

ri kosilu je Krat očetu Arhontu omenil predmet našega pogovora. Ko popóldne sédmo pred kipovje na hladnem dvorišči, povzame oče Arhont:

»Slišal sem, kakó sta bridko tožila, da na Zemlji ne čakajo dóbe, ko se bode obče spoštovalo delo pridnih rok. Po mojih mislih se to ne zgódi kesneje nego pri nas. Celó prestopiti k vesoljnemu národnemu delovanju ne bode takó težko, kakor se bojita. Vesoljna vojaščina je namreč, kakor slišim, že uvedena v dejansko življenje na Zemlji. Od nje do občega národnega delovanja in gospodarstva pa je samó dober korak. Ljudstvo se skoro takó privadi vesoljne vojaščine, da ga ne bode posebno težila. Sčasoma spozná potrebo vsem jednakega domovinskega posla; očitati ne bodo več, da je kdo prisiljen k vojaščini, zakaj prepričani bodo, da mora to službo izvrševati brez izjeme takó sin pastirjev kakor kraljev, berač kakor bogatin. Privajeno dolžnost vesoljne vojaške službe naj prestavi vaš národ na polje delovanja, in končana je vsa težava! Če je po jedni stráni vsem državljanom dolžnost, da se boré in da žrtvujejo blaginjo in imenje za oblastnike in kraljevstva, koliko svetejša je po drugi stráni dolžnost, delati v prid domovine in národa in takó za svojo blaginjo! Rad se udá vsak posamični državljan tej dolžnosti za nekaj let svojega življenja, kadar spozná neizrečno dobroto, da ga vesoljno delovanje brez denarne odškodnine otmé vseh skrbij za življenske potrebe in da ga okolo štiridesetega leta že čaka pokoj in popolna preskrbitev. Sčasoma tudi ljudstvo ne bode čutilo nikakeršne sile, in sicer tem prej ne, čim prej bode zbok vesoljnega delovanja uživalo združene dobrote. Mislita si, ko bi bili že vajini roditelji tega vajeni in preskrbeni z vsemi potrebščinami: niti ne izpustila bi iz rok vesoljnega delovanja, vidéč, da izgubita brez njega vse njegove dobrote, sósebnó, ko bi vama pretile znane stiske sedanjega vašega življenja. Mí Martovčani bi se borili zánje kakor, za življenje, ako bi nam kdo jemal pravico do njega; toda takšen trinog se več ne poródi na Martu. Iz svoje izkušnje vémo ceniti vesoljno delovanje, vémo, kako zvesto skrbí národ za vsakogar od prvega do zadnjega dné življenja.

Daje mu vse na stare dni, da se lahko veselí brezskrbnega pokoja, predno še opeša.*

»Zametavati ni, kar svetujete po stari svoji izkušnji,« povzamem jaz. »Oblastniki, ki so začetkoma posilili ljudstvo z vesoljno vojaščino, gotovo niso mislili, da bi se po nasledkih ukazanih vadbenih del izpreminjala tedanja osnova vsega družabnega življenja takó mogočno, da bi se vladarski posli zamenili z národnimi in da bi se po prepadu nezdrave sedanje ljudske osnove na Zemlji tolikanj denašnje sužnosti potopilo v vesoljnem morji národnega gospodarstva. Káj prikupna se nam zdí takšna izprememba, sósebn ker bi dolžnost vesoljne službe ne požirala toliko let našega kratkega življenja, kolikor jih požrè sléharna državna služba, ne gledé na to, da ne ječí zgolj sedanji delavni stan pod bojem za življenje, temveč da celó boljši službeni dohodki ne zadoščajo družbinskim potrebam. Saj niti nekdanji sivi uradniki ne morejo mirno uživati pokoja svojega! — V sedanjih tvornicah je polno otrók, žensk in starcev. Da se uvéde obče delovanje pod varstvom združenega národa, ne bilo bi niti otrók niti žensk niti starcev po tvornicah, kakor vidim na Martu. In nihče bi ne bil primoran služiti dlje nego do svojega štiridesetega leta; pred dvajsetim letom pa bi ne bilo nikomur treba stopiti v službo. Mladostna leta bi ostala vzgoji in pouku v sléharnih predmetih, ki dajó podlago poznejšemu pozivu; stara leta bi ostala brezskrbnemu pokoju. Ali kaj pravim, stara leta! Štiridesetleten mož bi bil, dovršivši dolžnost národne službe, vedno še pri najboljših letih, vendar pa že oproščen sléharne službe in obilo preskrben za vse žive dni! Kar bi storil v poznejših letih, storil bi prostovoljno — izvestno bi storil káj več zaradi časti nego zaradi posebnega priboljška. Če je bistrumen, iskal bi národ pri njem svétov, uvrstil bi ga med mojstre, vodnike, nadzornike, učitelje, med národne poslance, odbornike, med zdravnike, sodnike in načelnike.*

»Kakor mi kažó te besede,« povzame oče Arhont, »opazovala sta že marsikaj, vendar pa še ne poznata veliko znamenitih dobrot národnega gospodarstva in občega delovanja. Nihče pa ne vé bolj ceniti naše osnove nego ženske. Nikakor se ne smejo rabiti za delo, ki se ne prilega ženskemu spolu, ali katero je pretežko. Ženski spol mora ostati lep, ne samó za dan, nego tudi kot časten venec občinstva. Toda lenobi ženske tudi ne smejo biti prepuščene; tudi lenoba vzame lepoto! Nasprotno pa jim zmerno delovanje povzdigne duševno in telesno nadarjenost. — Prvi zakon národne osnove je ta, da je vsakomur čast delati in služiti drug drugemu. Iz tega pa

prihaja neizrečna prijetnost, da se vse opravi pri hiši brez svojih služabnikov. Ne hlapcev ne dekel ni treba pri hiši. Koliko veselje gospodinji! Krščence, postrežnice, hlapci, vsi stanujejo po svojih občinskih poslopih in hodijo ob svojih urah po hišah opravljat svoja dela. Kar je perila, opere se v občinskih perilnicah; kolikor je treba jedij, dobé se ob določenih urah pripravljene v občih gostilnicah. Če veselí gospodinja pripraviti jed domá, vesela je snažnega ognjišča. S kurjavo tudi nima posla ni v kuhinji ni po sobah; povsod se uporablja elektrika, ki nam tudi daje luč in kurjavo. Voda pritoka sama v vežo po vodovodih. Kdor je zadovoljen z mirnim življenjem in s stanovanjem, v katerem ni nepotrebne šare, lahko izhaja brez posebnih strežnikov, če ima le kaj svoje odrasle družine in če ženske niso preošabne, da se same vedó iznebiti prahú po sobah. Če ne, pa pride národna služabnica osnažit vse, kar je treba. Stori se vse urno in prijazno; nikdar se ni treba pričakati ž njimi zaradi dela. — Večinoma so težave in nadloge starih časov izvirale odtod, ker ni bilo združenega delovanja. Takrat je še človeku samoprídnost kalila očí, da ni spoznal, kaj bi mu bilo treba storiti za srečnejše življenje. Trma in sebičnost mu je zapirala očí resnici, da ima človek stokrat več dobička od bližnjika, če delata oba skupaj, ne da bi se pričkala zaradi vsake malenkosti.*

»Vém,« méni Sokrat, »koliko sem se trudil z ukom, da se je treba vzajemno podpirati pri podjetjih. Koliko sem opominjal mladence, naj ne bodo leni, sicer prijatelji ne bodo marali zánje! Toda kolikokrat zastoj! Torej se ne morem načuditi vašim uspehom, da imate pridne in prijazne služabnike in, kar je še več vredno, tudi voljne postrežnice!«

»Ves ta lepi uspeh ne prihaja samó odtod, da se vsak služabnik zavéda, kakó ga spoznavamo za vrednega uda svoje družbe, ampak izvira tudi iz notranje uredbe rokodelskega stanú. Kdor ne pozná drugih sil pridnega delovanja nego zgolj skrb za življenske potrebe, ta ne vé ceniti vzpodbude, katera se nudi človeku, preškrbenemu z vsemi potrebščinami, v višji časti in zaželeni veljavnejši stopinji. Veljavnost svojo izkazati pred svetom, to je plemenita strast denášnjih izobraženejših služabnikov národnih. Hrepenenje po veljavnosti provzročuje pridnost in izvrstnost. Izmed veljavnih delavcev se volijo nadzorniki in voditelji. To pa prinaša dókaj vrlin, zakaj od stopinje do stopinje se kosajo, torej ni lahko najti lenobe, ampak vsakdo stori še več, nego je treba. — Odpravljeno je po tej uredbi sléharo socijalno zlob. Sedaj, ko národ upravlja vse stvari, tíčoče se ljud-

skega imetja in delovanja, ni misliti, da bi delal sam sebi krivico in stiskal svoje sodelavce. Ne pozabita, da je med narodom največ delavcev in da ima torej rokodelski stan največji vpliv na narodno gospodarstvo, takó da se proti njega volji ne smé storiti nič posebnega, zoper njega pravice celó nič. Mimo tega ni izkušnjavcev, ki bi utegnili zavésti nadzornika, da bi odiral svoje delavce, zakaj narodnim uradnikom ni nobenega dobička, ni če prikrajšajo delavce, ni če si nakopičijo narodnega imetja. — Pomislita, koliko blaginje izvira iz tega razmerja! Prej je delal vsak podjetnik na svojo roko in se ruval z upornimi delavci. Toda ne samó delavci, celó sodelavniki samí so si nasprotovali zaradi dela in denarnega zaslužka, ob katerem so živeli. Drug je hotel prekositi drugega. Pridelovali in izdelovali so tvarine brez prave mere, ker niso do dobra poznali resničnih potreb. Niti po tržni ceni ni bilo móči natanko spoznati potrebnega pridelovanja. Kakó se je izpremenilo vse to! Pri očitem narodnem pridelovanju, pri jednodnem razdeljevanju in pri vpiskih po narodnih trgovskih knjigah se do malega na tej stráni razodeva dejanska potreba, na óni pa stanje naloženega blagá; torej se tudi točno vé, koliko je treba teh ali ónih pridelkov in izdelkov. — Naše stare knjige pripovedujejo mnogo o tistih zadregah, ko je še malikovalski denar podjetnike zavajal k preobilemu pridelovanju. Prvo znamenje, da je pridelkov preveč, pokazala je nižja tržna cena; posledica je bila ta, da se je delavcem znižala mezda; vzpričo tega so izostajali rokodelci, prestajalo je pridelovanje in onemogli so podjetniki. Sedaj se ni bati preobilega pridelovanja. Sedaj ni treba vprašati, koliko pride na trg denarja, koliko bode treba dati na upanje, kakor so nekdanj delali poleg kolikosti denarja in kredita. Toda prej ali slej je nastopila poškodba občega imetja: denarni potres!« —

»Morda nama razodenete pri tej priliki,« primaknem jaz, »kar ste nama že obetali: kakó se je na vašem svetu izpremenila stara denarna osnova in kakó se je uvédlo narodno gospodarstvo brez denarja, oprto na vesoljno delovanje.«

»Pred toliko milijoni leti,« odgovorí oče Arhont, »kolikor je Mart starejši od Zemlje, smel bi odgovoriti: ‚Bog sam je stopil iz nebá ter premagal z ognjenim mečem trinoge in njih pogubno denarno osnovo!‘ Toda dandanes ne poznamo več čudežev, torej naj povém, kaj nam o tem poroča naša ‚Svetovna Vest.‘ — V kenta-verskih vekih je bilo vse družabno in medljudsko življenje postavljeno na denar in na trgovino z denarnim pomočkom. Pogoltni na denar in na tuje imenje, kakor so bili Kentavri od nekdanj, trudili so se na

vso moč, da bi ugrabili tujo imovino. Vprašali niso, kakó; zakaj mislili so, da imajo po svojem 'plemenitem' rojstvu pravico do imetja vseh ljudij, podjarmljenih njih službi. Opirali so se pri teh mislih na starodavne navade plemškega stanú, ki si je od nekđaj prisvajal vse, kar si je pridelalo nižje ljudstvo. Ko si je národ napósled pomagal sam in se jim je začel upirati, spoznali so Kentavri, da jim gré za bogate vire mehkužnega življenja; združili so se torej na vzajemni odboj s krvíželjnimi grozovitniki Sfingi.◀

»Oprósti,◀ ustavi ga Sokrat, »da te motím sredi povesti! Ali predobro sem — vsaj iz pesmij in basnij — poznal starogrške Kentavre in Sfinge, da ti morem nekaj povedati o njih. Vi tožite, da so bili preoblastni in lakomni tujega imetja; mi smo Kentavrom očitali strast do vina in bohotnost po ženskah. Zaradi teh svojstev so se spoprijeli in stépli z Lapiti na Pejritovi svatbi. Prav ta pohlep po vinu in po ženskem spolu jih je pozneje pridružil bahantskemu razveseljevanju. Na teh veselicah so jih vodili Erotje, plesali so z bahantkami ter so se sčasoma nekoliko ukrotili v veseli svoji družčini. Sfingi, domá v Egiptu, bivali so tudi na Grškem. Okrog Tebe jih nahajamo, kjer je dajala Sfinga mimogredočím ljudem uganko: 'Kaj je to? Zjutraj hodi po štirih, opoldne po dveh, zvečer po treh?' Kdor ni védel odgovora, umorila ga je. Pride pa Edip in ugame zastavico, češ: 'Človek je! Otrok leze po vseh štirih, mož hodi po dveh, starček pa se opira na tretjo nogo, na palico.' S svojo skrivnostjo je poginila Sfinga; pogreznila se je s skale v prepad.◀

»Jabolko ne pade daleč od jablane,◀ odgovorí oče Arhont in pristavi: »Nekaj sorodnosti bi bilo skoro spoznati. Ali kakó bi se na simbolih strastí, mogočnosti, požrešnosti in bohotnosti ne našlo káj podobnih značilnih znakov! Česar niso spravili Kentavri in Sfingi iz lepa iz ljudskih rok, vzeli so iz grda. Sfingi so se klatili po pritonih, Kentavri po zasedah blizu trgovskih potij. Sfingi, nekamo tigerske nraví, ovohali so od daleč vse, kar se jim je bližalo, in so svoje opazke poročali Kentavrom. Malone takó, kakor pripoveduješ ti o vitezih srednjega veka na Zemlji, zalezovali so Kentavri trgovce ter jih napadali. Ako so se le ti branili, prihrula je na kentaversko zvižganje velika tolpa Sfingov, ki so se vsuli na presenečene ljudi ter jih raztrgali in pomorili s tigerskimi svojimi kremplji in zobmi. V tem so si drugi naložili denar in blagó ter oboje odnesli v svoja skrivališča. Često Sfingom ni ostalo drugega nego pobíti ljudje. Če jih je obšla lakota in se ni mudilo, spekli so jih, če pa je bilo treba pobegniti, požrli so jih surove. — Kadar Sfingi samí niso imeli dovólj živeža,

zahtevali so ga od Kentavrov za plačilo svoje pomoči. Ali skopi in pogoltni Kentavri so jih odganjali, češ, naj gredó na trgovce, kmete in druge ljudi, ali pa naj si iščejo živeža kakor psi po hišah. Kaj čuda, ako se je vedno v nemal boj med Kentavri in Sfingi in med ljudmi! Konec bi bilo hitreje tej borbi, da se niso Kentavri človeški družbi tudi skrivali za oblastniki. Pri taki plemeniti sorodovini pa je uga-jalo sósebnó trinogom, da so jim Kentavri donašali zaželeni denar. Z jedno roko si je sorodstvo delilo plen, z drugo so opráščali oblast-niki razbojniškim Kentavrom sléharne krivice in vsa razbojniška dela. Čim bolj pa so videli, da jih denar odkupuje kaznij, tem brezvestneje so si prisvajali tuje imenje. Ko so Kentavri okusili dobrote, doha-jajoče od trinogov, ki so jim celó podeljevali zemljišča in pokrajine, siloma vzete poštenjakom, tedaj niso več marali pomagati ljudem pri poljskem delu, kakor so jim pomagali njih predniki. — V takem raz-merji ni trpel nihče bolj nego rokodelec. Vse ga je odiralo: Kentavri na prestolih in med ljudmi, zraven pa še Sfingi. Kaj čuda, da se je napósled uprlo ljudstvo toliki sili! Ali onemoglo je, in nastopila je še hujša dóba — dóba sužnosti. Trinogi so si razdelili národovo imenje médse in med tiste plemiče, ki so pomagali zatirati ljudstvo, nekoliko pa tudi med kmetske Kentavre in njih pomočnike Sfinge. Čim bolj je bil potrít národ, tem prevzetnejši so bili oblastniki. Ljudstvo je moralo delati, óni pa so se udali mehkužnosti, nezmernosti in razuz-danosti; njih strast je prikípela na vrhunec, zahtevali so celó „*ius prima e noctis!*“ Takó so se nasprotja poostrila, da se skoro niso mogla bolj. Siromaštvo je trlo rokodelce, pa tudi druge državljane, karkoli jih je moralo služiti oblastnike. Dasi je bilo kmetsko ljudstvo, stoječe nekaj bolj sámó záse, menj razpostavljeno takšnemu prepa-danju obče blaginje, vendar so ga zadevali pogubni valovi tega odi-rajočega gospodstva. Leto na leto so ga obkladali oblastniki z nez-nosnimi davki in s čimdalje hujšo tlako. Ljudje so obupavali, sámó preprosti verniki so se še tolažili z mislijo: Bog sam vé, zakaj trpimo; zgódi se Njega večna volja! Drugače so sodili óni ljudje, katere je zadela prosveta sámó postráni. Bliščalo se jim je v možganih, kakor se blišči pred očmi njemu, kdor gleda v solnce. Čim bolj so spoznavali odkrite prírodne sile, tem bolj jim je slabela vera v Bogá, tem praz-nejše jim je prihajalo srce in tem bolj je ginilo zaupanje v skrivnostne moči duševnega življenja. Duh je onemogel, možgani so opešali od skrbí za telesne potrebe, za živež; bolehalo so na živcih, prihajali ner-vozni; rado se jim je blédlo v glavi. Ostavili so Bogá, Bog je ostavil njih — konec je bil popoln obup — samomor! . . . Kjer je sila naj-

hujša, ondu je božja pomoč najbližja! — Kentavri in Sfingi so vsako leto praznovali več dnij na čast neznanske svoje oblasti. Posebne slavnosti so se vršile ob enakonočji, v srednji noči — ob najdaljšem dnevi, o Kresi — in ob najdaljši noči, o Božiči. Sedaj se je bližala celó slavnost njih milijonletne oblasti. Lahko si mislita, kakó so se trudili, da povzdignejo to slovesnost na vrhunec! Národu pa je ob pripravah pokalo srce zaradi sramotne sužnosti! Trinogom je bilo jasno, da jim zoper obrtno in kmetsko ljudstvo in brez njega pomoči ni móči napraviti nobene glasovite slovesnosti, najsi imajo na milijone sužnih vojakov, brez števila topov, pušek in drugega mořilnega orožja. Poskušali so torej zvijačno doseči svoj namen. Dobro vedoč, da brez ljudskih umetnikov ne opravijo ničesar, prikupovali so se jim na vso moč; obetali bi jim bili celó visoke rede, n. pr. zlatega Sfinga na svileni niti, sicer odločenega samó plemenitnikom, toda znali so že naprej, da jim umetniki ne pojdejo na te obete. Preslepili bi bili radi rokodelsko ljudstvo, da so védeli, kakó. Razdeljujejo živež med delavce, pripravljajo veselice, plačujejo vstopnino v gledališča, trosijo denar médnje, preplačuje to, kar gré na milijonletno obletnico. Toda zavésti ne morejo ni delavcev ni preprostega ljudstva: prehudo je ranjen národni ponos. Dogovorjene pa so bile tudi že iz davna na tihem zádruge rokodelcev, obrtnikov in trgovcev, da si ostanejo zvesti in da potrpežljivo pričakajo skupné rešitve. — Trinogi so namerjali povzdigniti slovesnost do nezasišane slave s pomočjo vseh človeških znanstev in umetnostij. Ali to se ni dalo doseči drugače nego z ogromnim denarjem. Saj so ga tudi imeli! Razglasé torej ljudstvu: „Napravite toliko zrakoplovnih in pomorskih ladij, da bodo nosile vse oblastnike s Kentavri in Sfingi vred.“ — Ta orjaška osnova bi se pač ne bila izvédla, da niso oblastniki dopustili mednárodne skupščine vseh rokodelcev. Vesoljni zbor delavskega stanú je torej prevzel izdelovanje rečenih zrakoplovov in ladij, in da bi skupščina ohranila oblastnikom dobre misli in ne vzbudila njih sumnje, ki je sedaj zaspala vzpričo pričakovane slave, zahvalili so se za tolik zaslužek in za toliko častí, katere bode deležen ves národ. — Na obeh stranéh vzkipé prebujene strasti. Porodí se zvijača pri oblastnikih, zvijača med ljudstvi. Rokodelska osnova je bila ta: Ladje pomorske in pozračne naj se naredé takó, da se bodo dale razložiti. Krmarji ne bodo drugi nego vajeni národni krmarji, saj oblastniki v tej réči nimajo ni prave vaje ni potrebnega znanja. Naprosili bi se oblastniki, naj jih zaradi večje slave spremljajo krmarji v ptičji obleki. Če bi ne privolili, spremljali bi delavci ladje po ozračji in po morji kakor ptiči. Tega bi ne mogel

ubraniti nihče. Oblastniki so se namerjali radovati šele na ladjah, in zato je bilo ukazano, naj jih spremljajo posebne ladje, polne najboljšega vina in slaščic. Da bi se še bolj vnelo veselje med vesoljnim svetom vseh Kentavrov in Sfingov, plavale naj bi tudi zrakoplovne ladje nad morjem — ladja nad ladjo. Tedaj bi bil čas za rešitev! Če bi ne bilo na ladjah dovolj naših osvetnikov v ptičji obleki, pritisnejo naj se narodni ptiči ladjam po zraku in po morji ob tisti gotovi uri, ko bodeta stali nebeški lunici na dogovorjenem mestu, ako bi se ne bilo mōči dogovoriti po telegrafu. V tistem trenutku naj bi izruvali narodni ptiči zagvozde iz ladij — zdajci bi se razsule sredi morjá in nad morjem — vse bi se pogreznilo in utonilo v brezkončni globini! — Dasi težkega srca, vender si narod ni védel pomagati drugače. Sila kola lomi. Ali človek obrača, Bog obrne! — Slavnost se je vršila popolnoma po volji oblastnikov. Od veselja in navdušenosti so prikipele strasti trinogov, Kentavrov in Sfingov do vrhunca. Po pojedini ob pijančevanji jih obide nesramežljiva razuzdanost, in spoprijeli bi se bili zaradi njih neukrotne bohotnosti že tedaj, da osvetniki niso na tihem pogoltnili grenkega žolča, nestrpno pričakujé ugodnega trenutka. Takó razkačeni narodni služabniki se dvignejo s trinogi v zrak in na morje, vsi ob jednom trenutku, tukaj okolo nas in povsod drugje na Martovem svetu. Služabnikom poka srce od bolečine. — Osveta, rešitev se bliža! Lunici že stojita blizu dogovorjenega mesta — telegraf naznani, koliko časa je še treba čakati. Zdajci pa se stisnejo prej razkosani oblaki. Viharji, tifoni in deževni kikloni razburijo morje in zrak. Prevelika teža za takšno nevihto je na zrakoplovnih ladjah — prevesnejo se, breme popada v morje! S pomorskimi viharji vred pa treščijo iz takšnih višav silna bremena Kentavrov in Sfingov na morske ladje, prevrnejo jih in potegnejo s seboj v morsko brezdnó, kar se jih ni že prej pogubilo v grmečih valovih!

Konec je bilo vsemu trinoštvu na Martu! —

Arhont umolkne. Ko se drugi poslušalci kár ne moremo oddehniti od te strahovite usode človeštva in ko ne najdemo pravih besed, prežene Sokrat zadušno tihoto z nagovorom proti očetu Arhontu, rekoč: »Kar pripovedujete v basniški obliki, to ni drugega nego človeško hrepenenje, kakó bi se rešilo sužnosti svojih strastí in spon državnih in mednarodnih osnov, podedovanih iz minulih vekov. Ujema se, najsi v drugi podobi, s Homerjevimi povestimi v Odiseji o počasni včlovečitvi prvotnih divjakov. Homer ti ne ceni nobenega napredka toliko kakor tega, da človekoljubje zmaguje prvotno surovost in zverinstvo človeške nravi. Povsod nič drugega nego boj prave

človečnosti z ostanki zverinskih strastij ter podedovanih šeg in navad, zavirajočih napredovanje. V podobi divjih Lestrigonov in Kiklopov nam kaže Homer, kaj je bil nekdanj človek. Človekožrcem nasproti postavlja gostoljubne Feake. Hrepenenje, da se obvaruje človečnost nazadovanja proti zverinstvu, snuje kár najiskreneje tesne zveze in odnošaje človeka in bogov. Prvaki izmed ljudstva, povzdignjeni v Olimp med bogove, pomagajo Homerju oživljati blažeča čustva do človečnosti in človekoljubja. Palada Atena, boginja razsodne opreznosti, spremlja in vodi vse njegove junake. Povzdiglivo preprosti govoré pri Homerji bogovi z ljudmi, dasi se je porodila njega poezija popolnoma zrela iz glave Zenove! —

»Lepih mislij lovorov venec nam razkazuješ s svojim Homerjem,« pravi oče Arhont, »toda i naša sveta knjiga nam razodeva kreposti starodavnih naših očakov; tudi naša ‚Svetovna Vest‘ spleta zlate vence in jih daruje zmagoviti človečnosti! — Tedaj, ko so elementarne sile pogubile trinoge na Martu, dobili so naši očetje velike kupe zlatá in denarja po shrambah in brez števila dolžnih pisem po omarah. Toda gnusilo se jim je pogubnega malika; kár dotekniti se ga niso upali. Modri možjé so nasvetovali, naj se skliče zbor vsega ljudstva. Ustanovili so vesoljen zbor in odbor ter dejali sléharno imetje in vse pravice v roke in varstvo národnega zbora. Ta rešitev se je ponudila sama po sebi. Da so razdelili pregrešno ostalino med zaslužnejše posameznike, nakopičilo bi se bilo zopet v teh rokah preveč imetja, preveč zemljišč, zakaj dobrih devetdeset stotin Martovega svetá so imeli prej oblastniki in bogatini. Da se nihče osebno ne udeleží te nečiste ostaline, preklicali so kupovalno moč zavêdnega denarja ter razglasili vso to zapuščino za obče imenje vseh národov na Martu. Spoznali so vsi kár hitro, da se je bolje odreči malenkosti svoje lasti in se udeležiti obče vsote; zató so se tudi tisti državljani, ki so imeli še kaj svojega, odrekli svojini proti temu, da bi se kakor drugi udeleževali občih dohodkov. Vesoljni zbor se je zavezal skrbeti za vse državljane od zibeli do groba s tem pogojem, da prevzame vsakdo brez izjeme dolžnost delovanja v prid vsega národa, in sicer za toliko let, kolikor jih je prej jemala dolžnost obče vojaščine in rezerve. Od tistih dôb gospodari národní zbor in odbor vsemu imenju združenega národa. To gospodarstvo se opira na vesoljno delovanje brez denarja. Vsakemu Martovčanu gredó do cela jednake pravice; vsakdo je dobro preskrben z vsem. Zató pa mora svoje moči in vednosti nekaj let podariti vesoljnemu delovanju. Précej prvi národní odbor je razdelil ves svet na Martu na jednaka

zemljišča, in sicer na tolika, da lahko živi ob njih največja kmetijska družina in da še kaj ostane za trg. Toda na trgovino ni mislil nihče. Kar bi po prejšnji šegi prihajalo na trg, to prihaja odslej v roke vesoljnega národa ali v roke bližnjih občin. Ta 'nerazdelna' posestva so podarili za čas življenja tistim možem, ki so največ trpeli v boji s Kentavri in Sfingi ali najbolj pospešili rešitev ali pa žrtvovali največ svojega imetja národu na korist. Le-ti pa so si pri podaritvi izgovorili, da ostani vse imenje in ves svet v oblasti národa, najsi bodi, dokler dotičnik živi, kakor njega prava svojina. — Posestniki morajo obdelovati zemljišča s svojo družino in s pomočjo národa ali občine, če ni dovolj rok. Kolikor je treba za dom, to ostane pri hiši; kar se pridelava več, nabira se po občinskih skladanicah nekoliko za živež in potrebe rokodelcev, obrtnikov in uradnikov, nekoliko za zalogo ob slabih letinah. Spoznali so praočetje, da je kmetovalstvo podlaga národni blaginji. Kar se pridelava na polji, kar se ujame po leséh in gozdih, po vodah in po ozračji — le to daje živež ljudstvu, ne pa obrt, ki pridelke samó izdelava, če jih kdo kaj ima in ako česa potrebuje.«

»Moje besede se torej do cela izpolnjujejo,« pravi Sokrat. »Vsi takó cenite kmetijski stan, kakor sem jaz svoje dni sodil o poljedelstvu na Zemlji. Kmetijski stan, dejal sem, to je oče drugih stanov, in poljedelstvo daje živež vsem. Brez kmeta nobenega življenja po mestih, nobenega obrta, nobenih umetnostij!«

»Zató pa je združeni národ obrnil vso skrb obdelovanju polja,« odgovori oče Arhont. »Da se povsod vse skrbno obdeluje, na to pazijo starejši občinski očetje, razsoja pa o tem občinski ali okrajni sodnik. Nasvetovano je vsakemu poljedelcu, naj zemljišče vrne národu, če bi videl, da mu ne ugaja, in če se tudi njega sinovi, dokler sam živi, ne upajo gospodariti bolje. Po smrti kmetijskega gospodarja podelí národ posestvo tistemu pridnemu rokodelcu, katerega priporočí občina in sodnik, bodisi da je sin umršega posestnika ali drugih kdo. Ne mislita pa, da bi otroci po očetovi smrti prišli v zadrego. Vsakega otroka národ précej pri porodu preskrbí z vsem, najsi živi, kjerkoli je. Národ skrbí za izrejo otrók, za vzgojo mladine in za delovanje odrasle družine ter za mirne brezskrbne dni starih ljudij. Vzpričo take mednárodne osnove so se posušile korenine prejšnjega strupenega drevesa, kapitala, ki je delalo senco nad siromakom, da ga ni moglo obsijati solnce blaginje. Konec je bilo vsem prejšnjim nadlogam, odkar je izgubil denar prejšnjo kupovalno moč in odkar je vsakdo preskrben z vsemi potrebščinami. Na tej stráni so rokodelci obvarovani bede,

na óni stráni pa skopuhi ne morejo kopičiti denarja in imenja. — Ko se je posušilo to strupeno drevó, čegar denarni sad je provzročal tolikanj zlobe, prestala so tudi vsa pregrešna dela zoper osebno imenje. Le malo tistih pregreh je ostalo, ki ne izvirajo iz pohlepnosti po dobičku in denarji, ampak iz podedovanih zverinskih strastij, iz jeze, sovraštva in krive vere. Sedaj, ko ni niti osebnega imenja niti trgovine niti denarja, tudi ni pravd o posestvu, ne pričkanj zaradi dolgov, ne obdolžitev, da je bil kdo prikrajšan v denarjih. Torej tudi ni treba toliko prejšnjih sodišč; lahko izhajamo le z nekaterimi sodniki. — Dasi se človeška nprav ne more iznebiti vseh živalskih strastij, venderle odslej ni bilo nobene vojske med Martovčani. Združeni národje se nimajo s kom vojskovati; tudi ne vedó, za kaj. Noben národ se ne upira razvoju drugih jezikov in tuje národnosti; nihče ne hrepení po tujih deželah, ker mu ni do tega kakor pri vas na Zemlji, da bi moral iti iskat tržišč po vsem svetu, če bi rad vdenaril trgovsko svoje blagó. Torej ni na Martu nobenih troškov ni za brambo ni za vojsko — ni vojakov ni davkov! — Ker oskrbuje národ vse potrebe sam, ne dela se nič dolgá. Zadolžena ni niti država niti občina, takisto posamez nikom ni treba delati dolgov, ker je vsakdo preskrben z vsem. Národ si ne prihrani samó tistih silovitih troškov, katere je prej požiral vojaški stan; ostane mu tudi vse, kar ga je stalo pobiranje davkov i. dr. Pri národni osnovi se tudi ne potare toliko tistega neplodnega dela, katero so izvrševale cele tolpe trgovinskih služabnikov, in tudi tistega ne, ki se je potratilo z vojaškim vežbanjem. Koliko več najkrepkejših rok dela torej národu v prid! — Vesoljno národno delovanje se izvršuje v najkrepkejših letih in ne gré nikoli čez mero. Kdor pa ne more delati, preskrben je z vsem. Prestala je skrb za svoj živež in za ohranitev družine, polegel se je popolnoma boj za življenje, in ž njim so odpravljeni vsi tisti pogubni vplivi, ki so prej trli možé in žene na duhu in na telesi. — Vesela posledica naše osnove se kaže tudi v tem, da je minila živčna bolezen ali nervoznost; minilo je opešanje možgán, prešlo je zblaznjenje, in malone pozabili smo, koliko ljudij je v nekdanjih tožnih časih ugonobilo same sebe. In ob vsi tej sreči, izvirajoči iz nove osnove, koliko menj posla ima národni zbor proti prejšnjim vladam! Največja skrb je posvečena vzgoji, pouku, podporanju bolehnih državljanov, umetnostim in poljedelstvu, razdeljevanju živil in dela med tvorilne roke. Lahko se utegne naš zbor baviti z olepšavanjem občinske okolice in z napravami, ki rabijo zdravju in prijetnosti, zabavi in krepilu. — Kakó blagodejno pa deluje nova osnova na oplemenitev človeškega rodú! Vrle zunanosti so vsi možjé,

vse žené. Národna osnova je do cela izpremenila odnošaje med obema spoloma. Nikogar ni sram srčne naklonjenosti do ženske, takisto dekletom ni treba skrivati čustev do izvoljenca. Saj jim sedaj več ne očita vest, da bi nakladale móžu pretežko dolžnost: skrb za ženo in otroke. Sedaj, ko národ sam skrbi za vsakogar, ne išče ni mladenič ni deklè gmotnega dobička, ampak zgolj srčnega veselja. Porók ne sklepa imovina, nego značajnost, krepost in druge vrline, ki prihajajo največ otrokom v prid. Dandanes pri nas ni misliti porók iz drugega vzroka nego iz ljubezni. Takó srečnih odnošajev med ženami in možmi izvestno ni poznal noben čas zgodovine človeške. Ali ni to rajski vek, ki ne pozná zakona brez ljubezni? Kaj pa bi dejal vaš Darwin k prosti volitvi obojega spola?«

»Veselil bi se, da se odpravljajo slabejše postave, da se krepí in plemeniti deblo vesoljnega človeštva!« —

Ljubezen.

Na zemlji noč temná leži;
 Tam v cerkvi mlad menih kleči:
 »Oj, večni Bog, Gospod svetó,
 Ti gledáš mi na dnò srcá,
 Na dnò srcá, kjer noč in dan
 Te novič križa greh strašán:
 Le ona polni mi glavó,
 Povsod le gledam njó, le njó;
 Kot večne luči sveti žar
 Gorí ošj prelepih par,
 Kot zarje mi večerne kras
 Žarí nebeški njen obraz . . .
 Kakó kipi mi vroča kri,
 Kakó srcé za njo medlí,
 Kadár jo vidijo oči . . .
 O Bog dobrotni, Ti me čuj,
 Napadov grešnih me varúj!«

Na zemlji noč temná leži;
 Tam v cerkvi deklíca kleči:
 »Ti véš, Madonna, kaj trpim,
 Ti sáma véš, kakó grešim . . .
 Ne tečejo mi več solzé,
 Nobeden vzdih več ne pové,
 Da gine tožno mi srcé . . .

Le k njemu sili moj korak,
 Le njega vidi pógled vsak:
 Njegovo lice je bledó,
 Žalobno kot mrtvaški pot;
 Temnú njegovo je okó,
 Iz njega gleda bridka smrt;
 In kadar stopi pred oltar,
 Obkroža ga svetniški žar . . .
 Kakó ga ljubim presrčno,
 Kakó li zánj živim samó . . .
 O ti, Madonna, ti me čuj,
 Ljubezni grešne me varúj!« . . .

Nad zemljo blede ščip žari:
 Tam v krsti mlad mrlíč leží,
 Menihov zbor ob njem stóji:
 »Usmili, Bog, se duše té,
 Ki vzel si danes jo z zemljé . . .« —
 Ko drugo jutro zvon zvoní,
 Deklè na postelji leží,
 Obráz je bled, mrtvé oči . . .
 Teló ji s cvetjem potresó,
 Glavó ji z vencem ovijó . . .

Trošan.

Kakó se branijo rastline nepoklicanih gostov.

Spisal M. Cilenšek.

(Konec.)

e bilo bi prav, da se ne bi spominjali planinskih belocvetóh zlatíc, zakaj tù nas čaka zopet nekaj posebnega. Méd se nabira pri njih v majhni globelici na górenji stráni venčevih lističev, in sicer tik odebeljene žebice, v katero je zožena okroglasta glavica. Pred globelico stóji napóšev neznatna luskica; nad njo in okolo nje pa so v več kolobarih razprostrti prašniki, ki izvirajo sredi cveta in s svojimi nitimi zakrivajo medovnik. V cvetu je torej toliko medovnikov, kolikor je venčevih lističev, in žužki morejo do njih samó tedaj, ako so dovólj močni, da privzdignejo prašnike ali pa da potisnejo luskico nazaj.

Tudi nekatere druge zlatičnice, zlasti velikocvetne, imenitne so dovólj, da si jih ogledamo pri luči, zakaj število njih medovnikov je jako ogromno in časih jih je toliko, kolikor je posameznih prašnikov. Planinske srobotine¹⁾ prašne niti so v spodnji polovici nekamo listasto razširjene in na notranji stráni, obrnjeni proti pestiču, žlebaste. V tem žlebiči se nareja med. Ker pa stóji v vsakem cvetu po več krogov takih prašnikov, ker prašniki zunanjih krogov pokrivajo notranje ter se naslanjajo na njih hrbet in ker obkoljajo vrhu tega vse prašnike še precěj togi žličasti lističi, nastane prav toliko zaprtih medovnikov, kolikor je prašnikov. Drobnim živalcam tukaj miza ni pogrnjena; le kreпки čmrlji odpró medovnik za medovnikom in oprášé brazde. Druge srobotine in razni sroboti so kolikor toliko podobni planinski srobotini.

Časih napravlja tudi brazda pokrov nad otolino, v kateri se nareja ali nabira med. Taka brazda je razmerno jako velika, sploščena in visi nalik zaklopcu ob vходу v venčevo cev. Razni planinski svišči so v tem oziru najbolj razviti. Ako hoče žužek srkati slaščico na dnú venčeve cevi, potisniti mora svoje sesálo ob robu široke brazde in odmekniti venčevo cev, nabrano v gubé in pritisnjeno na brazdo. No, drobne in šibke živalce tega ne vzmorejo. — Večkrat nego brazda pa zapira pestič medovnik. V takih slučajih je navadno njega najdebelejši del —

¹⁾ Atragene alpina.

plodnica — takó vtaknjen v cevasti ali lijasti venec, kakor bi potisnil zamašek vánj.

Toliko o prvi skupini. Drugi prištevamo take rastline, pri katerih je vhod do medovnikov sicer tudi zožen, vendar ne popolnoma zadelan. Taka zožitev pomeni za cvet dvojen dobiček. Na jedni strani odvráča živalce, ki hrepené po slaščici in bi zaradi telesne svoje postave ne oprášile brazde, kar meni nič tebi nič od medovnika in zavira, da se po nepotrebnem ne porazgublja poklicanim gostom namenjena hrana, na drugi pa taka zožitev sili pripravne živalce, da potisnejo svoje sesálo v cvet prav ondu, kjer mu je potrebno in koristno. V tem oziru to skupino lahko primerjamo ščetinastim in dlakastim tvorinam, o katerih smo rekli, da kažejo poklicanim gostom pot do slaščice.

Nekateri narcisi in svetlini¹⁾ imajo jako dolgo cev, ki je spodi zožena v prav tesne predalčke. Tukaj je ravno še toliko prostora, da morejo večji žužki s svojim tankim dolgim sesálom do medú, manjši pa nikakor ne. Narcisovo ožino tvarja cvetni obod, svetlinovo pa čašica; pri mnogih drugih rastlinah pa je zožen venec, in sicer takó, da ostane le 0,2—0,3 mm široka odprtina, po kateri le najtanjše sesálo doseže svoj namen. Nikdo menda ne dvoji, da so lističi, od katerih si moramo misliti sestavljeno táko cev, popolnoma združeni v celoto. Imamo pa tudi rastlin, kjer venčevi lističi niso celota, temveč nekoliko pokrivajo drug drugega. Togi čašni lističi jih drže prav tesno, in luknjica, v katero se končuje ozki prerov, nastane takó, da se najvišji listič lijasto zvije (zimski šeboj²⁾). — Zopet drugače so ustvarjeni medovniki lepega zlatega klobuka ali zlatega jabolka,³⁾ nekaterih lanov in babjih zób.⁴⁾ Samó o prvem nekoliko besedic. Njega medovniki so sredi velikih obodovih lističev, in sicer je na vsakem lističi po jeden. Medovnik je obrobjen z dvema listastima izrastkoma, ki se stikata z robovi in narejata prav ozko cevico, skozi katero more le prav tenko sesálo do sladke tekočine.

Često je otlonica, katere staniče izloča med, ali v kateri se slaščica nabira, podaljšana v ozko cevko. Vse óne tvorine, ki jih imenujemo ostroge, prištevamo tej skupini. Ostroga je pripeta časih na čašico (kapucinska kreša,⁵⁾ časih na obod (razne kukavice) in časih na venec (nekatero zlatičnice). Dasi je ostroga sama več nego dovólj, da prepreči pot nepoklicanim gostom, vendar je priroda še bolj poskrbela za to. Časih je namreč ostroga tudi zavita, in do medú morejo le taki žužki, kateri so prejeli od prirode vrtelasto zvičajóče se sesálo. Le

1) *Oenothera*. 2) *Mathiola varia*. 3) *Lilium Martagon*. 4) *Geranium*. 5) *Tropaeolum*.

oglej si čudni cvet lisjakov; njegova venčeva lističa sta skrita v čašici, v spodnji tretjini reclju podobna, ob konci pa izpremenjena v zaviti medovnik.

Prezreti tudi ne smemo ónih mnogovrstnih grbic in žmulastih tvorin, ki so mnogokrat nameščene ob vhodu v cvet. Ali te so také raznovrstne in toli mnogobrojne, da ni mogoče opisati vseh. Njih pomen spoznaš, ako omenimo vsaj nekatere. Na spodnji ustnici raznih zebatov¹⁾ stojita pred vhomom v venčevo cev dve stožčasti grbi. Cev je 23 mm dolga in zadi nad medovnikom zožena na 2—3 mm, spredi pa lijasto razširjena in kake 4 mm široka. Rob górenje ustnice in pod njo skritih prašnikov in brazde pa je oddaljen od ravnega in najbližjega dela spodnje ustnice samó 2,5 mm. Ako bi bilo venčevo staničje trdno, ne mogli bi debeli čmrlji med ustnicama do lijastega vhoda in tudi ne potisniti dolgega svojega sesála po ozki cevi do medú. Ali tù jim pomaga nekov mehanizem na górenji ustnici, zbok katerega se vzpné omenjena ustnica in ž njo tudi prašniki in brazda kvišku, kadar butne žužek ob cvet. S svojim kožuhom se dotakne brazde in jo opráší, oziroma osmuče prašnike in si nabere prahú za drugo brazdo. Kakó pa drobne živalce, ki imajo samó 2,5 mm premera? Žužek séde n. pr. na srednjo krpo spodnje ustnice, zleze med grbama do lijastega vhoda in smukne vánj. Ker ni tù nobene vrše in nobene druge naprave, nasrka se slaščice in kobacá navzad iz cevi. Górenje ustnice ni prav nič privzdignil, in kakó bi jo tudi, saj siromak nima močí. Toda v premeru ima 2,5 mm, in baš toliko so oddaljeni tudi prašniki in brazda od spodnje ustnice. Ko se torej pomiče po nji, pride v dotiko tudi ž njimi in opravil je nevedé prevažno oprášitev. Če pa pribri ní živalca od strani na cvet, mora najprej na jedno omenjenih grb in s te dalje proti lijastemu vhomu. Časih pa séde tudi kár naravnost na grbo. Grbi sta od prašnikov in brazde oddaljeni 2,5 mm, torej ji osmuče tudi v tem slučaju, in baš radi tega sta postavljeni semkaj. Mislimo si, da cvetu nedostaje omenjenih grb in da je ondu kakor mnoge druge ustnatice celó nekoliko vdrt. Razdalja med prašniki z brazdo in med dotičnim prostorom bi ne bila več samó 2,5 mm, ampak 4 mm in še več. Majhni žužki bi prišli do medú brez koristi za rastlino.

V vélikih potezah jednake, v posameznostih pa vender nekoliko različne so naprave raznih zijalk, in zató se nam ne zdí potrebno posebe govoriti o njih. Tudi se nam je spís že precèj raztegnil, in gledati treba, da mu pridemo do konca.

¹⁾ Galeopsis.

Doslej smo opazovali samó take rastline, katerim zapira vhod do medovnikov venec s tem, da se raznovrstno napihne in otlino kolikor toliko zamaší. Treba se ozreti še na drugo stran, kjer stopijo na venčevo mesto prašniki. Te razmere se nam razjasné sósebnó ondu, kjer so odebeljene ali listasto razšírjene prašne niti pritrjene ob notranjo venčevo steno in po odrastkih takó prikrojene, da sezajo zadnji od venca proti sredi cevi in jo nalik pretinom delé na več ozkih cevčic. Takih cevčic stojí potem navadno po pet ali šest okolo osrednjega pestiča; zeló stisnjene so in držé do medú na dnú cveta. Po teh cevčicah more le žúžkovo sesálo, a tudi to mora biti precéj dolgo, živalca pa takšna, da zvrší oprášitev; druge ne morejo do slaščice. Nekateri svišci in slakovi nam kažejo opisano napravo. — Dasi ne takó pravilnih in mičnih, nahajamo vendar tudi drugje enakih tvorin. Sósebnó nekatere klinčnice in križnice so v tem pogledu vredne besede. Njih dolge ozke žebice in prašne niti napolnjujejo prostor med togimi, drug ob drugega pritisnjenimi čašnimi lističi in osrednjim pestičem takó, da preostajajo jako ozke, do medú držeče cevčice, ki niso pristopne nepoklicanim gostom.

Časih je ves cvet napolnjen s pestičem in prašniki, ki se s svojimi nitimi prav tesno oklepajo plodnice in takó zožé ves prostor, da ostane samó ozka cevčica, časih le neznatna luknjica ali mičkena raza, skozi katero morejo samó poklicani gostje potisniti sesálo do medovnika. V tem oziru so jako poučne razne stročnice, n. pr. raznovrstne detelje, meteljke, petelinovi grebenčki i. t. d., ki imajo na desni in levi stráni górenjega prašnika, in sicer prav blizu dnà cveta, po jedno majhno trioglato odprtino. Jednako so prikrojene tudi razne ljubice.

Razven že omenjenih cvetnih delov zastopajo marsikje nepoklicanim gostom vhod do medovnika tudi čašica in krovni lističi. Takó nahajamo pri nekaterih klinčnicah, n. pr. pri škripci, prav silno napihnjeno čašico, zaradi česar je oddaljenost medovnika v cvetu od čašice večja nego od odprtine venčeve. Takó ne morejo dobivati žúžki medú s tem, da pregrizejo venčevo steno od strani. Dolgo že namreč vémo, da imajo nekateri kožokrilci, zlasti čmrlji, to čudno navado, da izkušajo od strani predreti v cvet, kjer so ovoháli slaščico. Ne brigaje se za navadno odprtino, sklestijo lističe okrog medovnika in potisnejo skozi nastalo luknjo sesálo vánj. To se zgodí sósebnó tedaj, kadar je vhod do medú zakrit s cvetnimi deli, katere bi morali čmrlji pritisniti v stran. Taka tatvina pa ne more biti rastlinam nikakor po godi, zakaj takó bi se ne dosegla toli potrebna oprášitev

in cvet bi prestal brez plodú. Ako pa je čašica vsaj nekoliko napihnjena in nje razdalja od medovnika tolika, da je čmrljevo sesálo prekratko, mota se žužek takó po cvetu, da doseže prašnice in brazdo.

Kar dosežejo rastline tukaj s tem, da se jim napihne in namehuri čašica, prav tisto jim oskrbí priroda tudi s tem, da jim sestavi čašico ali pa tudi krovne lističe od prav trdnega staničja, katerega ne more pregrizti ni najmočnejši čmrlj. Ponajveč so omenjeni deli togi, suhi, časih celó hrustančasti in se izvrstno upirajo celó najmočnejšemu sesálu. Izmed raznih klinčkov bodi omenjen samó brsteči klinček,¹⁾ čegar čašica in cvetni venec sta oba prav nežna in na zunanji stráni nista ni lepka ni zavarovana z dlakastimi tvorinami; tudi razdalja medú od nežnih lističev je takó neznatna, da bi ga lahko dosegla marsikatera živalca, dasi nima dolgega sesála. Toda okolo cveta so nameščeni trdni krovni lističi, sezajoči do cvetnega vhoda, ki zavrnejo vsakega žužka in mu pokažejo pravi pot. Njih staniče je takó trdo in trdno, da ga ne predrè ni čmrlj ni mravlja.

Končno bodi še povedano, da takisto stebelni listi, ako so se posebe razvili in namnožili, nekrilate žužke ustavljajo na poti do medú. Sosebno so vredni besede óni stebelni listi, kateri steblo popolnoma obkoljajo in delajo nekakšen ovratnik okolo njega. Najpopolnejša je naprava ondu, kjer zrastó nasprotni listi v jedno celoto, kakor pri raznih sviščih in kovačnikih. Proti robu so taki listi nekoliko upognjeni, in sicer takó, da gladki rob sam kolikor toliko visí nizdolu, ostali del pa je privzdignjen. Živalce sicer lahko pridejo do opisanih listov, večinoma tudi prekoračijo spodnjo listno stran, toda preko upognjenega roba ne more nobena, in ako to poskušajo, izgubé tlá in padejo v globočino. Nikakor ni potrebno, da bi bila listna ploskev široka, zakaj tudi ozka zadošča, da je le rob nekoliko zavihan. — Tudi do visečih (kimastih) cvetov, ki se radi prav hitro zazibljejo, ne morejo nekrilate živalce; v nežnih cvetih zvončkovih zaman iščeš nekrilatih mravelj in drugega tega drobiža.

Najzanimljivejšim napravam, po katerih se odkrižajo rastline nepoklicanih gostov, prištevamo óne cvetove, kateri ustavijo začasno svoje delovanje za dné in se proti večeru zopet odpró. — Rastline, katerih cvetje se odpira šele po solnčnem zatonu, zvrše svojo nalogo ponajveč v jedni noči. Cvetovi, ki so razprostrli nežne svoje lističe danes zvečer, skrijejo jih jutri zarana za vselej. Redkejše so take

¹⁾ *Diantus prolifer*.

rastline, pri katerih se to večkrat ponavlja. Najnavadnejše in najbolj znane v tem pogledu so nam nekatere lépnice,¹⁾ ki se odpirajo in zapirajo tri dni in tri noči, ako jih ne moti kaj posebnega. Proti večeru prvega dné, ko so se razprostrli cvetni lističi, prikaže se ónih pet prašnikov, nameščenih pred čašnimi lističi, toda sedaj je njih cvetni prah še skrit v prašnicah. Njih prašne niti se v 1—2 urah jako podaljšajo in po solnčnem zatonu, ko se mračí, stojé prašnice odprte na ravnih togih nitkah nad cvetnim vhodom in so okolo in okolo posute s cvetnim prahom. Drugega jutra pa se ukrivé navzven, prašnice odpadejo ali pa zvenejo na njih. Proti večeru drugega dné se vzravna ostalih pet prašnikov, stoječih pred venčevimi lističi; razvijajo se prav takó, kakor smo povedali o prvih. Z mrakom tretjega dné se vzdigujejo dolge, usločene brazde, ki so bile dosedaj skrite na dnú cveta, zakaj bile niso še godne.

No, vse to še ni dovólj! V tesni zvezi s prašniki in brazdo je tudi cvetni venec, ki se sedaj odprè, sedaj zopet zaprè. Ko se mračí, razprostró se venčevi lističi, obesijo se nekoliko navzven in ostanejo v tem položaji do jutra, ko se zopet zvijó. Zajedno se nekamo namehurijo in zapró za dné vhod v cvet, kateremu se prav nič ne pozná, da njega naloga še ni dovršena. Toliko pa da se približa večer, porazgubé se grbe in gubé, lističi se zgledé in vzravnavajo, in cvet je zopet odprt. — Druga posebnost, ki diči vse lépnice te vrste in jim je tudi jako potrebna, to je barva njih cvetov. Ti so namreč na notranji (górenji) strani lepo beli, zunaj pa zelenkasti, umazano-rumenkasti ali rjavkasti, rdečkasti, sivkasti; zmirom torej takšne barve, ki žužkov ne bóde preveč v oči. Dočim svetijo razprostrti lističi, ki vzravnavajo notranjo svojo stran navzven, s svojo belo barvo o mraku daleč po okolici in vabijo živalce k sebi, izgrešé jih žužki podnevi, ko so se namehurili in zgrbančili ter zamašili vhod. Tudi so se takó zvili, da je njih neznatna barva zunaj, in sedaj naj še kdo trdi, da jih lahko ugledajo bohotni žužki!

Da pa prirodi nikdo ne more očitati skoposti, nagradila je ljubljence svoje še z drugimi svojstvi. Ker se ne morejo razcvitati za dné, ne gledati óživljajočega solnca in raznovrstnih vsakdanjih pojavov, zató jim je vdihnula nekovo moč, ki menda še bolj mami ponočne žužke nego njih barva. Dočim namreč naše lépnice za dné prav nič ne dišé, razširjajo zvečer in ponoči, ko se jim je odprlo cvetje, kaj izvrstne dišave daleč na okrog. Ta dišava je takó močna, da te skoro omami, ako imaš v spalnici več takih rastlin. Najčvrsteje puhti od

¹⁾ Silene.

osmih zvečer do treh zjutraj in privabi, združena z belo barvo górenje venčeve strani, mnogo živalc, ki so se napotile otovre za hrano. Nekrilati žužki ne morejo do cvetja, ker so stebelca lepka. — Drugače sevêda podnevi. Žužki o tem času niso cvetu nikakor po volji, zakaj prašnice so mu večinoma odpadle, in najsi visé na njem, nedostaje jim cvetnega prahú; ne morejo ga torej osmukati in brazde ne oprášiti. Slaščica, katero bi žužki pobrali za dné, bila bi izgubljena, in cvetu bi narasla tudi še ta škoda, da bi ostal zvečer brez najizdatnejšega mamila — torej brez gostov. Da se to prepreči, ni boljšega pomočka, nego da cvetni deli ustavijo svoje delovanje za dné. To dosežejo naše lépnice takó, da obrnejo venčevi lističi umazano svojo stran navzven in da ne puhté dišave iz njih.

Jara gospôda.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

(Konec.)

XIII.

Vsodni sobi majhnega okrajnega sodišča na górenjem Štajerskem je pregledaval lepca jesenskega jutra sodnik — poleg starikavega kancelista jedini stalni uradnik temu sodišču — spise, ki jih je bilo danes rešiti. Opravka tû ni bilo nikdar preveč, in tudi danes je kazalo, da bode ves dopoldanski posel nekoliko kazenskih obravnav; razžalitve častí in vlačugarstvo, óni redni prestopki pred okrajnimi sodišči, ki se pa tudi rešujejo takó redno in sumariški, kakor se otepe snop prosá, kadar je letina dobra.

Sodnik v tem kotu, pozabljenem od drugega svetá, bil je naš stari znanec, nekdanji adjunkt Pavel; od dné pa, ko se je vršil óni burni prizor med njim in Vrbanojem, minilo je deset let.

Po ónem dogodku sta se razšla, vsak na drugo službeno mesto, Ančika pa, ločena od svojega soproga, šla je zopet za točajko h Krači.

Ta dva možá si drug drugemu nista bila segla za vrat, ampak končala sta vso stvar kakor navaden sodni spis. Vse, kar je bilo, ležalo je za njima, takisto kakor končani sodni spisi v zaprašeni una-

zani registraturi; srečala se od tedaj nista več, odkar sta se uradno ločila v Grobljah in zvédela sta drug o drugem le tedaj, kadar je bilo katerega ime v uradnem listu. Vrbanoj je sedaj svetovalec pri majhnem okrožnem sodišči, Pavla pa nahajamo tu v zapuščeni dolini gorate Štajerske.

»Dobro jutro, gospod sodnik!« zakliče mlad mož, pomolivši glavo skozi vrata.

»Oh, vi ste, gospod notar!«

»Pojdete li na lov?«

»Pojdem, pojdem, takoj po obedu; v krčmi se sestaneva! Nekaj neumnih obravnav imam, pa vse to bode končano dopóldne!«

»Da se vidiva!«

»Z Bogom!«

Sodnik pozvoní in velí vstopivšemu slugi, naj pokliče pisarja in stranke. Obravnaval je naglo, časih nekoliko nestrpno, potem je dolgočasno narekaval zapisnik, sodbo pa proglasil po običnem kopitu. Takó je odpravil stranke in menèč, da je že opravil svoj posel, velel je pisarju:

»Popóldne itak nihče ne pride; uredite te zapisnike in —«

»Še jedno obravnavo imam!« deje pisar.

»Še jedno?«

»Dà, dà! Nekovo pritepenko so privédli orožniki danes v jutru. Tú je naznanilo orožnikov!«

»Pojdite pónjo! To bode hitro pri kraji!«

Ko odhaja pisar klicat slugo, da privéde zaprto obtoženko, prebira Pavel ovadbo. Zdajci se strese, in beročemu obtičí pogled na mestu, kjer je zapisano ime zaprte ženske.

»Ana Vrbanojeva! Ana Vrbanojeva!« jeca prédse. »Ne, ne, to ni mogoče! Bog zná, koliko jih je tega imena!«

Pri tem ne opazi, da mu poselska knjižica, priložena ovadbi, zdrkne na tlà.

»Ana Vrbanojeva — Ana — Ančika!« deje novič in se prime za čelo. »Ne, ne, ona ne more biti, ne smé biti!«

V tem ugleda knjižico na tleh in jo hlastno pobere ter odprè, iščoč mesta, kjer je zapisano domovinstvo, dóba in vse óno, kar mora nositi dandanes služèč človek črno na belem s seboj, ker se mu vender ne more in ne smé več vžigati na kožo.

»Ana — Ančika! Ona je!« vzklikne na glas in zatrepeče po vsem telesi.

Onemogel se zgrudi v naslanjač in zrè srepó prédse.

Kakó prepal je bil videti sedaj ta mož s svojimi globokimi gubami na lici in redkimi sivimi lasmi, ki so mu medlo legalí ob teme!

Sedaj vstopijo trije: ženska, pisar in sluga. Zadnji obstane pri vratih, pisar séde k mizi, ženska pa stopi pred zeleno mizo, za katero sedí sključen v naslanjači in strmèč vanjo — sodnik Pavel.

Bila je Anka Vrbanojeva. Bledo, malone starikavo lice, obnošena, zanemarjena obleka, ogoljena potna torbica, katero je držala v rokah, rokavice z raztrganimi prsti — vse priča o nje bedi. Mraz jo trese, in zavija se tesno v svoj šál, čegar prvotne barve ni več móči zaslediti. Samó jedenkrat pogleda hlastno in boječe pò sobi, potem uprè svoje temno okó, iz katerega še vedno sije nekdanji nepopisni žar, v sodnika prédse.

Pavel sedí s hrbtom proti oknu, in lica njegovega ni lahko razločiti; tudi Ančika ga ne spozná. Šele ko začuje njega glas, ki pa je sedaj malone hripav in negotov, stresne se ter novič pogleda sodnika; a tudi sedaj ga ne spozná.

»Vaše ime?«

»Ana Vrbanojeva.«

»Imate let?«

»Jednointrideset.«

»Stan?«

»Omožena.«

»Kje, kaj je vaš soprog?«

Toženka se nekoliko obotavlja, a potem reče povešenih očij:

»Uradnik je.«

»Kakov uradnik?«

Zopet premišlja. Zdajci pa se trmoglavo, uporno vzravna in potegne šál še tesneje okolo ramen.

»C. kr. sodni svetovalec je,« reče trpko.

Pavel se ne zgane, pisar pa obsedí odprtih ust in pozabi pisati dalje. Strmèč pogleda sodnika, ali morda tudi ta ne dvoji več o očiti blaznosti te zatoženke.

»Zakaj niste pri njem?« vpraša óni mirno dalje.

Hotel je — moral je zvedeti vse, vse zgodbe zadnjih deset let v življenji te ženske, dasi mu je bilo, kakor bi si zasajal pri vsakem vprašanji oster nož v mesó. Dà, vest, vest! Sedaj je čutil, da jo še ima!

»Ločila sva se.«

»Sodno?«

»Ne, ne, kàr takó -- prostovoljno.«

»Ali vaš soprog zná za vas?«

»Menda ne« deje ona z bridkim zasmehom.

»Kaj ste sedaj? S čim se bavite?«

»Točajka sem.«

»Točajka brez dela?«

»Dà, brez dela.«

Za preiskavo in razsodbo je potreboval sodnik le še jednega vprašanja: o krivdi, je li res prosjačila, toda tega še ni hotel vprašati. Zvédeti je hotel še več.

»Kje ste bili zadnja leta, odkar —?« Umolknil je nehoté.

»Od kdaj?«

»No — odkar ste se ločili od soproga?«

Pogledala ga je začudeno, kakor bi instinktno čutila, da to vprašanje z vso obtožbo proti nji nima opraviti ničesar. Vender odgovorí polagoma:

»Iz početka sem bila domá pri očetu — ne pri očetu — pri redniku, pri oddaljenem sorodniku, kakor sem bila prej, predno sem se omožila; pa oče — rednik moj — umrl je, mladi gospodar se je oženil, in nova gospodinja me je odpravila z dóma. Služit sem šla s tem, kar sem znala, česar sem se do tedaj priučila — za točajko! Za kaj boljšega nisem bila!«

Govorila je vse to pretrgoma, tresočih usten, odkrito, brez pridržka, samó nekov piker naglas je zvenél iz zadnjih besed; sploh pa se v vsem njenem gibanji, na nje lici, nje stasu ni kazalo nič podlega.

»Zakaj ste sedaj brez službe?«

»Bolna sem bila — saj sem še! Na Dunaji sem bila v bólnici, denarja nimam, in tako moram, hočem peš proti dómu!«

»Zatoženi ste, da ste prosjačili po hišah!«

»Ne po hišah; samó v jedni krčmi sem prosila nekoliko juhe; to vender ni kaznjivo?«

»Dà, kaznjivo je!«

»Za Bóga!«

Prijela se je ob mizo.

»Vam je li slabo?«

»Dà, slabo, že dolgo! Mraz me stresa!«

Sodnik vstane, uprè roke ob mizo ter pričnè s suhim, hripavim glasom: »V imeni Njega Veličanstva, presvetlega cesarja —« kakor to zahteva zakon od vsake sodbe.

Zatoženka ga posluša, kakor bi je vse to nič ne brigalo; saj tudi ne umeje vsega; stoprav na konci, ko proglaší sodnik, da je zatoženka obsojena zaradi vlačugarstva na tri dni zapora in potem na prisilni

odgon v domovino, skloni se preko mize in vzklikne: »Kaj, kaj pomeni to?«

Sodnik ji obrne hrbet in velí, korakajoč od mize: »Le pojdite!«

Prišedši do zida, obrne se, in sedaj pade vsa svetloba od okna nánj, na njega ostarelo, a sedaj od silne razburjenosti zardelo, skoro mladostno lice. Vrbanojka omahne in se prime z rokami za glavo.

»Pavel — Pavel! Ti — vi ste?«

»Odvedite jo!« ukaže sodnik, in sluga in pisar, oba prepričana, da imata posla z blazno žensko, stojita ji že vsak na jedni strani.

»Vi — vi!« dejala je med stisnjenimi zobmi in pretèč dvignila desnico proti nekdanjemu ljubimcu, sedanjemu sodniku.

Potem odide s spremljevalcema.

Sodnik pa stopi v sosedno sobo, tam se zgrudi na stol pred pisno mizo, uprè glavo v roke, in grenke solze mu pritekó med prste . . .

Popóldne ni šel na lov; pozno zvečer pa mu naznani sluga, da je óna ženska hudo zbolela — bržkone ima vročinsko bolezen, v deliriji je. Sodnik ukaže poslati po zdravnika.

Dva dni kesneje pride sluga k sodniku s poročilom, da je jetnica umrla za legarjem. Zopet dva dni pozneje so jo pokopali na vaškem pokopališču, tam v kotu ob zidu, kamor so devali berače in brezdomince. Za pogrebom je šel samó jeden: sodnik Pavel.

Ko je sedèl zvečer potem v krčmi v navadni družbi med davkarjem, notarjem in domačim beneficijatom, omenil je zadnji zadovoljnega lica: »Dà, dà! Gospod sodnik, takó je lepo! To je krščansko! To je sedmo telesno delo usmiljenosti: Mrličje pokopavati!«

Pavel pa je le na pol čul te besede. Zrl je skozi odprto okno v jasno jesensko noč; v tišino, ki je zavládala za trenutek v sobi, šumeli so valčki gorskega potoka, ki se je vil po jarku pod hišo, in iz doline so bobnela fužinska kladiva — prav takó kakor nekdanj tam daleč — daleč — —!

K drugemu sešitku slovensko-nemškega slovarja Wolfovega.

(Konec.)

Dičitelj m. der Lobpreiser Habd. mar. 567 ne štímam, da vnogo od cilja mojega zabludim, ako dva druga velika svetca i osebnuna device Marije dičítela ovde pridružim. Matakovič r. 161 verni dičíteli njeni jesu svetci. — *digánja* f. široka skleda, v kateri se peče zlevka; navadnejje na

nemško: cimplet. — *dihalo* n. das Gewürze. — *dijáčic* m. dem. diják: Habd. — *dijáčič* m. = dijačic Habd. — *diladitá!* takó kličejo race k jedi. — *dimje* n. dímlje, Lalangue pup. 126. — *dínjski* adj. Melonen, Habd. ad. 579 betéžnik straja se od dinskoga jeliša. Lalangue m. 327.352. — *dínjščica* f. neka hruška. — *disna* f. ime kravi. — *dižavka* f. (kaj je, to sem pozabil.) — *dlen* m. glen, kad vu ščavnjaku (= pomijniku) ščava (= pomije) duže stoji pak se izleja, ostane obrubek na posudi, a to je dlen. — *dleŕva* f. scalprium: Matakovič 1.408 drvorez prime bat i dletvu, na delo postavi se. 2.469 tišljarske dletve delo. Glej dleto. — *dób* f. vu sù dob = osore; odtod adv. *škòdob* = kmalu, brž. Habd. --- *doba* f. za dobe zu rechter Zeit; pri dobi bei Jahren: Koc. Fil. 3.152 zvršavati ona, koja su pri dobi i zrela; k dobi dohajati in die Heiratsjahre kommen. — *dobavljénje* n. das Herbeischaffen. Koc. Fil. 5.27. — *dobričec* m. ein gutmüthiger Mensch. Lovrenčić rodb. 81. — *dobročín* m. die Wohlthat. Krajačević. — *dobročínitšljica* f. die Wohlthäterin. Zagrebec. Švigel. — *dobročínljiv* adj. wolthätig. Kovačić Kemp. 135. tebe kak dobročínlivoga, milostivnoga i dobrog hvale. — *dobroditi* angefahren kommen (auf Schiffen). Vranič 1.246. — *dobroréden* adj. Kovačić Kemp. 53 slastno je videti zažganu i pobožnu bratju dobrovadnu i dobrorednu. Koc. Fil. 5.17 ljubav dobroredna potrebuje, da bolje dušu ljubimo nego telo. — *dobrosréden* adj. Habd. ad 695 vidi mi se, da je tak govoril dobrosrečni on frater, od koga . . . — *dobro stíven* adj. Mulih fer. 99. Horvat 2.46. — *dobrostívnost* f. Horvat 4.44. — *dobrostívnost* f. Koc. fil. 3.6. — *dobrotíven* adj. Koc. Fil. 5.12. Mati jević 1^a 28. i. t. d. *dobrotívnost* f. Gašparoti 1.18. — *dobrováden* adj. Kovačić Kemp. 12.53. — *dobrovéstnost* f. Vranič 2.205. — *dobrovólja* f. Krajačević. Švigel. — *dobrovóljevati se* Matakovič 1.270 bolje dobrovoljuje se vrag vu nečisteh govoriteljih kak v blaznikih. — *dobrožšljnost* f. Kovačić Kemp. 65.73 Vranič 2.300. — *dođúkniiti* dođúknem herbeispringen. Kajk. — *dogmáziti* dogmázim herbeikriechen. Vranič 1.257. tak bil je ogingavel, da je vu jutro komaj do drv dogmazil. — *dogojáj* das Ereigniss, kajk. dogodžaj. Vranič 1.217. Mat. i. t. d. in *dogojšnje* n. (dogodženje). — *dogrusteti* Eckel bekom nen. Habd. zrc. 446gda bi se je (-ei) vre nečistoga žitka bilo dogrustelo, namisli v domovinu se povrnuti. — *dohájanje* n. Fuček 274. — *dohrániti se*: Habd. ad 837 sam se je v tuje zemlje malo bolje nego koldujuč dohranil smrti. Zagrebec 1.486 ako se ja ne budem za blago skrbel, kak se smrti dočakam i dohranim? Mulih pos. 808 ako nje pomogu, da se potlam mogu pošteno smrti dohraniti. — *dojádriti* angesegelt kommen Vranič 1.45, 2.310. — *dojakáriti* schnell herbeikommen. — *dojšti* essend anlangen. — *dójni* adj. dojno detéce Säugling. Gašp. 1.124. — *dok* adv. kajk. bis. — *dokánčanje* n. 1. das Vollenden. 2. das Beschliessen, Matakovič

2.215 kakva budu odlučnja, kakva dokančanja? — *dòkeč* = dokleč, ogr. — *doklátiti se* vagabundierend ankommen: Zagrebec 1.343 ova potrahta doklátiti se je i vu ov varaš. — *dòkle, dòklek, dòklem* = doklam. Kajk. — *dokončljiv* adj. endlich. Reš 122 druga stran pekla je vekša neg prva, kajti buduč ogenj zlo dokončljivo, a bog dobro nedokončljivo, vekša kaštiga je ne videti boga neg trpeti ogenj. — *dokonjávati* iter. dokonjati Habd. ad 1005, 3175. — *dòkša* f. ime psici. — *domačljiv* adj. Kovačič Kemp. 13 ne budi domačliv nijedni ženi. — *domačljivost*. f. ibidem: Ljubav proti vsem treba je imati, ne pak dobro imeti domačljivost. — *doméniti* se sich besprechen: Švigel 1.365 domeneč se med sobum pređi dokončali su da . . . pravo: domenivši se). — *doméstiti* komu kaj jemand etwas ersetzen. Šimunič prod. 51. — *domišljen* part. za adj. kdor se lahko čemu domisli, erfindsam: ima domišljene sluge. — *domišljat* adj. = domišljen. Jurjevič 164. — *domišljénje* n. conjectura, animadversio. Matakovič 1.207, 2.390 Vranič 1.146 Reš 41 — *dòndača* f. der Regenbogen. — *dopádnost* f. = dopadljivost, Kovačič Kemp. 103., 136., 156. — *dopéči*: Muliš pos. 781 sin bogato oženjen je siromaškoga otca ostavil, kojega videvši k sebi idučega, da se nahráni, tak sin gusku, koja se je na ražnju pekla, je skril i gladnoga otca je odpravil. Za tem reče, da se guska dopeče. — *dopráviti* Šimunič prod. 375, in *doprávljati* Švigel 1.4 blaženi človek, koji na put vekovečnosti ne doprava se i ne odhadža po tolnaču grešnikov. — *dopridati* hinzugeben. Vranič 2.47 s tem vre on ono, kaj jošče fali, neprijatelju svojemu dopridati hoče. — *dopúzati* heranschleichen: Muliš pos. 663 tak je dopuzal pred njegova vrata jeden Hibernuš strašno sključen. — *doriváti* herbeischieben. — *dorúžiti* dorúžim lärmend anlangen: kola doruže. — *dosigati* = dosehati Gašparoti 1.231, 4.29, 152. M. Valjavec.

Prinos k slovenskemu knjištvu.

(Konec.)

Izvestja za leto 1890/1.

Celje. Drž. gimn. *Zavadlal Miha*: Die Sprache in Kastelec »Bratovske Bvqvice S. Roshenkranza.« 32 str.

Beljak. Drž. gimn. *Staurig Ivan* (iz Bistrice na Koroškem; Slovenec?): Die Flurnamen des Burgamtes Villach nach dem Urbar des Martin Behem. 26. str.

Novo Mesto. Drž. gimn. *Koprivšek Lavoslav*: Latinsko-slovenska frazeologija k I. knjigi Caesarjevih komentarjev de bello gallico za naše četrtošolce. 34 str.

Pulj. Drž. gimn. *Swida, dr. Franč.*: Zur Geschichte des Gymnasiums von Mitterburg. 25 str.

Heb. Drž. gimn. *Unterforcher August*: Rhätoromanisches aus Tirol. 24 str. (Gl. iste gimn. izvestje za leto 1889./90.)

Steyr. Drž. realka. *Bauernfeind Tomaž*: Geschichte des Stiftes Kremsmünster von 777 — 993. 20 str.

Gradec. Dež. velika realka. *Produigg Henrik*: (Mariborec; Slovenec?): Goethes Wilhelm Meister und die aesthetische Doctrin der älteren Romantik. 31 str.

Maribor. Drž. realka. *Bieber Vincencij*: Beitrag zur Trinkwasserversorgungsfrage der Stadt Marburg. 18 str.

Ljubljana. Drž. realka. *Levec Franč.*: Die Einfälle der Türken in Krain und Istrien. 38 str.

Izvestja za leto 1891./2.

Dunaj. C. kr. Fran-Josipova gimn. v I. okraji. *Pajk, dr. Fanko*: Sallust als Ethiker. 20 str.

Ljubno. Dež. gimn. *Glowacki Jul.*: Die Vertheilung der Laubmoose im Leobner Bezirke. 27 str. (Gl. ptujske gimn. izvestje za leto 1876./7. in za leto 1880./1.)

Maribor. Drž. gimn. *Tertnik, dr. Ivan*: O jeziku Prešernovem. 32 str.

Celovec. Drž. gimn. *Lebinger Norbert*: Zur Geschichte des Gymnasiums in Klagenfurt. 24 str.

Beljak. Drž. gimn. *Mair Jurij*: Res Raeticae. a) Der Brenner, Pryenn und Herodots Πυρην. b) Die Wohnsitze der Genauni. Ein Beitrag zur ältesten Geschichte Tirols. 26 str.

Ljubljana. Drž. mala gimnazija. *Štritof Anton*: O metodiškem pouku nemščine v I. in II. razredu slovensko-utrakvistiških gimnazij. 21. str.

Novo Mesto. Drž. gimn. *Vrhovec Ivan*: Ein Defraudationsprocess aus dem Jahre 1782. 30 str.

Gorica. Drž. gimn. *Šantel Anton*: Allgemeines und Specielles zur Methodik des Gymnasialunterrichtes. 44 str.

Heb (Eger). Drž. gimn. *Unterforcher August*: Zur slavischen Namenforschung in Tirol. 5 str. — Rhätoromanisches aus Tirol. 19 str. (Gl. hebske gimn. izvestje za leto 1889./90.)

Iglava. Drž. gimn. *Primožič, dr. Anton*: Zur Homerlectüre (I. Theil.) 18 str. (Gl. iste gimn. izvestje za leto 1886 /7.)

Gradec. Dež. vél. realka. *Prodnigg Henrik*: Ueber Tiecks Sternbald und sein Verhältnis zu Goethes Wilhelm Meister. 21 str. (Gl. iste realke izvestje za leto 1890./91.).

Ljubljana. Drž. realka. *Franke Ivan*: Die Gewässer in Krain und ihre nutzbare Fauna. (Mit einer Karte.) 24 str.

V. Bežek.

Književna poročila.

V.

O jeziku Prešérnovem.

(Konec)

Zadnji odstavek dr. Tertnikove razprave govori o Prešérnovih germanizmah. Nikakor sicer ne trdim, da naš pesnik ni zagrešil nobenih, vendar moram odkrito izpovedati — in najsi me zadene očitanje izneslovenlosti — da imam gledé takó zvanih germanizmov precéj širšo vest nego g. razpravljatelj. Take fraze, kakor n. pr. »Nar več svetá otrókam *sliši* Sláve« (172. 22), ali »De bi *péljal* môjo právdo« (43. 4) ali »*znabíti*« namesto »morebiti« (73. 3; 158. 12; 167. 12) ali »*zastópi*« namesto »razumi« (97. 11) — take fraze nam sevéda ne morejo ugajati. — Toda gledé glagola »*podučiti*«, zaradi katerega so nekateri gorečneži bili zagnali velik hrup, strinjam se popolnoma z mnenjem »Dom-in-Svetovega« urednika, ki je izraženo na platnicah 5. letošnje številke, češ da »*poučiti*« ni za trohico boljši od »*podučiti*«. — Če lahko káj *preživlmo*, ne vém, zakaj ne bi mogli prav po slovensko tudi česa *doživeti*. Morda zató ne, ker je bil mož, ki je pel »Kaj doživél sem na sveti«, samó star Kranjec, in ne star Slovenec (kak Izteklósem)? — Čemú naj bi nas motil nemški »*erleben*«? Bodemo li morda tudi »*doseči*« zavrgli zaradi nemškega »*erreichen*«? Menda vender ne! — »*Težo prenesti*« (175. 9) se mi zdí popolnoma naravno, »*težo prebiti ali pretrpeti*« pa ne, zakaj teža se pač nosi; kakó bi se prebijala, tega si ne morem misliti.

Med *sramovati se koga* in *sramovati se pred kom* je pač nekaj razločka. Nespameten otrok, ki se n. pr. svojega obnemoglega, siromašnega očeta sramuje, ne sramuje se pred očetom, ampak pred ljudmi. Če kdo s predrzno samozavestjo káj poskusi, da bi se posebno izkazal, pa se mu ne posreči, tedaj se morda sramuje, pa ne ljudij, ampak ponesrečenega poskusa, pač pa pred ljudmi, vpríčo katerih se mu je pokazilo — i. t. d. —

Prešérnu se tudi očita, da je nemčeval v skladnji, ker je n. pr. za pridevek (Attribut) samostalnikom prideval samostalnik s predlogom: (69. 3) lepôte 'z Ljubljáne (= die Schönheiten von Laibach); — celó to, da je „lepota“ rabil v osebnem pomenu (?), celó to da je provzročila nemščina. — To pa menda vender ne. So li morda izrazi v srbski národni pesmi, kakor »od Prilipa Marko, Relja od Pazara, iz planine vila« tudi germanizmi? — Je li morda sestavo :

Nek izvedu lepoto devojku,
Neka bira, čiju će jabuku,
Mašila se za koju joj drago,
Onoga je lepota devojka! —

je li morda to sestavo tudi provzročila nemščina? — Ne! Toda rečimo, da je »polje prilipsko« pravilneje povedano nego »od Prilipa Marko«, recimo, da slovnica daje »*ljubljànskimi*, ljubeznivim gospodícnam« (128. 11) prednost pred »bratcem iz *Ljubljane*« (Koritkove národne pesmi V. 14.) — tedaj pa poglejmo, ali je bilo Prešérnu (69. 3) sploh mogoče namesto prepozicijskega izraza postaviti pridevnik. Kakor učimo, da je poleg »*očetova hiša*« pravilno le »*hiša našega očeta*«, prav takó moramo tudi priznati, da Prešéren ni mogel drugače reči nego

Plesále lepôte 'z Ljubljáne so *céte* —

t. j. lepoticice iz vse (cele) Ljubljane, prišedše na ples (= die Schönheiten von ganz Laibach), ne pa morda »cele lepote«, kaka polovična se je tudi lahko sukala med njimi. — »Pévic brez úpa« (17. 11) in »brez oblákov sréča« (93. 21) je čisto dobro slovensko kakor »ljubézen brez ločítve« (185. 23) »zavéza z Bógam« (189. 23) i. t. d. — Tega, da je Prešéren (186. 14. »Kristjánov tvójih vse prevdári déla«) pisal namesto svojilnega zaimka 3. osebe (recimo rajši: namesto reflexivno-svojilnega zaimka, zakaj »njegov« ali »njihov« je n. pr. tudi 3. oseba) zaimek óne osebe, ki je v stavku osebek, tega bi si jaz ne upal šteti med germanizme, celó sodim, da je *tvojih* boljše od *svojih*.

Zeló krivična se mi zdí tudi trditev, da je P. nemčeval, ker je pričenal časovne stavke z »*dokler*« brez nikalnice. Če g. razpravljateljja prav umejem, tedaj smo se tú sešli s krivim nazorom, da mora imeti *dokler* vselej poleg sebe nikalnico. O ne, to pa ni takó! Najprej nam je pri časovnih stavkih razločevati tri vrste: t. j. časovne stavke predidóčega, vzporednega in nastopnega ali sledečega dejanja. Časovni stavki preddobnosti nimajo z *dokler* nobene zveze, pač pa časovni stavki sodobnosti in zadobnosti. — Pri teh pa nam je v slovenščini paziti, ali imamo v temporalnem stavku perfektiven ali imperfektiven glagol, zakaj od tega, zdí se mi, da je zavisno, ali naj z *dokler* začeti temporalni stavek zanikamo ali

ne. *Delibera hoc, dum ego redeo* se pravi prav za prav: Premišljaj to, dokler se jaz vračam, t. j. dokler se ne vrnem. Dotlej, ko se vrnem, glej, da preudariš. — *Fuit Lacedaemoniorum gens fortis, donec Lycurgi leges vigeant.* Lakonski narod je bil hraber, dokler so Likurgovi zakoni imeli veljavo = dokler niso izgubili veljave.

Krivo je tedaj, če g. dr. Tertnik zahteva, da bi bil moral Prešeren namesto »dokler napóti prihódnosti biló je zagrinjalo« (162. 10) pisati: »dokler ni bilo zagrinjala«. — Dokler je bilo zagrinjalo prihódnosti razstrto pred gnusno sedanostjo, dotlej je mladeniča gnalo in mikalo; ko se je zastó razgrnil, izgubila se je vsa mikavnost. Dokler je bilo zagrinjalo = dokler se ni razgrnilo in odmeknilo.

Takó je tudi (173. 17) popolno pravilno povedano:

Ne jénja préd, doklér ni zádnja srága
Kervi prelita, dðkler njlh kdo sópe,
Ki jim bilà je véra èž vse drága.

Napačno bi pa bilo, »dokler nikdo ne sope«. Valjhun je klal in moril, dokler je bil še kje kdo od Črtomirovega krdela, dokler je še kateri dihal, dokler niso vsi poizdihnili; ko so vsi padli pod mečem, bilo je konec temu mesarskemu klanju. — G. razpravljatelj dalje pravi: »A prav slovenski je pisal Pr.: dokler ne mine (7. 6), dokler ne vgasne (88. 8), dokler ne cvete (120. 7)« i. t. d. — Res je, da je to prav slovensko, a ravno takó prav slovensko bi bilo:

Kak lepó se rosa bliska,
Dokler traja hladno jutro. —
Od prihoda zlate zore,
Dokler svitlo solnce sveti t. j. do solnčnega zatona. —
Dokler roža v popji dremlje, so pri nas v častl vijol'ce.

Negacija za dokler je prav, kjer je razloga zánjo, da bi se pa morala staviti za vsakim doklerjem, to je zeló nepremišljena in krivična zahteva.

Miklosich (Gr. IV. 178) učí: »Nach den Ausdrücken für »bis« steht ne, — der Grund ist derselbe wie im vorhergehenden Falle (namreč: man denkt dabei an den Zeitraum vor dem Eintritt des bezeichneten Ereignisses); ne kann auch fehlen.« — Dobro bi bilo, da nam je Miklosich tudi razjasnil, kdaj se nikalnica postavi, a kdaj se tudi lahko izpusti. — Ker je pa samó dejal »ne kann auch fehlen«, tedaj so menda razumeli njegove besede takó, da je prvo pravilno, drugo redka nepravilnost in neupravičena izjema. Če je v temporalnem stavku z durativnim glagolom izraženo z dejanjem glavnega stavka vzporedno, trajajoče dejanje, tedaj negacija ni mogoča, tedaj pa sevéda tudi »dokler« ne pomeni »bis«, ampak »so lange als«. — Če pa je v temporalnem stavku s perfektivnim glagolom zaznamovan nastop dejanja ali prigodek, s katerim nastopi alijenja

glavno dejanje, tedaj je *dokler* združen z nikalnico. — Dokler prosi (= dokler ne izprosi), zlata usta nosi, ko izprosi, hrbet obrne. Prosil in mole doval je, dokler ni izprosil (temp. st.), t. j. takó dolgo (dotlej), da je izprosil (konsekutiven stavek). — Primeri tudi opombo grške slovnice, ki pravi: »Es ist in der Natur der griechischen Tempora begründet, dass ἕως (= bis) mit den Formen des Aorists, ἕως (= so lange als) meist mit den Formen des Praesensstammes sich verbindet.« —

Skózi (183. 10) ni toliko kot »do cela, na vsak način« (durchaus), ampak pomeni toliko kot »vedno t. j. od začetka do konca« (immer, fortwährend), in Bogomiline besede

En dán sim prášat šlá po vójske sréči,
Al skózi se še ní skleníla z vámi

pomenijo isto kar: »ali se vojskina sreča še vedno ni obrnila na vašo stran« (= noch immer nicht). — S tem pomenom beseda v gorenjščini še živi, da jo pa zató, ker živi v gorenjščini, treba šteti med germanizme, tega bi si jaz ne upal trditi, morda poznajo ta pomen tudi druga narečja.

Najhujši germanizem bi pa bil po dr. Tertnikovem mnenji Prešéren zagrešil v sonetu »Kadár prevídi učénost zdrávnika« i. t. d. Ta bi bil še kosmatejši nego »slíši« 172. 22). K sreči stvar ni takó strašna, kakor bi bila po razlagi g. razpravljatelja, zakaj njegova razlaga je takó prisiljena in nenaravna, da se je pač ne oklene noben sledúh germanizmov. — Navésti hočem razpravljateljeve besede, da lahko čitatelj sam sodi. — On piše: »V kritici: Hodíte kamor vedno slja vas vleče (156. 12) kaže razvrstitev besed, da je »vedno« tesno vezati s »kamor« ter da je »kamor vedno« = »kamorkoli« (= wohin auch immer); da je hotel Prešéren óni »vedno« rabiti v pravem pomenu (= semper), bi bil pač drugače razredil besede«. — Če se ta razlaga sklicuje samó na razvrstitev besed, tedaj je pač slabo podprta, zakaj znano je pač, kakó je v vezanem govoru razporejevanje besed zavisno od ritmiške razvrstitve naglašanih in nenaglašanih zlogov. Celó v nevezanem govoru bi menda v navedenih Prešérnovih besedah ne predruháčili ničesa drugega nego to, da bi objekt postavili med »kamor« in naglašeni »vedno«, kar se pa v verzu zaradi ritma ni moglo zgoditi. — Sicer nam je pa najprej vprašati, ali je taka razlaga stvarno sploh mogoča. Jaz bi dejal, da po nobeni ceni ne. Ali nam je mar misliti, da pesnik ne vé, kam slja vedno vleče njegove poglede, njegove misli in njegove goreče želje? Čudna nestanovitost bi pač odsevala iz pesnikovih besed, ako bi dejal: »Hodite, kamorkoli slja vas vleče«. — Da nam je ta »vedno« razumeti v njega pravem, navadnem pomenu (= immer, fortwährend), jasno in razvidno je razven iz tega soneta samega tudi iz predidočega (»Očí bilé per nji v deklét so srédi«), s katerim sta bila skupaj prvič natisnjena v

43. številki ilirskega lista iz leta 1836. — V tem sonetu pravi pesnik, da je prepovedal ustom o nji govoriti, pogledom se za njo ozirati, rokam pisati njeno ime ter nogam hoditi za njo — in slušali so. Takó se je pesnik dolgo ustavljal ljubezni, toda zastonj, zakaj

Ne bógajo ga misli, želje vróče,
Drevésam, hišam, rékam, hríbam póti
Do njé ni njim zastáviti mogóče.

Torej do nje ga vedno vleče slja, pa ne kamorkoli! Primeriti je gledé te misli tudi pesem „Ukazi“. — —

Ne strinjam se sicer popolnoma s sodbo, ki sem jo nekje čital, češ da Prešérna more prav umeti samó gorenjski Slovenec, zakaj, za Boga, kam pa hočemo, ako naj Levstika in Stritarja dobro morejo umeti samó Laščanje in Ribničanje, Gregorčiča morda samó Goričanje, a Prešérna le Gorenjci; — vsak izobražen Slovenec do dobrega prouči vse, saj jih ni takó ogromno število odličnih literatov. — In vendar je res, da Prešérna časih najodličnejši poznavalci slovenščine niso prav tolmačili. Kaj nam je torej potrebnejše kot dobro urejena izdaja celega Prešérna, opremljena s korenitim vsestranskim komentarom, da ne bode naš prvi pesnik samó za Gorenjce — ka-li? — —

L. P.

LISTEK.

Knjige »Družbe sv. Mohorja«. 1. Jeruzalemski romar. Opisovanje svete dežele in svetih krajev. Spisal dr. Frančišek Lampe. Drugi zvezek tega znamenitega dela opisuje potovanje od Betlehema do Nazareta, potem do Damaska in poroča končno o prebivalcih Svete dežele. Pozorno smo prečitali knjigo in se uverili, da pripoveduje g. pisatelj takó, kakor je treba pripovedovati preprostemu ljudstvu. S tem pa, menimo, izrekli smo najlepšo pohvalo knjigi, katere prvi zvezek si je pridobil dôkaj prijatelj in bralcev. — 2. Življenja srečen pot. Nauki, vzgledi in molitve za mladeniče. Spisal Anton Martin Slomšek. To je sedaj že šesti natisek tega priljubljenega molitvenika; priredil ga je g. Miha Lendovšek. Semtertja so se v razporedbi ukrenile umestne izpremembe, nekoliko stvarij pa se je dodalo. Ime Slomškovo sámo je pač knjižici najboljšje priporočilo. — 3. Kitajci in Japonci. Spisal Josip Starè. Popolnoma odobrujemo namero „Družbe sv. Mohorja“, da hoče svojim družabnikom odslej podajati zanimljive knjižice o tujih národih in njih deželah, sosebno če se bode to godilo v takšni obliki, v kakeršni je izšla Starétova knjiga. Kakó piše prof. Starè za preprosti národ, to vemo vsi iz njega „Obče zgodovine“, torej nam ni treba še posebe poudarjati vrlin tega najnovejšega dela, v čegar 24 poglavjih dobode takisto izobraženi čitatelj marsikaj menj znanih črtic. Vidi se pač iz vsake strani, da je g. pisatelj spretno uporabljal najboljše vire in napósled na podlagi zanimljivega gradiva podal lep opis Kitajcev in Japancev. Knjiga ima dva zemljevida in blizu 50 ličnih slik. — 4. Naše škodljive rastline v podobni besedi. Opisal M. Cilenšek. O drugem snopiči tega dela pribôčimo kakor o prvem snopiči še posebno oceno. —

3. Na krivih potih. Povest. Preprostemu ljudstvu v pouk in zabavo spisal *Žaljski*, „Slovenskih večernic“ 47. zvezek. Povest je osnovana na dobri podlagi in se v prvem delu razvija kaj spretno, pozneje pa, zlasti odkar ubegne Ivan iz ječe — možko bi bilo pač bolj, da bi ne bil! — zdi se nam nekoliko preromantiška za sedanjó dóbo. Zlog je semtertja gostobeseden, sicer pa je pripovedovanje zanimljivo in živahno; sploh razpolaga pisatelj z dobro pripovedno tehniko. Zató se utegne knjiga močno prikupiti posebno takim čitateljem, katerim ni mnogo do moderne realistiške meri. — 6. Koledar za navadno leto 1894. prinaša poleg kalendara in običnega imenika družabnih članov članek *dr. Andreja Karlina* o kapelici sv. Cirila in Metoda v baziliki Sv. Klementa v Rimu (s podobo), črtico o „Ujetniku Napoleonovem“ (papeži Piji VII. s podobo), članek o Slovencih v Ameriki (z zemljevidom Združenih držav), spisal *F. S. Šušteršič*, povest „Blagor žalostnim“, spisal *dr. J. Vošnjak*, življenjepis Mateja Cigaleta (s podobo), sestavil *Ivan Navratil*, povest „Terno“, spisal *Slavoljub Dobravec*, povestico iz pičjega življenja, „Slavec“, spisal *J. Fr. Rádinski*, pravljico „Trije modri nauki“, poslal *Mihael Lazar*, življenjepis Frančiška Cegnarja (s podobo), spisal *dr. K. Glaser*, člančič „Valentin Črne, slaven slovenski kmetovalec preteklega stoletja“ (s podobo), spisal *Fridolin Kavčič*, sliko iz nŕroda „Tratarjev dolg“, spisal *Ivan Štrukelj*, rusko národno bajko „Bogati Marko“, poslovenil *Ivan Steklasa*, *dr. Kržižaničev* „Razgled po katoliških misijonih“ (s 3 podobami), poročilo o prvem slovenskem katoliškem shodu (z dvema podobama), spisal *dr. Fr. Lampe*, „Črtico iz življenja rjavega hrosta“ (s podobo), v obliki živalske povesti, spisal *Fr. Štupar*, „Gospodarske drobtinice za polhišno gospodarstvo“, sestavil in spisal *Fr. Podborški*, „Črtice o zadnji ljudski štetvi“, spisal *Ivan Scheinigg*, „Slovenske posojilnice l. 1893“, spisal *Ivan Lapajne*, „Razgled po svetu“, sestavil *Lipe Haderlap*, in narodne uganke, nabral *Lipe Vrhovski*. Za pesmi so poskrbeli *Jož. Benkovič*, *Jos. Podkórenčan*, *Janko Leban* in *A. Medved*. Vsebinska „Koledarju“ je torej jako bogata, in kakor radi priznavamo, dobro izbrana. — Iz družbinega oglasnika je razvidno, da je bilo letos 57.398 družabnikov; priraslo jih je od lani 744, odpadlo 1049. Dohodkov je bilo od dné 1. vélikiega srpana 1892. leta do dné 1. vélikiega srpana 1893. leta 63834'16 gld., troškov 63806'35 gld., torej je ostalo gotovine 27'82 gld. Po pristopu novih dosmitnih udov je letos družbeni matici priraslo 1557'40 gld. v gotovini. Vsa matičina glavnica znaša torej dné 1. vélikiega srpana 1893. leta gotovine 23959'40 gld. in v obligacijah 200 gld. ter je na obresti zavarovana v družbinih hišah in tiskarni. — Za prihodnje leto izdá družba zopet šest knjig, in sicer *dr. Lampetove* „Velike zgodbe sv. pisma“, *Slomškovo* „Krščansko devišvo“, *Dularjevega* „Slovenskega živinorejca“, *Čilenškove* „Naše škodljive rastline v podobi in besedi“, „Slovenske večernice za pouk in kratek čas“ in „Koledar za navadno leto 1895“. Odbor razpisuje tudi za leto 1894. dvesto gld. za šest krajsih izvirmih povestic, vsaki po 35 gld., ki obsezaj vsaj pol tiskane póle, in sto in štiriideset gld. za štiri poučne spise razne vsebine, vsakemu po 35 gld. v obsegu pol tiskane póle. Rokopisi naj se pošljejo društvenemu tajniku do dné 1. vélikiega travna 1894. leta brez podpisanega imena; pisatelj naj svoje ime razločno zapiše na poseben zapečaten listič, v katerem naj zajedno naznani, ali želi rokopis, ako ne bode obdarovan ali vzprejet, nazaj ali ne. Prisojena darila se izplačajo na god sv. Mohorja dné 12. malega srpana 1894. leta.

Izvestja muzejskega društva. Peti sešitek tega znanstvenega lista obseza naslednje razprave: „Boji na Krajinah in zmaga pri Sisku pred 300 leti“, spisal po virih krajskega deželnega arhiva *A. Koblar*; „Dva spomenika osvoboditve Dunaja v letu 1683“, prvi stoji v Tlakah blizu Šmarja, drugi pa v Škofeljci; „Doneski k zgodovini dominikanskega samostana v Velešovem“, spisal *Fr. Pokorn*. Posneti so iz samostanskega

arhiva očetov kapucinov v Škofji Loki in se tičejo klavzure in pravil velesovskih redovnic leta 1593. „Drobnice iz furlanskih arhivov“, nabral *A. Koblar* obsezajo regeste in posnetke iz listin o zgodovini teh-le kranjskih farâ in samostanov: Sora, Stara Loka, Stari Trg pri Loži in pri Poljanah, Setičina, Sv. Križ pri Turnu, Svibno, Šent Jernej, Šent Jurij pri Kranji, Šent Rupert, Šent Vid pri Setičini, Škocijan pri Turjaku i. dr.; „Kranjski mahovi spisal *S. Robič*.“ (Konec). Za temi razpravami so natisnjeni „Mali zapiski“ raznovrstne vsebine: Ljubljana leta 1810., slovenske pridige, slovstvo o domoznanstvu slovenskih dežel, ocena A. Lesjakove zgodovine dobrovske fare pri Ljubljani, starinske najdbe na Magdalenski Gori, pasji clavek, zvonova na ljubljanski mestni svetovalnici, kongres v Ljubljani leta 1821., čebelojedec in kukavica v gnezdu zelene žolne. Na obveznih platnicah beremo dve prošnji, na kateri opozarjamo prijatelje domačega slovstva in cerkvene umetnosti. Slovenci nimamo knjižnice, v kateri bi bili vsi duševni proizvodi slovenski. Slovenske knjige v licejalni knjižnici so sementertja nedostatne, posamezni listi so pomazani in često iztrgani, in najimennitnejša dela kakor „Zvon“ so za znanstvene namene nerabna. Zato kaže muzejsko knjižnico takó spopolniti, da bi ustrezala znanstvenim potrebam. V ta namen je g. *A. Koblar* natisnil zapisek tistih slovenskih in nemških knjig, ki niso v muzejski knjižnici, in prosi domoljube, da bi prodali ali podarili zavodu take knjige, katerih še nima. Iskreno želimo, da se pozivu g. Koblarja do cela ugoti, in priporočamo vsem rodoljubom, naj bi podpirali, kolikor je moči, muzejsko knjižnico. Drugi poziv se tiče cerkvene umetnosti. Cerkvni oskrbniki se opozarjajo, naj slikanih sten starih cerkvâ nikar ne mažejo z beležem, temveč prenové po pametnem poti. Kjer so že slike pobeljene, naj se z lesenim kladivom belež oprezno odpravi. Po tem poti se nam odpre mnogo starih naših spomenikov cerkvenega slikarstva na Slovenskem iz minulih stoletij.

A. Kaspret.

Slovanska knjižnica. Meseca listopada sta zopet izšla dva zvezka »Slovanske knjižnice«. Tretji snopič prinaša dve povesti iz ruščine »Slučajno«, spisal P. N. Polevoj, in »Amerikanc«, pripovedko J. J. Jasinskega, obe preložil *Ž. Kogej*. Druga nam ugaja nekaj menj od prve. Tudi je v tem snopiču nekoliko življenjepisnih črtic o Polevoji in Gregorčičeva pesem »Naša zvezda« v cirilici. — Četrti snopič prinaša »Protivja«, sliko iz slovaškega življenja, spisala *Ljudmila Podjavorinská*, mlada pisateljica slovaška. Povest se bere jako lepo in prijetno, ima pa za vsebino žalostno razmerje slovaških kmetov proti židom. Uredništvo ji je dodalo nekaj razjasnil, za njimi pa še čitamo nekoliko o azbuki in dve Gregorčičevi pesmi v cirilici. — »Slovanska knjižnica« si je pridobila že lepo število prijateljev, vender še ne dovolj. Iskreno bi nam bilo žal, ako bi zaradi malomarnosti slovenskega občinstva ne uspevalo to zaslužno književno podjetje! — Jezik v poslednjih dveh snopičih je dôkaj uglajen in prijeten; toda zakaj čitamo še vedno stavke kakor »Lica bila so mu bela . . .« namesto »Lica so mu bila bela . . .« ali »A ona bila je v zadregi in vznemirjena ter plašno ozirala se . . .« namesto »A ona je bila v zadregi in vznemirjena ter se je plašno ozirala« i. t. d. — Namesto »stopiti s konja« je pač bolje samo »razjahati«. Z oblikami »učeraj, uprašati, ustati, ušeč« pa se naš list nikakor ne more sprizniti.

»Glasbena Matica« razpošila te dni svojim članom „Album 12 pesmij za višji glas s spremljevanjem klavirja; zložil *Anton Nedvêd*“, in „Poročilo o delovanji „Glasbene Maticе“ za leta 1888/9, 1889/90, 1890/91, 1891/2 in 1892/93.“ Pridružuj si oceno Nedvêdovih samospenov za prihodnjo številko, veselo pozdravljamo ukrep „Glasbene Maticе“, da je izdala poročilo, iz katerega se jasno vidi marljivo delovanje tega glasbenega zavoda v minulih petih letih.

Zvezdica, polka-mazurka za klavir. Zložil *H. Volarič*. Op. 9. Založil L. Schwentner. Knjigarna v Brežicah. Cena 45 kr. Kamenotisek: Jos. Eberle in dr. na Dunaji VIII. — G. skladatelja dela prodirajo čimdalje bolj v javnost. Temu prikazu se ni čuditi, ako pomislimo, da dosega skladatelj izvrstne uspehe v melodiki, melodijozna glasba pa je Slovencu za uho in srce nad vse! Prav to, kar se terja od slovenske pesmi v napevu, velja še mnogo bolj o glasbi za ples, da je namreč melodijozna, gladko tekoča in nikjer prisiljena. Te našete vrline pa ima skladateljeva mazurka popolnoma. Uvod, prvi in drugi del gredo v B-duru. Zanimljiv je takoj pričetek jednoglasja na gorenjem f, traja-jočega tri takte; drugi glas pa opeva prvega deloma v jednoglasji, kromatiško in diatoniško; potem prihajajo skozi pet taktov same terce, katerih je malone preveč; toda skoro prestopijo v oktave, ponavljanje pričetka z modulacijo v sorodni d-mol. V drugem delu pričetka se prav lepo podajajo ligature in harpežirani akordi na sekstah in terciah. Trio gré v es-duru in zveni kaj prijetno; drugi del ima prav umestne trijolkice, bas pa nastopa povsod pravilno in mogočno. — Vidi se, da je g. skladatelj tudi v plesni glasbi popolnoma doma. — Vrlo in ljubko skladbo moremo in moramo torej najtopleje priporočati našim klaviristom in klaviristinjam. Proizvodi plesne glasbe so med Slovenci dôkaj redki, in zatorej se trdno zanašamo, da se delo skoro razprodá.

D. Fajgelj.

Slovensko gledališče. Od poslednjega našega poročila nam je do vstetega dne 26. listopada zabeležiti te-le predstave: Dne 29. vinotoka se je igrala »Čarovnica pri jezeru«, narodni igrokaz v štirih dejanjih, po *Fr. Nisslu* poslovenil *A. Trstenjak*, dne 1. listopada obična žala igra »Mlinar in njegova hči«, dne 4. listopada prvokrat komična opera v treh dejanjih »Stari ženi«, zložil *K. Bendl*, dne 9. listopada repriza te opere, dne 12. listopada popoldne »Revček Andrejček« in zvečer »Valenska svatba«, dne 15. listopada vesela igra »Dve tašči« in opera »V vodnjaku«, dne 18. listopada prvokrat vesela igra v treh dejanjih »Madame Mongodin«, spisala *Ernest Blum* in *Raoul Toché*, preložil *Ivan Podgornik*, dne 22. listopada spevoigra »Teharski plemiči«, dne 26. listopada pa popoldne vesela igra v petih dejanjih »Zmešnjava na zmešnjavo«, spisal *A. Kotzebue*, preložil *Jožef Cimperman*, in zvečer opera »Stari ženi«. — O reprizah zadoščaj, da jih samó omenjamo, saj so se igrale v obče povoljno, dasi ensemble ni bil vselej tak, kakeršen bi moral biti in dasi se nekateri igralci še dandanes niso vzpeli do prepričanja, da se mora človek najprej svojo nalogo naučiti, predno stopi pred občinstvo, ki je sicer vzgledno potrpežljivo. Izpregovoriti pa nam je nekoliko več o dveh krasnih novostih, to sta opera »Stari ženi« in vesela igra »Madame Mongodin«. Skladatelj »Starega ženina«, *Karel Bendl*, je izredno plodovit češki glasbenik; zložil je namreč doslej mimo drugega opere »Lejla«, »Bfetišlav in Jitka«, »Stari ženi«, »Čarobni cvet«, »Karel Skretar«, več spevoiger, operet, mnogo orkestralnih del, pesmij, zborov, klavirskih skladb i. t. d. »Stari ženi« je njega tretja opera in se je prvič predstavljala leta 1883. v národnem gledališči praškem. Snov ji je v velikih potezah ta-le: Gospod Franc, prototip ónih vsemožnih grajskih pisarjev, ki so tlačili in izžemali ljudstvo, predno se je odpravila tlaka, dobil bi rad v zakon Haničko, hčer bogatega malinarja Bartoša. Dekle se nekoliko šali ž njim, sicer pa nje samoljubnosti prija pisarjeva snubitev, zato mu ne odreče takoj. Nje bratranec, student Hovora iz Prage, sklene zvésti pisarja na led. Ponaredi sodni odlok, češ, da je Bartoš izgubil svoj malin, za katerega se je pravdal že dlje časa. Gospod Franc, kateremu je bilo le do denarja, izgovarja se sedaj, da je za poroko še čas, in se skrivaj izmuzue. V tem pa je Haničkin ženin Vojteh, ki je užaljen hotel iti k vojakom, prodal svoj dom, da bi pomagal Bartošu. Hovora sedaj malinarju razkrije svojo zvijačo. Pisar zvé o nji in se pride zopet sladkat Hanički,

toda Hovora ga osmeši vpricho vsega ljudstva, in pisar mora oditi ob splošnem roganji. — Opera se je precej pri prvi predstavi močno prikupila vsemu občinstvu, to pa zlasti zaradi svojih lepih, krepkih zborov, melodijoznih arij, četerospevov in peterospevov. Sosebno živi sta prvo in tretje dejanje. Predstavljala se je opera sosebno prvič takó, da ji ni bilo očitati ničesar; vse je bilo gotovo in dobro naučeno kakor že davno nobena opera. Poleg zbora sta si pridobila živo pohvalo gospodičina *Lešinska* (Hanička) in gospod *Vašiček* (gospod Franc), v manjših nalogah pa gospá *Gerbičeva* (Hovora) in gospodje *Nolli* (Vojtehov prijatelj Vaclav), *Favšek* (Vojteh), *Perdan* (malinar Bartoš) in *Rus* (malinarski učenec Nacek). »Stari ženine« se bodo izvestno še dolgo ohranil na repertoaru našega gledališča. — »Madame Mongodin« je pikantna francoska vesela igra pariške avtorske firme Blum & Toché. Nje dejanje se vrši v Alençonu, čegar prebivalci jako čislajo gospó Mongodinovo, ki si je baje nekoč z nožem ubranila svojo čast. Kdorkoli pride v nje hišo, vsakomur mora gospod Mongodin povedati dogodek z nožem. Naposled pa se dožene, da je bil ta dogodek do malega izmišljen, in sedaj je končno gospod Mongodin to, kar ni bil dolgih dvajset let: gospod svoje žene. Igra je resnično vesela igra, tako da gledalec rad pozabi vse neverjetnosti, katerih je v nji vse polno. Gospoda Mongodina je igral g. *Borštnik*, ki je razvijal uprav drastiško komiko, žal, da se mu je semtertja spotikalo; naslovno partijo pa je predstavljala gospá *Borštnikova*. Naše mnenje je sicer to, da take uraloge malo prijaajo prvi igralki, vendar je gospá Borštnikova ugajala. Sicer nam je še imenovati gospodičino *Nigrinovo* (Klorinda de Monteplat) in gospoda *Danila* (slikar Fougérolles). — V občé je mesec listopad minil častno za naše gledališče, bodisi kar se tiče drame ali opere. Gledališče je bilo do malega dobro, časih celo izvrstno obiskano.

Gledališko društvo. Nedavno se je v Ljubljani ustanovilo „Gledališko društvo“, ki je imelo dné 28. vinotoka svoj prvi občé zbor. Predsednik novemu društvu je notar g. *Ivan Plantan*, odborniki pa so gg. *A. Franko* (predsednikov namestnik), *A. Funtek* (tajnik) in *dr. V. Žitek* (blagajnik). Namen „Gledališkega društva“ je gmotno podpiranje slovenskega gledališča v Ljubljani. Društveniki so redni člani, ki plačujejo vsaj po jedno krono mesečnega doneska, in podporni člani, ki naklonijo društvu kakeršnokoli letno podporo. Doslej je zglasilo že dókaj ljubljanskih rodoljubov svoj pristop; nadejati pa se je, da se število društvenikov še izdatno pomnoži, sosebno ker „Dramatično društvo“ sámo ne vzmore troškov, katere ima letos za vzdrževanje slovenskega gledališča. Komur je do čimdalje lepšega razvoja dramatiške naše umetnosti, pristopi „Gledališkemu društvu“ bodisi kot redni ali vsaj kot podporni član!

Občé zbor »Glasbene Matice« je bil dné 28. vinotoka po običnem redu. Iz poročila društvenega tajnika g. *Ž. Paternostra* posnemljemo, da je priredila „Glasbena Matica“ leta 1892./93. šest koncertov. Kupila si je tudi hišo, kamor se preseli leta 1896., ko poteče pogodba za najete šolske prostore v Knezjem dvorci. Društvo je imelo v minulem društvenem letu 5 častnih, 36 ustanovnih in 470 rednih članov; društvena šola pa je štela 276 učencev in učenk. Podpor je prejela „Glasbena Matica“ v letu 1892./93. od deželne vlade, deželnega zbora, mesta ljubljanskega in kranjske hranilnice skupaj 2100 gld. — Iz poročila blagajnika g. *A. Petroviča* je razvidno, da je imelo društvo od dné 1. kimovca 1892. leta do dné 31. malega srpana 1893. leta 26727⁰⁶ gld. dohodkov; blagajniški prebitek pa znaša 212⁶¹ gld. Vrednostnih popirjev ima društvo za 5442 gld. — V odbor so bili izvoljeni ti-le gospodje: *Fr. Ravnihar* (predsednik), *Ivan Hraš*, *dr. M. Hudnik*, *Ivan Krulac*, *Jožef Paternoster*, *Anton Petrovič*, *dr. Lavrencij Požar*, *Anton Razinger*, *V. Rohrmann*, *Anton Svetek*, *Anton Štrif*, *Fr. Trdina*, *Ignacij Valentinčič* in *Ivan Vencaj* — vsi v Ljubljani; zunanji odborniki pa so gg. *Danilo*

Fajgelj, Simon Gregorčič, Anton Starzec, Matija Šušteršič in Fanko Žirovnik. — Po navetu g. dr. Hudnika je sklenil občni zbor, da so člani pevskega zbora že kot taki člani »Glasbene Maticice«, predsednik in tajnik pevskega zbora pa sta zajedno odbornika »Glasbene Maticice«. Tudi se je naročilo novemu odboru, naj se posvetuje o tem, ali ne bi kazalo nastaviti plačanega tajnika, zakaj pisarski posli narastajo čimdalje bolj. Končno se izreče zahvala g. svetovalcu *Vencajzu*, da se je po njega trudu kupila društvena hiša, in potem se zborovanje sklene.

Slovenska pravna terminologija. »Slov. Pravniki« poroča v svoji poslednji številki, da je tisek in založništvo slovenske pravne terminologije prevzela c. kr. dvorna in državna tiskarna na Dunaji. Urednik pravne terminologije, g. dr. *Ž. Babnik* poslal je précej dve tretjini gradiva na Dunaj, in sedaj se to važno delo že tiska.

Češki kvartet v Ljubljani. Bil je izreden užitek, katerega je slovenskemu občinstvu podala »Glasbena Matica«, pridobivši sloveči češki kvartet, gospode *Hoffmana, Suka, Nedbala* in *Bergerja*, za koncert v Ljubljani. Četvorica teh umetnikov si je brzkone že prej, nego je sploh stopila v javnost, načrtala jasen določen program svoje delavnosti. Smetana, véliki neznani mojster, naj bi bil za steber, okolo katerega bi se vrstili drugi, sósobno slovanski umetniki; da prihaja précej za njim *Dvořák*, genijalni simfonik, to se umeje sám po sebi; prav takó pa se vé, da niso smeli biti izključeni klasiki. Zvesti temu programu, izvajali so kvartetisti v ljubljanskem koncertu dva obsežna proizvoda imenovanih skladatelj. Smetana je uglasbil v svojih simfoniških glasbotvorih za véliki orkester to, kar dviga srca češkega národa: sijajne dóbe njega zgodovine, in »*Vyšehrad*«, »*Tábor*«, *Blaník*, »*Šárka*«, to so óne veličastne skladbe iz češke minulosti, izvédene z orjaškimi pomočki modernega orkestra. Smetana si je izvolil takó rekoč intimno obliko kvarteta na godala, da podá prijateljem svojim pesniško parafrazo življenskih svojih dogodkov. Njemu, iskrenemu zagovorniku *Wagnerja* in *Liszta*, bila je nekakšna potreba, pisati glasbo na poetiški podlagi, celó ondu, kjer tega pred njim ni storil nihče: celó v komorni glasbi. Ali se mu je ta način posrečil, to so pokazali uspehi skladbe »*Z mého života*«. Stara šolníška estetika, trdovratno se držeča mrtvih črk, učakala je zopet korenit poraz. — Program, torej poetiška podlaga kvartetu, katera zajedno ustanavlja njega obliko, znan je takó, da ga ni treba ponavljati. Kar se tiče izvajanja, lahko rečemo, da se odpeza sléharni oceni. Meni vsaj se zdi, da je to vedno notranji dokaz popolnosti, če poslušalca nič ne zavaja, da bi glasbenemu uživanju dodajal refleksije o tem, kakšna je izvajanju tehniška stran. Kvartet, kjer igrajo štirje instrumenti takó kakor jeden instrument, kjer kar nič ne míslimo: Sedaj igra cello, sedaj vijola, sedaj druga vijolina — takšen kvartet igra resnično umetniško! In sám kvartetu štirih umetnikov, ki so tako rekoč jedne muzikališke duše, možno je uvésti v glasbeni svet takšno delo, velikansko v vsakem oziru. — *Dvořákov* kvartet v *Es-duru* nudí čisto, absolutno glasbo, ne da bi se naslajal na poezijo. *Dvořák*om delom ni bilo treba šele pripravljati tal; pokazati je bilo treba samo to, kakšno je takovo delo, če se reproducira z največjo pieteto. Učenci *Dvořáka* samega, poznajo kvartetisti najboljše želje svojega mojstra, in kár najiskreneje so proučevali njega dela. Ušla jim ni najmanjša podrobnost; preskrbuo so vedeli doseči najpopolnejšo harmonijo celote, ono euritmijo, ono skladje, ki je princíp absolutni glasbi. Iz kratka: kvartet je jeden najboljših kvartetov, kar jih je kje — treba bi bilo samo kosanja med kvartetisti, da bi se odločilo, če ni najboljši. — V srednji točki, *Svensd*movi romanci in zlasti v virtuvoznati polonezi *Laubovi*, nudila se je prvemu goslarju, gospodu *Hoffmannu*, prilika, da se je izkazal kot solista. *Kdor Smetanov* kvartet tako igra kakor on, mora sploh že biti virtuvoz. Žal, da sta bili obe skladbi, sosesbno poloneza, v sosesčini takih dveh orjaških del, kakeršni sta *Smetanovo* in *Dvořákovo*,

kar se tiče njiju vsebine, oskromni, prav zelo oskromni. Ali je bilo to koncesija širšemu občinstvu ali odpočitek po silnih vtiskih, ali pa verjetneje: staro ljubljansko zlo, da nimamo poštenega klavirja za Brahmsovo sonato?

K. Hoffmeister.

Dornen. Von *Simon Gregorčič*. — Dunajski leposlovni polmesečnik »An der schönen blauen Donau« je priobčil že večkrat prevode iz slovenščine. Tako je prestavil na nemški jezik g. *B. Krek* Kersnikovo »Rojenico«; g. prof. *Stritar* pa je priobčil prevod svoje pesmi »Spomladi le nikar.« Zadnjič (števil. 21, str. 497) pa je prinesel prevod Gregorčičeve pesmi iz peresa *Gojmira Kreka*. Evo ga!

Dornen.

Wie pranget ihr schön, ach, wie duftet ihr süß,
Ihr Grabhügel schmückenden Blüten!
Wol pflanzt eine liebende Hand euch hieher,
Ein liebendes Herz muss euch hüten!

Und dennoch . . . wer weiß, ob aus euch wol spricht
Die Liebe, die einstige Treue?
Nur Sühne für Unrecht gar seid ihr vielleicht,
Vielleicht nur der Ausdruck der Reue.

Hat wohl nicht die Hand, die so zart euch jetzt pflegt,
Einst Jenen ohn' Gnade gehetzt,
Hat Dem sie nicht, der unter Blümelein schläft,
Mit Dornen die Seele verletzt?

Dann kam wol zu spät, ach, all eure Pracht,
Sie passt nicht aufs Bette des Todten:
Den, dem ihr da blüht, freut die Blüte nicht mehr,
Der Dornen gar leicht kann er spotten!

Ins Leben die Dornen die Blüten aufs Grab!
Wol umgekehrt ziemt es dem Geber:
Ins Leben säet lieber die Blümelein uns,
Die Dornen hebt auf für die Gräber!

m. p.

»Plesanka«. Čitamo v hrvaških listih, da je pod tem naslovom v vseučiliški knjigarni Roberta Ferd. Auerja izšlo osem izvornih novih plesov za klavir, katere so zložili samo hrvaški skladatelji. V »Plesanki« so te-le skladbe: Dalmatinsko narodno kolo »I opet!« zložil *Fr. S. Kuhač*, »Sarajevska četvorka«, po bosanskih in hercegovskih narodnih melodijah sestavil *Šandor Bosiljevac*, »Jerino kolo« (salonsko kolo v figurah), zložil *F. S. Vilhar*, valček »Un scrupule«, zložil *Nik. Faller*, polka française »Po koprivnički«, zložil *Toma Šestak*, hitra polka »Pozdrav Osieku«, zložil *Ante Stöhr*, polka mazurka »Golub i golubica«, zložil *Fr. S. Kuhač*, in »Pozdrav iz Splita«, zložil *Vjekoslav Ružić*. — Kritika pravi, da so te skladbe vrlo lepe in dosti vrednejše od nemških plesovnih albumov. Cena zvezku 1 gld, 50 kr.

»Zlatá Praha«, ta izborni češki ilustrirani tednik, katerega uredjuje prof. Ferd. Schulz in izdaja največji češki založnik J. Otto v Pragi, završila je nedavno svoj deseti tečaj. »Zlatá Praha« se, kakor smo to že naglašali, po vsi pravici meri z nemškimi ilustriranimi listi, takó da bodi onim Slovincem, ki so večši češkemu jeziku, tudi letos toplo priporočena. Sotrudniki so ji najboljši pesniki, pisatelji in umetniki češki. Iz tujih književnostij prinaša »Zlatá Praha« v posebni knjižnici najboljša dela v dovršenih pre-

vodih. Naročnina ji znaša za vse leto 9 gld. 50 kr., za pol leta 4 gld. 75 kr. in za četrt leta 2 gld. 38 kr., prejema pa jo »Administrace ‚Zlaté Prahy‘, knižtiskárna J. Otty v Praze, Karlovo nám. 34.«

Znameniti grobovi. Dne 24. vinotoka je umrl na Dunaji sloveči glasbenik *Jožef Hellmesberger* v 64. letu dóbe svoje. Porojen na Dunaji, sodeloval je že leta 1847. v umetniškem življenji dunajskem, bil leta 1851. imenovan za profesorja goslarskega pouka na dunajskem konservatoriji, leta 1860. pa za prvega koncertnega mojstra dunajske opere. Kesneje (leta 1865.) je prestopil kot prvi goslar v c in kr. dvorno glasbo, kateri je bil nató tudi ravnatelj. Zajedno je ravnal dunajski konservatorij, kjer si je pridobil izrednih zaslug. Hellmesberger je sestavno gojil komorno glasbo, ustanovivši sloveči Hellmesbergerjev kvartet, katerega je vodil do leta 1887. Cesar ga je odlikoval z redom železne krone III. vrste in z viteškim križem Francíšek-Jožefovega reda.

Dne 1. m. m. je umrl v Krakovem jeden najslavnejših zgodovinskih slikarjev sedanje dóbe, Poljak *Jan Matejko*. Porodil se je dne 30. malega srpana 1838. leta v Krakovem, hodil potem v dunajsko akademijo in že v 29. letu svojem izdelal znamenito sliko »Državni zbor v Varšavi leta 1773.«, za katero je dobil na pariški razstavi prvo nagrado. — Nato je izvédel sijajno vrsto slikarskih umotvorov; sosebno slovó vélike zgodovinske slike »Prizor iz poljske revolucijske vojne«, »Dvorski norec kralja Sigismunda III.«, »Unija poljsko-litavska v Lublinu«, »Ivan Groznic«, »Bitev pri Tannenburgu leta 1440.«, »Jan Sobieski pred Dunajem«, »Poljska konstitucija dne 3. vélikega travna 1792. leta« i. t. d. — Od leta 1872. je deloval Matejko kot ravnatelj slikarske akademije v Krakovem ter vzgojil dókaj znamenitih slikarjev, med njimi Pochwalskega. Pokopali so slavnega umetnika ob državnih troških.

Dne 6. m. m. je umrl v Peterburgu največji ruski skladatelj *Peter Čajkovski*. Porojen dne 25. grudna 1840. leta v Votkinsku, bavil se je najprej s pravnimi studijami, ko pa je Anton Rubinstein ustanovil peterburški konservatorij, stopil je v ta zavod in potem služil za profesorja na konservatoriji v Moskvi, kjer je ostal do leta 1877., ko se je dal iz zdravstvenih oziróv vpokojiti. V zadnji dóbi je živel časih v Peterburgu, časih v Italiji in Švici. Čajkovski je zložil poleg mnogih simfonij, koncertov za klavir in gosli, ruskih národnih pesmij, ouvertur i. t. d. mnogo oper, ki slovó tako v Rusiji kakor po širšem glasbenem svetu. Najvažnejše so »Pikova dama«, »Kovač Vakula«, »Opričnik«, »Vojvoda«, »Telesni stražar«, »Undina«, »Mazeppa«, »Devica Orleanska« in »Evgenij Onegin«. Lani ga je vseučilišče v Cambridgu imenovalo za doktorja glasbe.

Članek »Slovenske in nemške čitanke na naših srednjih šolah« se bode v našem listu nadaljeval šele prihodnje leto. V dosedanjih poglavjih je pisatelj g. prof. *V. Bežek*. dovršil splošni del; posebna razprava o Sketovih čitankah pa bode precéj obširna, zato jo je g. pisatelj odložil za bodoče številke. Toliko našim čitateljem na znanje.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj *Janko Kersnik*. — Odgovorni urednik dr. *Ivan Tavčar*.
Upravišтво »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Vabilo na naročbo.

Z današnjo številko završuje »Ljubljanski Zvon« trinaajsto leto svojega izhajanja ter se pri tej priliki obrača do vseh svojih gg. podpornikov in prijateljev s prijazno prošnjo, da bi mu ostali naklonjeni tudi v bodočem štirinajstem letniku.

Programu, katerega se je držal »Ljubljanski Zvon« vso dóbo do današnjih dnij, ostane zvest tudi odslej. Gojil bode torej leposlovno in znanstveno književnost v besede najširšem pomenu, gojil pa jo bode tem lože, ker si je tudi za prihodnje leto zagotovil pomoč najodličnejših književnikov slovenskih.

Takó bode čislani naš novelist g. *dr. Ivan Tavčar* pod naslovom »**V Zali**« priobčeval daljšo povest, ki bode izhajala na uvodnem mestu bržkone vse leto; splošno priljubljeni pripovedovalec g. *Fanko Kersnik* pa jame takisto že v prvi številki prijavljati kriminalno povest iz kmetškega življenja, naslovljeno »**Očetov greh**«.

Poleg nekaterih manjših pripovednih spisov imamo pripravljene dve povesti g. *Podgoričana* »**Svatba na Selih**« in »**Cerkvenik Paškal**« in dve daljši povesti odličnih naših pisateljic, gospé *Pavline Pajkove* in gospodičine *Márice*; prva nam je spisala povest »**Obljuba**«, gospodičina *Márica* pa povest »**Strte peruti**«, katero bi imenovali roman iz učiteljičinega življenja.

Sploh bode »Ljubljanskega »Zvona« v prihodnjem letu skrb ta, da bode, ustreza je željam svojih naročnikov, v vsakem zvezku priobčeval vsaj po tri spise pripovedne vsebine.

Izmed obilice poučnih in zabavnih spisov, katere so nam obetali ali že poslali različni pisatelji, izidejo, kolikor bode dopuščal tesni prostor našega lista, sósebno te-le razprave:

G. prof. *V. Bežek* bode nadaljeval korenito svojo studijo »**O slovenskih in nemških čitankah na naših srednjih šolah**« ter sploh priobčeval kritiške in vzgojeslovne članke; g. prof. *M. Čilenšek* pripravlja spis geološke vsebine »**S solčavskih planin**«; gosp. prof. *dr. Karol Glaser* bode pisal o »**Indskih izrekih**«;

g. *Ź. Mantuani* prijavi potopis »**Tri dni ob Sprevi**«, gospá *P. Pajkova* »**Aforizme o prijateljstvu**« g. prof. *dr. Ź. Pajk* »**Spomine na Davorina Trstenjaka**«, g. prof. *R. Perušek* razpravo »**Herondovi mimijambi**«, g. prof. *L. Pintar* »**Jezikoslovne črtice**«, g. *dr. Ź. Rakež* razpravo »**Grlo in glas**«, g. prof. *Fr. Smolnikov* razpravo »**O razstrelilih**«, g. prof. *S. Rutar* razpravo »**Novi Rim in ostanki starega Rima**«, g. prof. *Ź. Starè* »**Pisma iz Zagreba**«, g. prof. *I. Steklasa* razpravi: »**Khevenhüllerjeva vojska na Turke l. 1575.**« in »**Padec Kaniže leta 1600.**« — G. *dr. P. Turner* nam je obetal članek »**O socializmu**«, g. prof. *M. Valjavec* bode nadaljeval svoje »**Dostavke k Wolfovemu slovarju**«, g. prof. *J. Vrhovec* pa bode priobčeval črtice »**Iz domače zgodovine**«. — Od g. prof. *Jos. Stritarja*, ki nam je, kakor poudarjamo sósebnó veseli, tudi za stalno obetal svojo pomoč, prejeli smo članek »**Jež**«, katerega je spisal pokojni *Matej Tonejec Samostal*.

Takisto so nam obljubili svojo podporo gg. *A. Aškerc*, *D. Fajgelj*, prof. *A. Kaspret*, *Frid. Kavčič*, prof. *dr. Fr. Kos*, prof. *dr. G. Krek*, *E. Lah*, *dr. Fanez Mencinger*, *dr. M. Murko*, *dr. V. Oblak*, prof. *Fr. Orožen*, *Fr. Podkrajšek*, prof. *dr. L. Požar*, *dr. K. Štrekelj*, *dr. Ź. Vošnjak* i. t. d. —

Iz tega pregleda je razvidno, da se »**Ljubljanski Zvon**« dobro podprt in založen odpravlja na delo štirinajstega leta. Če končno še povemo, da bode paznih očij zasledoval književno in sploh prosvetno gibanje našega naroda, tedaj se nam pač vidi nádeja upravičena, da ostane »**Ljubljanski Zvon**« i nadalje to, kar je bil dosihdob: književno glasilo razumníštva slovenskega!

V Ljubljani, dné 1. grudna 1893. leta.

Uredništvo „Ljubljanskega Zvona“.

